

De Vrijbuiters en het Geheime Leger.

Uit de Aa-Kroniek van de Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck".
Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonk.

www.heemkundekringcranendonck.nl

VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (I) Van onderduiker tot verzetsman: Dick Albers (1923-1988)	2
VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (II) Verzetsherinneringen van marechaussee Frans van Riel (1917-2006)	14
VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (III) De overval op het distributiekantoor te Valkenswaard, april 1944	30
VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (IV) 'Met eene warme handdruk en veel geluk': pilotenhulp 1943-1944	48
VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (V) 'I am your sincerely grateful friend': pilotenverhalen 1943-1944	59
VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (VI en slot) 'Geen dag was zonder gevaar': over Harrie en Trien Semler	82

Auteur: Jac. Biemans

Samensteller van dit document: Han Nieman, februari 2020

Aa-kroniek

29e jaargang Nr.3
September 2010

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

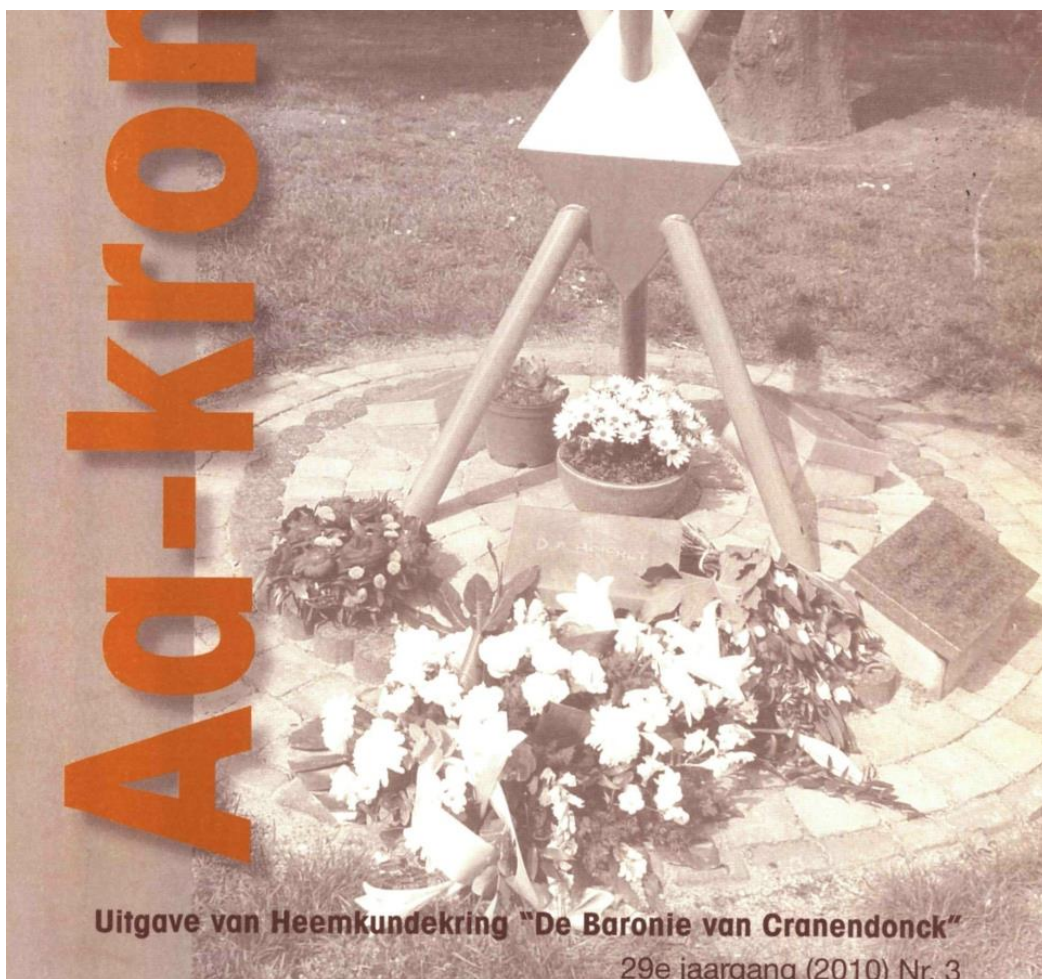
De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonk). Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkaf van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



<https://drive.google.com/file/d/14qIK29tAx-UBIIJs5P9IBddZ4KMD56NH/view>



VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (I)

Van onderduiker tot verzetsman: Dick Albers (1923-1988)

Jac. Biemans

Sinds 1985 kent ook Maarheeze een eigen oorlogsmonument, geplaatst op het later zo genoemde Jan Verheesplein te Maarheeze. Het monument is in feite een verzetsmonument, dat herinnert aan de vanuit de nabijheid van het monument gedurende de Tweede Wereldoorlog opererende verzetsgroep 'De Vrijbuiters'. Het monument was een geschenk van de leden van deze verzetsgroep aan de Maarheezer bevolking als dank voor de onontbeerlijke steun gedurende de oorlog.

Aan deze bijzondere verzetsgroep wil ik in dit en in de komende nummers van dit tijdschrift aandacht besteden. Deze keer via het levensverhaal van één van de leden van deze groep, Dick Albers (1923-1988) die gedurende de laatste jaren van de oorlog als onderduiker in Maarheeze verbleef en actief werd bij 'De Vrijbuiters' (1).

1. Met dank aan mevr. M. Albers-Dings voor de toestemming om het verhaal van haar man te mogen gebruiken en voor de verdere informatie. Aan de tekst is inhoudelijk niets veranderd. Wel werden schrijf- of spellingsfouten verbeterd, tussenkopjes en de hierna volgende noten toegevoegd. Het oorlogsmonument te Maarheeze werd ontworpen door Broer van Hal uit Maarheeze, terwijl de vormgeving van de plaquette van de hand van kunstenaar Ed [Albers](#) (zoon van Dick) uit New York is.

Dick Albers



1943



Dick Albers als militair in Nederlands-Indië, ca. 1947.



ca. 1985

Dick Albers werd als Derk Hendricus Albers geboren te Cuijk op 18 februari 1923. Hij was het oudste kind van Theodorus Albertus Albers (1897-1955) en Johanna Wilhelmina Josephina van Boekel (1899-1969). Dick had zes broers en vier zussen. Een tweeling is op jonge leeftijd overleden. Vader Albers werkte eerst als sigarenmaker, later als vertegenwoordiger in sigaren bij de Victor Hugo sigarenfabriek te Cuijk. Dick Albers groeide op in het dorp Cuijk aan de Maas. Vanwege het grote gezin waarin hij opgroeide was er geen ruimte voor een vervolgopleiding na de basisschool en moest er natuurlijk meteen verdiend worden. Dick ging bij Nutricia in Cuijk werken en werd, vanwege zijn jonge leeftijd, aanvankelijk hulpchauffeur. Daardoor kwam hij op veel plaatsen en leerde hij voor de oorlog al een groot deel van Brabant kennen.

Het betrokken raken van ons land bij de Tweede Wereldoorlog op 10 mei 1940 zou van beslissende betekenis zijn voor het leven van Dick. Over deze periode, waarin hij gedwongen tewerkgesteld werd in Duitsland, vluchtte en als onderduiker in Maarheeze in het verzet terecht kwam, gaat deze bijdrage. Na de bevrijding van Maarheeze op 21 september 1944 ging Dick op 22 of 23 september, samen met C. (Kees) Bouwmans, G.W. (Sam) de Beer en H.L. (Harrie) Semler met het geallieerde bevrijdingsleger vanuit Maarheeze richting De Peel.



Kees Bouwmans



Sam de Beer



Harrie Semler

In Bakel kreeg dit Bataljon (D-compagnie, 2^e Bataljon van de Royal Ulster Rifles, 21^e legergroep) bericht dat ze naar Cuijk moesten. Dick, die deze streek natuurlijk goed kende, trad daarbij op als gids. In totaal bleven de 'Maarheezenaren' circa tien dagen bij dit onderdeel. Hierna gaf de commandant van het Bataljon hen een introductie mee voor de Prinses Irene Brigade, die toen in Grave lag. Dick Albers koos er uiteindelijk voor om zich samen met zijn collega-onderduikers Sam de Beer en Giel

Willemse op de Isabellakazerne te Vught als oorlogsvrijwilliger (OVWer) in te schrijven. Hierop werden zij ingedeeld bij het op initiatief van Prins Bernhard met name uit oud-verzetsmensen uit het bevrijde zuiden (Brabanders, Limburgers, Zeeuwen en Geldersen) samengestelde Regiment Stoottroepen Prins Bernhard (RSPB).

Dick kwam bij het 3^e (na 1 mei 1946 7^e) Bataljon Regiment Stoottroepen (7RS). Daarmee volgde hij eerst een commando-opleiding in Breda en vertrok vervolgens op 20 september 1945 vanuit Oostende naar de opleiding in Wokingham (Engeland). Op 12 oktober 1945 ging Dick per M.S. 'Alcantara' met de eerste groep Nederlandse soldaten na de bevrijding vanuit Liverpool naar het nog door Japan bezette Nederlands-Indië. Het troepenschip kwam op 11 november aan in Malakka (Port Dickson).

Het regiment van Albers diende op Bangka bij Batavia en in Zuid-Sumatra. Dick fungeerde als motorordonnans. Tijdens een van zijn ritten werd hij met zijn passagier van zijn motor geworpen door een vijandelijke actie. Hierdoor raakte hij blijvend gewond aan zijn been dat met een ijzeren pin gestabiliseerd moest worden. Op 3 april 1948 vertrok het 7RS terug naar Nederland per 'Zuiderkruis', die op de 27^e van die maand aankwam te Rotterdam.

Dick Albers trouwde op 4 juli 1950 in Maarheeze met Margaretha Gertruda (Gretha) Dings, geboren te Roermond op 27 maart 1923 als oudste dochter van kantoorhouder der P.T.T., Joseph (Sjef) Dings (1896-1982) en Gertrudis Hubertina Hendriks (1901-1982). Sjef 'de Post' woonde met zijn vrouw en zes kinderen uiteindelijk in de Stationsstraat (nu wooncomplex 'de Baronie') te Maarheeze. Uit het huwelijk van Dick en Gretha werden drie kinderen geboren: Ed (1955), Jos (1956) en Yvonne (1960).

Na de oorlog had Dick net als vele Indiëgangers moeite om een baan te vinden. De beste banen waren na de oorlog al door de in Nederland gebleven jongeren ingenomen. Maar na goede privélessen slaagde hij voor zijn M.U.L.O-examen, waarna hij werd aangenomen bij de Nederlandse Spoorwegen als stationsambtenaar in zijn geboorteplaats Cuijk. Behalve zijn gezin bouwde hij in de loop van de jaren ook zijn carrière uit. Dat bracht hem na Cuijk in Roermond, Meppel, Delfzijl, Deventer en uiteindelijk Valkenswaard. Naast zijn vaste baan bleef de oorlog en het verzet hem altijd bezighouden en was hij actief met veteranenverenigingen maar ook zeer nadrukkelijk met jeugdvoorlichting. In de jaren tachtig was hij samen met Frans van Riel, Rob en Jan Winters, Cees Bouwmans, Jan Brom en Jan Luijendijk een van de initiatiefnemers van het verzetsmonument in Maarheeze, onthuld op 5 mei 1985.



Onthulling van het verzetsmonument te Maarheeze op 5 mei 1985. Terwijl op de voorgrond Jan Winters een krans legt, zien we op de achtergrond Dick Albers achter het spreekgestoelte met rechts van hem Frans van Riel, mevrouw Gonnie van den Broek-Mutsaers en burgemeester Henk van den Broek.

Dick ontving gedurende zijn leven vele onderscheidingen. Hij overleed te Eindhoven in het St. Josephziekenhuis op 14 januari 1988 en werd begraven op de Algemene Begraafplaats te Budel op 19 januari 1988. Reeds bij leven had hij aangegeven dat hij graag op deze begraafplaats te ruste gelegd wilde worden vanwege de eenvormige graven die leken op de graven van oorlogskerkhoven zoals bijvoorbeeld te Margraten.

Na de dood van haar man ontving Greet Albers-Dings nog een persoonlijke condoleance van de Amerikaanse president Ronald Reagan. Greet woont sinds 1988 in Budel.

Na deze uitgebreide introductie laten we de hoofdpersoon van dit verhaal, Dick Albers, zelf aan het woord:

Opgejaagd

"Nooit heb ik geweten dat ik zo van Nederland hield als op die verschrikkelijke 10^e mei 1940. De afschuwelijke Hitler stuurde een deel van zijn monsterachtig leger naar het kleine Nederland. Het plaatsje waar ik woonde, dicht bij de grens, werd bezet (2). Het handjevol Nederlandse soldaten dat hier lag heeft heldhaftig tegenstand geboden en moest zich tenslotte overgeven, echter niet zomaar. Gebrek aan munitie, verraad en doden dwong hen de strijd te staken. Toen kwam de horde binnen. Voor mij waren het roofzuchtige dieren die zich op een weerloze prooi wierpen om dan verder te gaan om hun slachting af te maken.

2. Bedoeld wordt zijn geboorteplaats Cuijk aan de Maas.

Op de hoek van een straat in het grensplaatsje stonden de mensen met angstige en machteloze uitdrukking op hun gezichten de uit vlees en bloed bestaande Duitse oorlogsmachine gade te slaan. Het was alsof die Duitse officieren hun troepen aan touwtjes hadden. Op commando van deze opperbeulen begonnen ze te zingen dat ze naar Engeland gingen.

Maar wat was dat daar? Iemand stak de hand op, de Hitlergroet. Een Nederlander, een plaatsgenoot die de hand opstak? Snel wrong ik me door de mensenmassa op het trottoir in de richting van de voor mij vijandig gezinde Nederlander. Ik trapte hem tegen de schenen en verdween. Veertien dagen later zag ik hem nog rondstropelen en voelde de neiging in me opkomen om hem nog zo'n anti-Duitse schop te geven. Zo begon ik de eenmansoorlog. Zo begonnen duizenden jonge Nederlanders ieder op hun manier het verzet tegen de beestmens Hitler.

Langzaam begonnen de N.S.B.-ers met hun verraad tegen hun eigen landgenoten. De eerste onderduikers waren er. En de grootste slavenmarkt aller tijden zond haar kooplieden uit. Eerst ging alles vrijwillig, doch bijna niemand trapte hier in. Toen kwam de Arbeitseinsatz (3). Juli 1943 moest ik naar Duitsland. Onderduiken? Ja, waar moest ik naar toe. Men sprak over onderduiken maar niemand wist waar en bij wie hij moest zijn. Zo gebeurde het, dat ik na een controle (zonder Bewijs van Vrijstelling) met enkele honderden te Nijmegen in een trein werd geduwd en als lijfeigene van het Duitse Rijk naar Soest (Dld.) werd getransporteerd."

Op de vlucht

Dick kwam terecht in een kamp in het Ruhrgebied tussen Vorhalle en Volmarstein. In vieze barakken verbleven mannen van allerlei nationaliteiten: Russen, Italianen, Belgen, Fransen en Nederlanders. Dagelijks werkten ze onder streng regime in een staalfabriek, waar Dick aan de ovens stond (4). Hier maakte hij ook een bombardement mee. In zijn memoires schreef hij:

"Zo ging voor mij de eerste dag voorbij, die ik voor de rest deelde met een Rus, die ook zijn haat tegen al wat Duits was niet onder stoelen of banken stak. Zo zouden voor mij nog 18 dagen voorbij moeten gaan en zou ik nog 23 pond lichter worden. Want voor mij stond het nu al vast dat ik niet zou werken voor de vijand van mijn vaderland."

Na negentien dagen verblijf in het Derde Rijk greep Dick zijn kans en na een spectaculaire ontsnapping per trein, onderbroken door een verblijf in een Duitse schuilkelder tijdens een bombardement op Keulen, bereikte hij het grensstationnetje Asperden. Hier wist hij vol angst, in een grote, drukkende mensenmenigte, een controle te passeren met een geleende pas van een jongen uit Gennep die vlak achter hem liep. Tien minuten later was iedereen weer ingestapt en reden ze richting Nederland. Vanaf hier laten we Dick verder aan het woord:

3. Arbeitseinsatz ('arbeidsinzet'): de (meestal) gedwongen inzet in de Duitse oorlogseconomie van arbeiders uit de bezette gebieden gedurende de Tweede Wereldoorlog.

4. Het betreft het tot de Stahlwerke Südwestfalen AG behorende Walzwerk Brüninghaus Vorhalle in Hagen-Vorhalle.

Terug in Holland

"Nooit heb ik geweten dat Holland zoveel voor mij betekende als nu. Nog liever in Holland op een zolderkamer dan in Moffrika werken. Het was of ik jaren weg was geweest. Thuis zouden ze me wel gemist hebben, maar nu was ik er weer. Een wilde blijdschap maakte zich van mij meester, ik zou wel kunnen juichen. De trein was de grens gepasseerd en Gennep lag zich te koesteren aan de Maas. Het leek wel of daar helemaal geen oorlog was. Trouwens, alles was anders, het was nu juist of men thuis was, of men een lange reis had gemaakt. Toch was ik er nog niet!

Toen de trein puffend in Kruispunt-Beugen tegen de berg op kroop waren er enkelen uit de trein gesprongen en gooiden van een goederentrein die daar stond een machinegeweer. Dit zou voor mij nog bijna noodlottige gevolgen hebben gehad. De spoorwegwachter heeft dit waarschijnlijk gemeld, met het gevolg dat het hele perron in Cuijk was afgezet door politie en W.A. (5). Het eerste wat ik dacht was dat ze mij verraden hadden. De veldwachter die mij zag (en als anti-Duits bekend stond) had direct in de gaten dat ik gevlucht was. Hij wenkte me, kafferde me voor de schijn uit en zei: "Maak datje weg komt!". Hiervoor zal ik hem altijd dankbaar blijven. Tegen iedereen zei ik dat de fabriek in Duitsland gebombardeerd was. Thuis wisten ze niet wat ze moesten doen: lachen of huilen. Daar blijven kon niet, want in Hagen zouden ze dit, zo gauw ze het wisten dat ik gevlucht was, doorgeven naar Holland. De kapelaan bezorgde mij een onderduikadres, maar dit was voorlopig. Het was ook te kort bij huis; iedereen kende je, dus ook de halve en de hele N.S.B.-ers. Drie dagen later trof ik iemand die een adres voor me had aan de Belgische grens. Ik ben ook deze man er nog dankbaar voor, omdat ik in dat plaatsje een prachttijd heb doorgebracht en er mijn vrouw vond! (6)"

Op weg als onderduiker

"Augustus 1943 vertrok ik uit Cuijk met onbekende bestemming daar mijn begeleider mij om veiligheidsredenen niet mocht zeggen waar ik naar toe ging. Ik wist alleen dat ik richting Roermond ging. Het kon me eigenlijk ook niets schelen, alles leek me beter dan terug naar Moffrika, dat ik haatte.

In de trein was geen controle. We zaten in een aparte coupé, zoals die toen nog bestonden bij stoomtreinen. Mijn begeleider lag te slapen. Op een klein station stapten enkele boeren in. Een man en een vrouw kwamen bij ons zitten. De vrouw gaf me een nauwelijks merkbaar knikje, de man kauwde op een pruim en spuwde ongemerkt op de grond. Het waren aardige mensen die waarschijnlijk op familiebezoek gingen. Inmiddels waren we vlakbij Venlo en waarschuwde ik mijn begeleider dat we in Venlo waren. Hij zei dat we bleven zitten. Op het perron stonden veel moffen. Ze werden door de mensen volkomen genegeerd. Men zag ze domweg niet staan, het was gewoon lucht. Schokkend en stotend zette de trein zich in beweging. De boer en zijn vrouw waren uitgestapt en we hadden de coupé weer alleen. Wat was het toch een rare tijd; je moest in je eigen land oppassen voor vreemden die je gewoon commandeerden wat je moest doen. Radio Oranje zei ook wat je moest doen, maar niet waar je moest zijn; die zaten veilig en vrij in Londen. Ze hadden goed praten: onderduiken, niet in Duitsland gaan werken. Toch werd Radio Oranje mijn eigen steun en houvast in mijn onderduikerstijd. Honderden onderduikers hebben met spanning geluisterd als Radio Oranje in de lucht was.

5. W.A.: Weerbaarheidsafdeling, een (paramilitaire) afdeling, ook wel als het 'leger' van de Nationaal-Socialistische Beweging (N.S.B.) aangeduid. Vanwege de zwarte uniformen ook wel 'zwarthemden' genoemd.

6. Bedoeld wordt Maarheeze.

Zo waren we inmiddels Roermond genaderd. Tot nog toe was alles goed gegaan. Ik wilde mijn begeleider niets vragen omdat ik aanvoelde dat hij niets mocht zeggen. In Roermond stapten we over op de trein richting Weert. De trein zat vol, zodat we in de gang moesten staan. De conducteur controleerde de kaartjes, knipte ze en gaf ze terug aan mijn begeleider. In Weert was het rustig; er stapten enkele mensen in en uit, en bij die laatsten behoorden wij. We gingen naar Hotel Neerlandia tegenover het station, waar we een kop surrogaatkoffie dronken. Mijn begeleider belde om een taxi en zei dat we naar Maarheeze gingen.

Toen reeds begon het in mijn binnenste te knagen, dat onzekere, angstige gevoel dat de gehele oorlog zou duren. Als ze je pakten betekende het op zijn minst concentratiekamp. En dat wilde zeggen honger, ellende, slaag en tenslotte sterven als naamloze. Neen, dat nooit! Ik had besloten er voor te vechten, wat er ook zou gebeuren.

Als ze thuis nu eens iemand ophalen, wat dan? Moest ik me dan melden? Ik had in Duitsland nog twee brieven geschreven op vooruitlopende datum, als ze die nou maar posten. Ze zouden zeker bij mij thuis komen vragen waar ik was en huiszoeking doen. Al zouden ze iemand meenemen, verraden konden ze me niet want ze wisten niet waar ik was."

Een woonwagen in Maarheeze

"Ik werd opgeschrikt door een claxon van een taxi voor het hotel, die ons kwam ophalen. De chauffeur was een gemoedelijke oude baas, die zonder dat hij het wist een misdadig beging door een onderduiker te vervoeren. In Maarheeze was ik bekend, daar ik er zes jaar lang iedere veertien dagen kwam (7). Zonder hindernissen kwamen wij er aan.



"...Onze taxi stopte op de oude hoofdweg Eindhoven-Weert..." Prentbriefkaart van het kruispunt van de Rijksweg met de Kerkstraat in Maarheeze anno 1941 (Collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

Onze taxi stopte op de oude hoofdweg Eindhoven-Weert.

7. Dick duidt op zijn werk bij Nutricia.

We gingen door de velden die op de Vogelsberg uitkwamen. Die Vogelsberg, een straat in Maarheeze, zou mijn verblijf worden voor bijna twee jaar. Mijn begeleider lichtte me in dat ik voorlopig in een woonwagen zou komen, die een soort doorgangshuis was. We liepen door een boomgaard en werden verwelkomd door een keffend keeshondje die de inwoners van de 'salonwagen' waarschuwde. Ze kwamen dan ook prompt naar buiten en maakten kennis met mij (8). Wat moet deze mensen ertoe bewogen hebben dit levensgevaarlijke werk te doen?

Intussen hadden ze mij meegenomen. We kwamen eerst op een balkon en vervolgens in de woonkamer. Alles was zo zindelijk en het geheel gaf me een goede indruk.

Ik kreeg een kop koffie en de heer des huizes gaf me enkele richtlijnen wat ik te doen en te laten had. Het kwam hier op neer, dat ik voorlopig zou moeten blijven tot er een boer gevonden was die me op zou nemen als onderduiker."



*De leider van verzetsgroep 'De Vrijbuiters' uit Maarheeze en zijn vrouw:
H.L. (Harrie) Semler (1906-1973) en C.H. (Trien) Semler-Hendriks (1901-1979).*

Doofstom?

"Er waren enkele weken voorbij gegaan waarin ik veel zag en hoorde, de afwas deed en kilo's aardappels schilde en zelfs een keer mee gras mocht maaien. Slapen deed ik onder de grond in een hol waarin we een prima radio op accu's hadden en natuurlijk dagelijks naar Radio Oranje luisterden. Op een nacht kreeg ik een slapie, die naar men zei een doofstomme was. Meteen had ik door dat dit gelogen was en verzond een list om hem aan het spreken te krijgen. Ik zette de B.B.C. aan voor de berichten, terwijl ik hem ongemerkt gadesloeg.

Toen ik hoorde dat men het had over neergeschoten vliegtuigen en bombardementen, zette ik het toestel af. Het resultaat was dat hij me in het Engels vroeg de radio aan te laten staan. Het was Reginald Wallace, een sergeant vlieger uit Londen die was neergeschoten. Hij vertelde me dat hij over enkele dagen terug zou gaan naar Engeland (9).

8. De leider van de Maarheezer verzetsgroep 'De Vrijbuiters' en zijn vrouw, H.L. (Harrie) Semler (1906-1973) en C. (Trien) Semler-Hendriks (1900-1979).

9. De Maarheezer verzetsgroep maakte door diverse contacten onderdeel uit van een internationale pilotenlijn, waarlangs geallieerde piloten via België, Frankrijk, Zwitserland, Spanje of Gibraltar terugkeerden naar Engeland.

De volgende morgen vertelde ik de baas hoe ik erachter was gekomen. Eerst keek hij me boos aan, daarna zei hij met een glimlach: "Nu je het toch weet wil ik je één ding zeggen: hou je mond, anders zou je wel eens een vierkante meter grond voor jezelf kunnen krijgen!" Dit knoopte ik goed in mijn oren."

Actief in het verzet

"Langzamerhand werd ik een ingewijde en kwam ik erachter dat dit één van de geheime lijnen was waar neergeschoten piloten werden opgevangen en teruggebracht naar Engeland. Ik voelde me de koning te rijk toen ik voor de eerste keer mee mocht. Dat was nu het werk waar ik naar verlangd had, daadwerkelijk mee vechten tegen Duitsland.

Intussen had ik nu enkele vrienden waarmee ik 's avonds op bezoek ging bij bijna de gehele bevolking van Maarheeze. Zo gauw mogelijk leerde ik de plattegrond van het dorp, inclusief de ontelbare paden die over erven en velden liepen.

Natuurlijk zei ik niets tegen mijn vrienden over mijn slapie, ofschoon ze er op zinspeelden dat daar in die wagen grote dingen gebeurden en dat ik ogen en oren maar eens de kost moest geven, dan zou ik het wel merken.

Eindelijk was er een boer gevonden die me zou aannemen als onderduiker, doch op het laatste moment werd er een ander naartoe gestuurd.

Intussen was ik al enkele weken in de salonwagen en ik begon me er thuis te voelen. Op een dag vroeg ik aan mijn kostvrouw of ik mocht blijven. Nu moet ik erbij vertellen dat ze dikwijls op stap was, evenals haar man en dat ik dan tot taak had te koken, poetsen en eventuele onderduikers te ontvangen. Met dit alles zou het gemakkelijker voor haar zijn als ik bleef. Ze dacht even na en zei toen dat ik het aan haar man moest vragen. Daar ik reeds veel wist over hun doen en laten en nadat was geïnformeerd naar mijn politieke verleden, werd ik aangenomen en mocht ik blijven. Ik kreeg een persoonsbewijs en Ausweis, doch mocht Maarheeze niet verlaten, alleen wanneer ik daartoe toestemming kreeg van de baas. Ondanks alles vroeg ik me steeds af waar dit naar toe moest en hoe lang het zou duren. Het beste voelde ik me wanneer er veel te doen was; men had dan eenvoudig geen tijd om te piekeren. Het werk dat ik tot nu toe mocht doen was vrij ongevaarlijk. Het bestond uit het wegbrengen van bonkaarten naar enkele joodse gezinnen en gezinnen die een onderduiker hadden. Lang niet iedereen kreeg een bonkaart, dit ging zoveel mogelijk om beurten. Waar de bonkaarten vandaan kwamen wist ik niet, maar waarschijnlijk van de L.O. (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers) uit Utrecht."

Toenemend gevaar

"Het was inmiddels eind 1943 geworden en het werd hoe langer hoe gevaarlijker. Men zag dan ook overdag bijna geen enkele onderduiker meer op straat. Het waarschuwingssysteem dat we hadden werkte prima (11). Ook op zijn minst twee uur voordat de vliegende brigade uit Eindhoven vertrok, wisten wij dat ze onderweg waren richting Maarheeze. De persoon die ons inlichtte was een politieman.



De Maarheezer molenaar P.J.H. Kunnen waarschuwde de vele in het dorp verscholen onderduikers met de wieken van zijn molen wanneer er gevaar dreigde. Foto uit 1943 (Collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

11. Het waarschuwingssysteem bestond er in, dat molenaar Kunnen de van ver voor alle onderduikers zichtbare wieken van de Maarheezer molen bij dreigend gevaar in een bepaalde stand zette als teken van dreigend gevaar.

Het leven werd hoe langer hoe ondraaglijker, 's Nachts begaven we ons naar ons hol, 's morgens sliepen we uit tot 11 á 12 uur. Ik begon me als een konijn te voelen. Het wild werd nog beschermd door de wet, maar... op een onderduiker stond het hele jaar door een premie waar men naar hartenlust op kon jagen. Ik begrijp nog niet hoe er eigen Nederlanders zijn geweest die aan deze onmenselijke jacht hebben kunnen deelnemen. Nooit vergeet ik de dag toen ik met Sammie achter de wagen stond en er plotseling een groen uniform verscheen (12).

Waarschijnlijk heeft de mof ons niet gezien, daar hij niet schoot. Sam en ik renden voor ons leven tot we voor een haag kwamen van ca. 1.20 meter hoog. Ik begrijp nog niet hoe ik er over kwam, maar het lukte. Sam, die nogal klein was, liep er dwars doorheen en hij zag er uit of hij zo uit de folterkamer van de S.D. kwam (13). Die avond in het hol moesten we aanhoren: "Komen ze met z'n twee een mof tegen en dan gaan ze lopen!"

12. Sam(mie) is de roepnaam van Gerardus Wilhelmus de Beer (1922-1987), later gehuwd met de Sterkselse Melania Maria (Nieke) Strauven.

13. S.D.: Sicherheitsdienst, de staatsinlichtingendienst van nazi-Duitsland.

Diversen	
Overledene	
Gerardus Wilhelmus de Beer	
64 jaar	
echtg. van Melania Maria Strauven	
09-04-1922 Leiden	05-04-1987 Vught

Eindhovens Dagblad	05-12-2017
Overleden	
Melania Maria (Nieke) Strauven	
92 jaar	
wed./wednr. van Sam de Beer	
08-03-1925 Sterksel	02-12-2017 Heeze

Over Sam de Beer is weinig bekend (H.N)

De berichten over Radio Oranje maakten een einde aan de bespottingen die we ondergingen. Aan het einde van die uitzending kwam er een code door: "2x2=4". Nu wist ik dat Reginald Wallace veilig in Engeland was!"

Vorbereiding van een overval

"Sam en ik kregen werk bij brouwerij Winters (14). We moesten kroonkurken opnieuw uitzetten en een nieuwe kurk er inleggen. We vonden het fantastisch, omdat we nu geld verdienden waarvan we een deel afdroegen en de rest zelf mochten bewaren. Dit deel werd nuttig besteed aan Belgische shag waar we met een man of vijf van rookten.

Dit zijn heel gezellige dagen geweest, maar ook hieraan kwam een einde. Bonkaarten kregen we bijna geen meer en daarom werd besloten het distributiekantoor in Valkenswaard te overvallen. Dit was echter geen kleinigheid, daar het midden in het dorp lag. Ik was de jongste van de vier en het was de eerste keer dat ik aan een grote kraak zou meedoen. Met een revolver had ik nog nooit geschoten en een inbraak had ik nog nooit gepleegd, kortom: ik was een volslagen leek.

Op een avond moest ik mee met een politieman. We gingen vanaf de Vogelsberg linksaf in de richting Sterksel. Het was een weg die bestond uit karrensporen met een fietspad erlangs zoals er zoveel toen nog waren in Brabant. Toen we van onze fietsen stapten wist ik nog niet wat er ging gebeuren. Mijn maat legde zijn fiets er neer, kwam naar me toe en gaf me een revolver, terwijl hij zei: "*We gaan schieten leren*". Het was een F.N. 735 met dubbele veiligheid. Hij pakte zijn revolver, trok de slee achterwaarts, deed de eerste veiligheid eraf, drukte de aan de achterzijde van de kolf zittende veiligheid in, en schoot opeen weipaal. Toen ik het ding in mijn hand had voelde ik me als een generaal! Mijn instructeur stootte me aan en vroeg hoe lang het nog duurde eer ik zou schieten. "*Moet ik nu op die paal schieten?*" vroeg ik hem. "*Ja natuurlijk, of wou je mij als schietschijf gebruiken?*". Ik trok en trok, maar er gebeurde niets. "*Trek eerst die slee naar achteren en houd die loop van je af, omhoog*" zei hij. Ik deed wat me gezegd werd en trok weer. Ik schrok me een aap! Het leek wel of ik een kanon had afgetrokken, het zweet stond op mijn voorhoofd, ondanks dat het behoorlijk vroom. Mijn instructeur stond krom van het lachen. Toen hij uitgelachen was vroeg hij waar ik op geschoten had; "*Toch niet op Eindhoven?*", voegde hij er laconiek aan toe.

14. Zie mijn bijdrage 'Van bierbrouwerij tot frisdrankenfabriek. In gesprek met Rob Winters uit Maarheeze' in: Aa-kroniek 26 (2007) 1 (maart) 47-68.

Ik zei hem dat ik de ogen dicht had op het moment dat ik trok. Waarop hij door de knieën ging van het lachen. Ik wist niet wat ik moest beginnen en lachte ook maar mee. Na enkele malen geschoten te hebben ging het tamelijk goed. Horizontaal ging het beste, verticaal ging het meestal te hoog omdat een revolver opslaat. Hier gingen we drie avonden naar toe en op het einde van mijn schietlessen schoot ik van 10 á 15 meter slag over slag in een vierkant van 10 centimeter."

"Intussen hadden ze in de woonwagen niet stilgezeten en was er een schema gemaakt dat ieder van ons vieren moest bestuderen. De kluis van het distributiekantoor lag aan de achterzijde van het gebouw. De man in de kluis wist ervan maar zou voor zijn eigen veiligheid buiten kennis worden gebracht met chloroform en ether, die een betrouwbare relatie meebracht van Philips. De overval zou slechts twee minuten duren, maar er moest zo veel mogelijk worden meegenomen."



Harrie Dings (1930-2007), Sam de Beer (1922-1987), Greet Dings (1923) Dick Albers (1923-1988) in de Kerkstraat te Maarheeze op weg naar de kerk, 6 juni 1948.

Aa-kroniek

29e jaargang Nr.4
December 2010

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

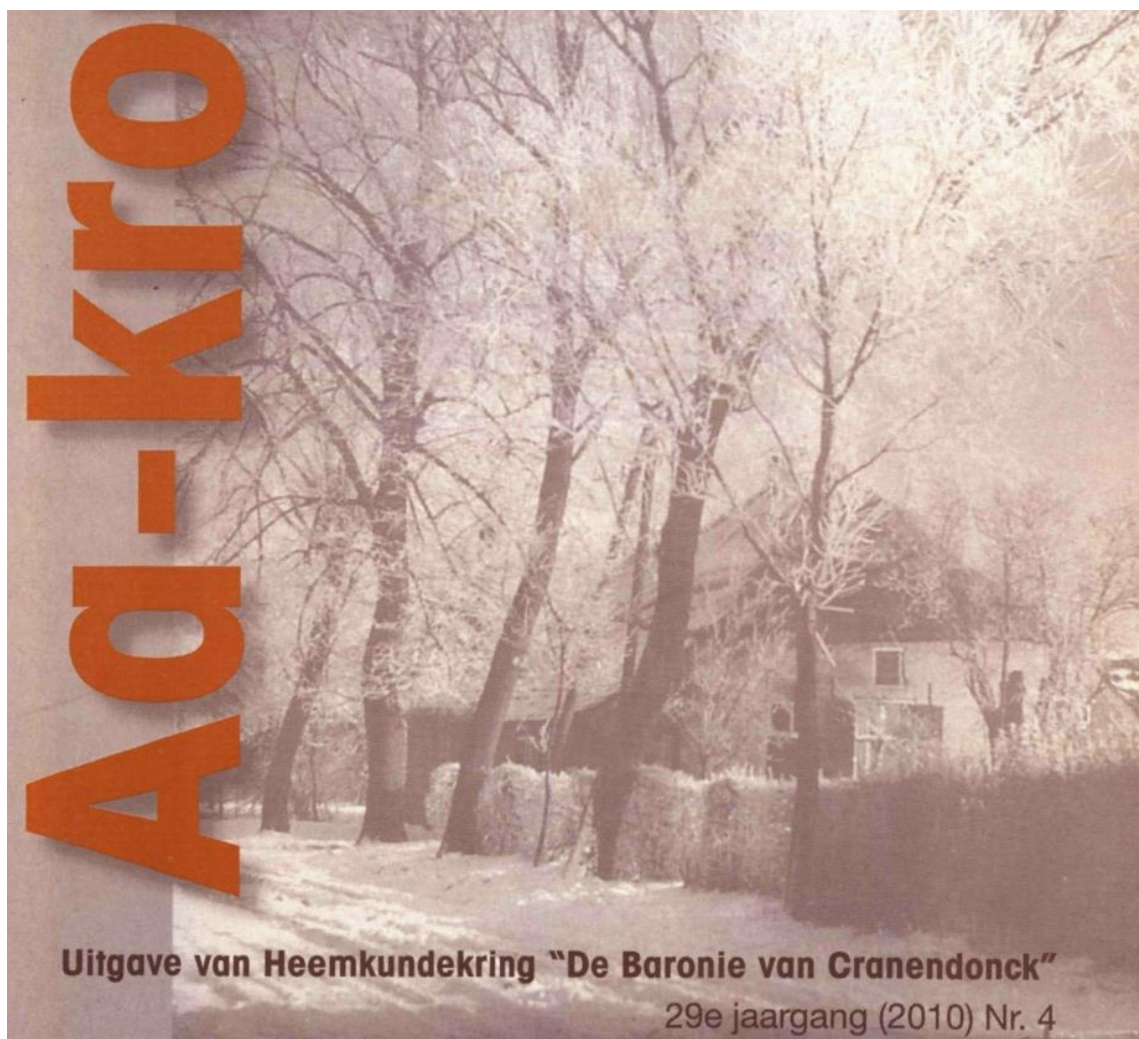
De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonck). Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkast van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



https://drive.google.com/file/d/1KRNftbjD2xgTNmicglf_BwbAitaaj9zy/view

VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (II)

Verzetsherinneringen van marechaussee Frans van Riel (1917-2006)

Jac. Biemans



Frans van Riel in het uniform van de Marechaussee, 1940.



*Portret van Frans van Riel uit 1942
(Bron: J. Israel).*

In de vorige aflevering maakten wij kennis met Dick Albers (1923-1988) die gedurende de laatste jaren van de oorlog als onderduiker in Maarheeze verbleef en actief werd bij verzetsgroep 'De Vrijbuiters'. In deze tweede bijdrage staat Frans van Riel (1917-2006) centraal, die gedurende een groot deel van de Tweede Wereldoorlog als marechaussee in Maarheeze was gestationeerd. Ook hij raakte hier actief in het verzet en legde zijn herinneringen vast. Deze bijdrage is, tenzij anders vermeld, geheel gebaseerd op die persoonlijke memoires (1).

1. J. Israel, Frans van Riel in de Tweede Wereldoorlog (geïllustreerd en geautoriseerd, niet gepubliceerd typoscript, Valkenswaard april 1996). Met uitdrukkelijke dank aan Harrie Jaspers te Budel-Schoot voor het beschikbaar stellen van dit en andere stukken over Frans van Riel. Harrie Jaspers schreef eerder over Van Riel, o.m.: 'Pastoor Panis gehoorzaamde aan de bisschop' in: Aa-Kroniek 13 (1994) 3 (september; thema- nummer 50 jaar bevrijd), 221-223. Verder: Overzicht van verzetsactiviteiten in Maarheeze door Frans van Riel in een brief van 1 mei 1985 aan burgemeester H.A. van den Broek van Maarheeze (Collectie auteur). Tenzij duidelijke omissies of onjuistheden werden aangetroffen en tenzij anders vermeld, is de tekst van Israel/Van Riel gevolgd in deze bijdrage.

Frans van Riel

Franciscus Maria (Frans) van Riel werd op 27 november 1917 geboren in de Koestraat in Tilburg als zoon van aannemer Bernardus Wilhelmus Franciscus van Riel (1892-1960) en Helena Josephina Maria de Beer (1893-1987). Frans was de eerste boreling in een gezin dat uiteindelijk 9 kinderen zou tellen (vier meisjes en vijf jongens). De vader van Frans vormde de derde generatie in een aannemingsbedrijf. Na de lagere school en anderhalf jaar MULO nam zijn vader Frans dan ook mee naar de bouw om het vak te leren. In de zomer hielp Frans op de bouw, terwijl hij in de winter in de timmerwinkel werkte en nog vier keer per week lessen bouwkunde volgde. Maar daarnaast volgde hij ook nog een studie voor het politiediploma (twee keer per week). In 1935 was Frans actief bij de verbouw van het voormalig paleis van Koning Willem II te Tilburg tot Raadhuis. Alles leek erop dat hij in de voetsporen van zijn vader zou treden, het liep echter anders. In maart 1937 moest Frans in militaire dienst. Hij kwam tot 5 september van dat jaar voor zijn nummer op in de Chassée kazerne te Breda. In oktober 1938, toen Hitler-Duitsland het Sudentenland bezette, werd Frans in het kader van de Buitengewone Oproeping Uitwendige Veiligheid (BOUV) opgeroepen om twee weken dienst te doen bij het Grenswachtdetachement in Goirle. In april van het jaar daarna, na de Duitse annexatie van Tsjecho-Slowakije, moest Van Riel opnieuw opkomen. Anders dan het jaar daarvoor was het ditmaal vanwege de internationale omstandigheden niet voor kort. Frans van Riel werd opnieuw gestationeerd bij het Grenswachtdetachement in Goirle, maar was uiteindelijk gelegerd op het vliegveld in Gilze-Rijen. Hier vloog hij wel eens mee in een Fokker tweedekker van de Militaire Luchtvaartafdeling. Gedurende zijn verblijf in Gilze-Rijen slaagde hij in november 1939 in Amsterdam voor zijn politiediploma. Hij had toen inmiddels al gesolliciteerd bij de Koninklijke Marechaussee.

De oorlog breekt uit

Frans van Riel was sinds 17 februari 1940 in dienst bij de Politietroepen in het opleidingsdepot in Nieuwersluis (Utr.). Hier deed hij onder meer dienst als hoornblazer. Ook op de morgen van 10 mei 1940 moest hij alarm blazen in opdracht van zijn sergeant.

Al snel bleek dat de oorlog daadwerkelijk was uitgebroken. Frans moest met vier kort ervoor gearriveerde trekkers voor pantser-afweergeschut met jonge, pas opgeleide, chauffeurs onder beschietingen vanuit vliegtuigen op weg naar Utrecht. Toen een van de chauffeurs dodelijk geraakt werd, moest Frans het stuur overnemen. Tijdens een nachtelijke rit met afgeschermdde koplampen in de totaal verduisterde stad Utrecht reed Van Riel op een verkeerszuil en kneusde hij zijn ribben. In de late middag van 14 mei gingen de vier trekkers over de pas aangelegde, maar nog niet opengestelde weg van Utrecht via Den Haag naar Scheveningen. Overal stonden gevorderde vrachtauto's op de weg om het landen van Duitse vliegtuigen te beletten (2). Bij aankomst in Scheveningen hoorde Frans tot zijn verdriet dat Nederland gecapituleerd had. De politietroepen assisteerden die avond in het door het Duitse bombardement brandende Rotterdam. Omdat Frans steeds meer pijn aan zijn borst kreeg vanwege de kwetsuur aan zijn ribben, werd hij de dag na de capitulatie per tram naar het Militair Hospitaal in Den Haag gebracht.

2. Datzelfde gebeurde op de kort voor de oorlog ter hoogte van Maarheeze aangelegde rijksweg, waarvoor boerenkarren werden gevorderd. Zie mijn bijdrage 'De Duitse inval: mei 1940' in: [Aa-kroniek 9](#) (1990) 3 (september; Budel en Maarheeze in de Tweede Wereldoorlog), 112-117, aldaar 112.

Hij was nog niet geheel hersteld, toen hij op 6 juni 1940 de keus kreeg om in Duitse krijgsgevangenschap te worden afgevoerd, of zich te melden bij de Marechaussee-kazerne in Apeldoorn. Ondanks de omstandigheden koos hij voor het laatste en zou hij zijn hele werkzame leven bij het wapen van de Marechaussee blijven. Aanvankelijk werd hij ondergebracht bij de Koninklijke stallen bij Paleis 't Loo. Maar omdat Frans in het bezit was van het politiediploma werd hij aangesteld als Commandant van de Wachtbrigade in de Van Haeftenkazerne te Apeldoorn.

Naar Maarheeze

In het najaar van het eerste oorlogsjaar kreeg Frans de kans om terug naar zijn geboortestreek te gaan toen hij op 31 augustus 's-Hertogenbosch als standplaats kreeg. Reeds op 17 september van dat jaar werd hij overgeplaatst naar de brigade Budel, onder Opperwachtmeester Mengerink (3). Van Riel zou hier echter niet lang blijven. Op 3 november 1940 werd hij gevangen gezet vanwege een blaadje met een



De slagerij van Herman Maas aan de Stationsstraat (nu nr. 5), waar Frans gedurende zijn Maarheezer periode (1941-1944) in pension was. Foto uit ca. 1940 (Bron: J. Israel).

spotdicht op Hitler. Het had vervelend voor hem kunnen aflopen, wanneer zijn chef, districtscommandant Luitenant Harbrink Numan, niet een goed woordje voor Frans had gedaan. Bovendien was het bezwarend materiaal verduisterd. Frans van Riel kon echter niet meer in Budel blijven en werd daarom per 1 februari 1941 overgeplaatst naar Maarheeze. Hier kwam hij in pension bij slager J. H. (Herman) Maas in de Stationsstraat (C 83, nu nr. 5) en zou hij ook nadrukkelijk betrokken raken in het verzet.

3. Zie H.K.F. Boks, Koninklijke Marechaussee Brigade Budel 1887-1987 (themanummer Aa-kroniek 6 (1987) 2 (mei), passim.

In Maarheeze werd Frans van Riel adjudant van Rijksveldwachter Leon de Meijer ('de Rijks'), die in een woning achter het Hof van Holland woonde. In die tijd hadden de meeste plaatsen een veldwachter. In de kerkdorpen rond Maarheeze deed veldwachter Theo Righart van Gelder, die in Soerendonk woonde, dienst. De Marechaussee had echter opsporingsbevoegdheid in het gehele land. Het feit dat de Marechaussee ook in Maarheeze patrouilleerde was volgens Frans van Riel niet naar de zin van burgemeester Van Schaik van de gemeente Maarheeze.

Het Belgisch Geheim Leger en 'De Vrijbuiters'

Met de ervaringen van de Eerste Wereldoorlog nog helder op het netvlies, ontstonden in België met name vanuit oud-militairen al vroeg verzetsbewegingen die onder diverse namen opereerden. In september 1940 werd de basis gelegd voor een 'Secteur' (sector) van het Geheim Leger te Neerpelt, in het huis van Marcel Royers, controleur van de voedselvoorziening en oud-sergeant van het Belgisch Leger.



Hamontse verzetsmensen, 1945. V.l.n.r. Pierre Moors, Catho Wijnen-Kwanten, Louis Vrolix, 'Maarheezenaar' Huub Peeters en Frans Wijnen (Collectie Geschied- en Heemkundige kring De Goede Stede Hamont, Hamont).

Royers, die ook geheim agent van de inlichtingendienst was, werd sectoroverste van het Geheim Leger Overpelt en vormde al snel een groep om zich heen. Het Geheim Leger werd hier meestal aangeduid als de 'Witte Brigade'. Eind 1940 werd ook reeds in Hamont hulp geboden aan Franse krijgsgevangenen (4). Volgens Frans van Riel werden vanaf oktober 1941 voorbereidingen getroffen om ook in Hamont een afdeling van het Geheim Leger op te richten. Van Riel: "Louis Vrolix, chef van de douane in Hamont, werd toen benaderd om toe te treden tot het Geheim Leger. Hierop kwam een afdeling Hamont van genoemd leger tot stand met Louis Vrolix als Compagnie-Overste. Pierre Moors, (later) postmeester/hoofd van het postkantoor te Hamont werd Adjunct Secteur Overste. Hubert (Huub) Peeters werd Adjunct Compagnie Overste.

4. J. Bussels, De doodstraf als risico. Pilotenhulp in Belgisch Limburg 1941-1944 (z. pi. 1981), 231.

Vanaf deze tijd werd begonnen met het werven van leden. In september 1942 werd de afdeling Hamont geactiveerd, toen de inlichtingendienst "Mare" een beroep op haar deed. Deze verzamelde inlichtingen over het goederen- transport per trein en schip, evenals over Duitse troepenverplaatsingen. Ook inlichtingen uit Nederland werden naar België doorgegeven. In januari 1943 werd een beroep gedaan op het Geheim Leger door de Nederlandse spionagedienst "Luctor et Emergo" om een van haar koeriersters, "Gaby", Henriëtte [Roosenburg](#), op te vangen en voor verder vervoer te zorgen.



In mei 1943 werd Henriëtte als koerierster gerekruteerd voor de verzetsgroep Fiat Libertas (FL), die geallieerde piloten naar Brussel hielp ontsnappen. Dat jaar was FL begonnen inlichtingen naar Zwitserland te smokkelen die daarvandaan naar de Nederlandse regering in Londen werden verzonden. Roosenburg sprak vloeiend Frans – in 1942 had ze haar mo-akte behaald. Als koerierster smokkelde ze vanaf september 1943 microfilms naar Brussel of Frankrijk. Vaak nam ze een geallieerde piloot mee of iemand die naar Londen moest reizen. Ze smokkelde ook wapens. Nadat de top van FL eind september 1943 was gearresteerd, zette Roosenburg met twee anderen het werk voort als Groep BM (Bern Muskietiers). Eind december 1943 reisde ze naar Bern om de route te controleren. Na verraad werd ze op 1 maart 1944 in Brussel gearresteerd. (H.N)

Later moesten in toenemende mate piloten vanuit Nederland naar België gebracht worden. Huub Peeters (1907-1982) was hiervoor de aangewezen verbindingspersoon. Hij was gehuwd met een Hamontse en woonde in die plaats, maar werkte als bedrijfsleider bij de drankenhandel van 'brouwer' Winters in Maarheeze. Hij bezat een pas waarop hij dagelijks de grens mocht passeren. Vanwege zijn goede contacten in Nederland, kon Huub Peeters ook een aantal Nederlanders werven voor het Belgische Geheim Leger." (5) Zo ontstond een groep Nederlanders, die blijkens de bewaard gebleven lidkaarten de "Afdeling Holland" vormde van de Secteur Neerpelt van het Geheim Leger. Zij maakten allen deel uit van de minder officieel georganiseerde groep verzetsmen- sen te Maarheeze rond Semler die de naam 'De Vrijbuiters' kreeg. Van Riel meldt hierover: "Nauwe contacten bestonden met Harrie Semler en zijn vrouw. Deze verborgen, met hulp van vele anderen, onderduikers, piloten en ontsnapte krijgsgevangenen. De woonwagen van Semler stond aan de Vogelsberg in Maarheeze, niet ver van de opslagplaats van Winters, op het erf van de gebroeders Snelders. Vlak hierbij bevond zich tevens een schuilhut, waar de onderduikers zich konden verbergen bij eventuele razzia's." (6).

5. Naar Israel, 13. Zie voorts Th. Palmans, 'Pilotenhulp in Hamont' in: Hamont-Achel van bezetting tot bevrijding 1940-1944, deel 1 (Hamont 1994), 85-92 en mijn bijdrage 'Van bierbrouwerij tot frisdrankenfabriek. In gesprek met Rob Winters uit Maarheeze' in: [Aa-kroniek 26](#) (2007) 1 (maart) 47-68.

6. Israel, 12. Merk op dat Van Riel meldt dat de woonwagen van Semler op grond van de gebroeders Snelders stond. Franciscus, Jan, Johannes en Petrus Snelders uit Maarheeze ontvingen op 18 januari 1947 in Maastricht evenals Frans van Riel en zijn collega's Willem Vermazen en Jan Luijendijk (deze te Utrecht op 12 maart) de hoge Amerikaanse onderscheiding Medal of Freedom voor hun activiteiten in het verzet. Het echtpaar Semler-Hendriks werd deze onderscheiding een jaar eerder, op 21 november 1946 in Amsterdam toegekend.

252381

GEHEIM LEGER

LIDKAART

Naam **ALBERS**

Voornaam **DICK**

Beroep **Chauffeur**

Woonplaats **Kuyk ad. Maas, Holl**

Geboorteplaats en datum **Kuyk ad. Maas
18-2-1923**

Burgerstand **ongehuwd**

Kaart van eenzelyigheid n°

Eenheid **Secteur Neerpelt, afd. Neelt.**

Graad **Soldaat**

Wapen in bezit en n°

Handtekening **D. Albers**

De overste van de hierboven gemelde groep bevestigt op eer dat de hierboven gedefinieerde persoon lid der groep was, onder de Duitse bezetting (*).

Handtekening

(*) Valsche verklaringen zullen gestraft worden

De lidkaart van Dick Albers van het Belgische Geheime Leger, Secteur Neerpelt, afdeling Holland (Bron: Albers, Documentatie Verzetsgroep Vrijbuiters)

Van Riel merkt op dat van de groep om Semler onder meer deel uitmaakten Dick Albers uit Cuyk en Kees Bouwmans, welke laatste bij boer Fried Meulendijks op de Vogelsberg was ondergedoken, en daarom als schuilnaam 'Kees van Meulendriek' had aangenomen.

Actief in het Geheim Leger

Frans van Riel kwam op een bijzondere manier met het verzet in aanraking. Hij was geen fervent bonnenschrijver en zijn baas veldwachter De Meyer vond dat hij wat dat betreft zijn dienst niet goed uitvoerde. Daarom nam De Meyer hem in maart 1941 mee om te laten zien hoe het wel moest. Zo kwam het dat hij Huub Peeters moest bekeuren, omdat deze reed zonder brandend achterlicht. Enkele weken na de bekeuring moest Frans van Riel van zijn baas de boete van 2 gulden ophalen bij Huub Peeters. Na een gesprek met Huub Peeters besloot Frans actief mee te doen in het verzet en zo werd hij op 1 mei 1943 officieel ingelijfd bij het Geheim Leger. Al spoedig was hij tot over zijn oren verwickeld in de verzetsactiviteiten. Het werd een bijzonder spannende tijd, die veel van zijn zenuwen zou vergen. Hij zou 14 oktober 1944 gedemobiliseerd worden als Sectie Overste van het Geheim Leger maar tot het einde (2006) werd zijn leven bepaald door de gebeurtenissen van die jaren. In Maarheeze diende Frans van Riel onder andere met de marechaussees Willem Vermazen, Harrie Martens, Arie de Waal en Jan Luijendijk, die ook in het verzet zaten. Vooral met Jan Luijendijk trok Frans veel op en klaarde hij veel 'karweien'.

Veel steun had Frans ook van de toenmalige gemeentesecretaris van Maarheeze, Frans van Gastel (7). Met hem voerde hij veel gesprekken en Van Gastel bracht hem het wezen van de democratie bij.



*De Maarheezer gemeentesecretaris
Frans van Gastel (1889-1946), ca. 1940
(Collectie M. van Gastel, Maarheeze).*



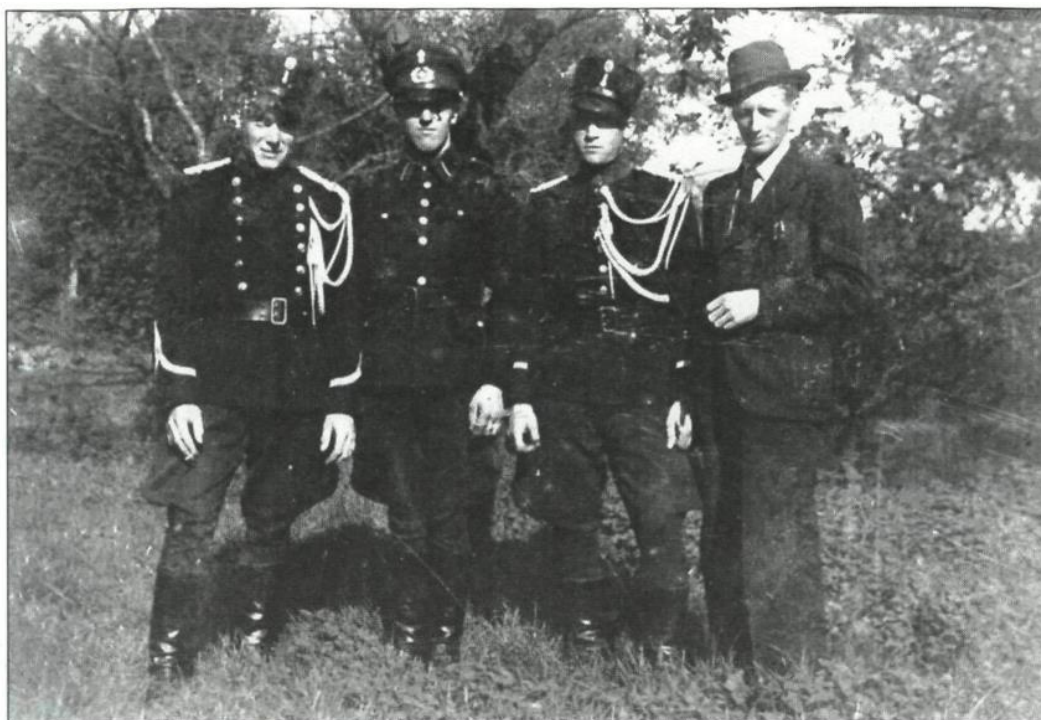
Frans Vogels



Wout Evers

In deze kring verkeerden ook Frans Vogels uit Leende en Wout Evers te Valkenswaard. Deze laatste was werkzaam op het distributiekantoor aldaar en had mede tot taak de distributiebescheiden in Maarheeze uit te delen.

Al spoedig nadat Frans van Riel zich bij het Geheim Leger had aangemeld, kreeg hij opdrachten die voor het grootste deel bestonden uit het over de grens brengen van personen en materialen. Maar de activiteiten werden uitgebreid en naarmate de oorlog vorderde werd Frans ook steeds meer betrokken bij sabotagedaden.



Frans van Riel (uiterst rechts in burgerkleding) met zijn collega's Arie de Waal, Marinus Dierkx en Jan Luijendijk. Foto uit 1943 (Bron: J. Israel).

7. Vgl. J. Biemans, "Ach, je doet altijd iets op, he". In gesprek met Marijke van Gastel in Maarheeze' in: Aa-kroniek 27 (2008) 1 (maart), 41-52.

Personen en materialen

Nadat Huub Peters begin 1943 benaderd werd door de Nederlandse spionagegroep "Luctor et Emergo" om de koerierster "Gaby" Henriëtte (Jet) Roosenburg, (1916-1972) over de grens te brengen, werd zij per fiets door Frans van Riel begeleid naar de Belgisch-Nederlandse grens. Aan de grens werd "Gaby" overgenomen door leden van de 'Witte brigade'. Vervolgens werd zij naar station Hamont gebracht en kreeg ze Belgische papieren. Via België en Frankrijk reisde de koerierster vervolgens naar Zwitserland, deze verbinding werd dan ook de "Zwitserse Weg" genoemd.

Zo was er ook een spionageweg via Delfzijl naar Zweden, bekend onder de naam "Zweedse Weg". Maandelijks werd "Gaby" zo door Frans begeleid, soms ook geschiedde dit door Hukkeshoven en Ariëns, ambtenaren van de Crisis Controle Dienst. Gaby had als eerste deze weg naar Bern met gemicrofilmde berichten afgelegd. Volgens aantekeningen van Van Riel was Gaby koerierster voor de lijn "Boecle" uit Amsterdam en bracht zij belangrijke berichten over bestemd voor "Sjefke" in Engeland. Eind april 1944 werd Jet Roosenburg samen met andere leden van "Luctor et Emergo", dat inmiddels tot "Fiat Libertas" was omgedoopt, gearresteerd. In juli 1944 werden ze ter dood veroordeeld, maar de vonnissen werden niet uitgevoerd omdat de betrokkenen omstreeks 'Dolle Dinsdag' (5 september 1944) naar Duitsland werden overgebracht en hun dossiers in die chaotische dagen kwijt raakten. Hierdoor overleefden ze de oorlog. Begin mei 1945 werden ze door de Russen bevrijd uit het tuchthuis Waldheim in Saksen (8). Na de arrestatie van Gaby werden er weer anderen over de grens gebracht. Wanneer deze in Engeland aankwamen, zond de Engelse zender het bericht uit "De coloradokever is gevangen".

Andere personen die door Frans en de zijnen vanuit diverse plaatsen in Nederland begeleid werden naar de grens en werden overgedragen aan het Belgische Geheim Leger waren vanuit Duitsland gevluchte krijgsgevangenen. Deze waren van tevoren voorzien van een Belgisch identiteitsbewijs met een foto gemaakt door Joep Beliën uit Leende. Verder werden door Frans en anderen ook Joden veilig over de grens gebracht en daarnaast talloze geallieerde piloten. Deze laatste groep rechtvaardigt een afzonderlijke bijdrage later in deze reeks. Behalve personen bracht Frans van Riel ook regelmatig spionagemateriaal in de vorm van microfilms over de grens. Die bezorgde hij dan bij Anneke Peeters-Buteneers, de vrouw van Huub Peeters, die een kruidenierszaak dreef in Hamont. Huub zorgde dan voor verdere verzending.

Overvallen en sabotage

Alsof het voorgaande niet reeds veel van een mens vergde, voerde de Maarheezer ondergrondse enige bijzondere acties uit, zoals een tweetal overvallen, het veiligstellen van burgemeester Van Schalk met zijn gezin en een poging tot liquidatie van de Budelse N.S.B.-burgemeester Bouwman. In het najaar van 1944 verschoof het zwaartepunt meer naar sabotage. Een eerste, relatief kleine overval vond plaats na de april-mei stakingen van 1943. De Duitsers vonden dat de stakers waren 'opgehitst' door Radio Oranje, die uitzond vanuit London.

8. De spionagegroep "Luctor et Emergo" ('Ik worstel en kom boven') werd in de loop van 1943 op verzoek van het Bureau Inlichtingen van de Nederlandse Regering omgedoopt in 'Fiat Libertas' ('Laat er vrijheid zijn'), zie: Bob de Graaff, Schakels naar de vrijheid. Pilotenhulp in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog ('s-Gravenhage 1995), 88 en over "Gaby" aldaar 90-91, zie verder Van Riels Overzicht verzetsactiviteiten (zie hierboven noot 1) en L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, deel 10 Het laatste jaar, 1145.

Op 13 mei 1943 werd bekend gemaakt dat alle Nederlanders (behalve N.S.B.-ers) hun radio's moesten inleveren. De radio's uit Maarheeze werden opgeslagen op de zolder boven het gemeentehuis in de Kerkstraat. De ondergrondse besloot in juli 1944 om zich enige radio's toe te eigenen. De voorbereiding hiervan was in handen van gemeentesecretaris Frans van Gastel. Het karwei werd uitgevoerd door Frans van Riel en onderduiker Dick Albers, die later ook betrokken zou zijn bij de overval op het distributiekantoor in Valkenswaard. Met een ladder werd een ruit ingeslagen van de zolder waar de radio's stonden om een inbraak te simuleren. In werkelijkheid werden de radio's door de voordeur naar buiten gebracht omdat men via Van Gastel beschikte over een sleutel. Na de oorlog werden de radio's aan hun eigenaren teruggegeven. Eén van de radio's heeft met accu dienst gedaan om naar de Engelse zender te luisteren. Veel piloten die ondergedoken zaten in de schuilkelder bij Semler hebben uren lang geluisterd naar deze radio.

Een bijzonder belangrijke maar ook gevaarvolle actie van het Maarheezer verzet, die door Frans van Riel werd voorbereid, is de overval op het distributiekantoor in Valkenswaard op 3 april 1944. Op dit gebeuren, dat Dick Albers ook reeds aanhaalde, kom ik in een volgende aflevering terug.

Waardevolle informanten: Wachtmeester Kooren en Woutje Smits

Dat de Tweede Wereldoorlog niet zonder meer goed tegen fout, zwart of wit was, maar veel vaker als 'grijs' moet worden beoordeeld, bewijzen de gedragingen van twee zeer belangrijke informanten voor het Maarheezer verzet; politieagent Kooren te Sterksel en Woutje Smits ('Wutje') in Maarheeze.

Wachtmeester Kooren werd in 1943 na de politieopleiding in Schalkhaar (Ov.) als Postcommandant in Sterksel gestationeerd. In Schalkhaar werden tijdens de oorlog politieagenten opgeleid in Nationaal-Socialistische geest. De agenten werden op militaire manier gedrild en werden geïndoctrineerd. De zogenoemde 'Schalkhaarders' waren gevreesd, echter niet allen die opgeleid waren in Schalkhaar hadden zich laten beïnvloeden. Zo ook niet wachtmeester Kooren, die in Sterksel werd gestationeerd. Hij had contact met de Sicherheitspolizei te Eindhoven en als hij iets te weten kwam dat belangrijk was voor het verzet, liet hij dat Frans weten. Soms rechtstreeks, zoals hierna blijkt, maar meestal gebeurde dat via (de kinderen van) Woutje Smits. Zo liet Kooren via Woutje Smits waarschuwen aan Frans van Riel voor razzia's. Frans gaf dan de boodschap door aan de onderwijzer Piet van Gils, die er dan voor zorgde dat de onderduikers in Maarheeze werden gewaarschuwd (9).

9. [Piet van Gils](#) was samen met gemeentesecretaris Van Gastel en stationschef Kempenaars actief met onder meer illegale pers. Zie Van Riels Overzicht verzetsactiviteiten (zie hierboven noot 1). Ook bracht Van Gils voor het verzet het aantal en de locatie van Duitse zoeklichten in beeld. Hierover schreef hij: 'Het einde van de "Lange Jan" en de andere zoeklichten' in: Aa-kroniek 13 (1994) 3 (september; themanummer 50 jaar bevrijd), 196-199



*In een schuilhut in "De Driebosch" (Maarheeze) wordt proviand voor de onderduikers gebracht.
V.l.n.r. Piet van Gils, Toon Winters, Tonny Winters, Jan van Tuel en Harrie van Tuel.*



*Het voormalige gemeentehuis van Maarheeze in de Kerkstraat, waaruit het verzet in juli 1944 radio's ontvreemde, werd aan het einde van de oorlog bewoond werd door het gezin van Woutje Smits.
Foto uit 1941 (Collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).*

Frans van Riel verhaalt: "Woutje Smits was gebocheld en werd dan ook wel 'Bultje Smits' genoemd. Hij woonde bij het uitbreken van de oorlog in een oude boerderij, tevens winkel, in Soerendonk. Hij verkocht wat kruidenierswaren, maar leefde in hoofdzaak van de verkoop van petroleum. Toen alles werd gedistribueerd en op de bon kwam, was zijn omzet te klein om van te bestaan en moest hij zijn winkel sluiten.

Hij werd brodeloos omdat hij niet tot werken in staat was en tot overmaat van ramp werd zijn talrijke gezin uit de woning gezet, omdat hij de huur niet kon betalen. Van burgemeester Van Schaik kreeg hij het oude raadhuis van Maarheeze tot zijn beschikking. Zijn gezin leed honger Woutje Smits sprak Frans een keer aan en vroeg hem of hij een goed woordje voor hem wilde doen bij burgemeester Van Schaik om een hogere uitkering te verkrijgen. Hij kreeg namelijk zes gulden per week, maar kon van de N.S.B.-burgemeester Bouwman van Budel 25 gulden krijgen indien hij lid werd van de N.S.B.. Frans werd door burgemeester Van Schaik te verstaan gegeven dat hij zich daar niet mee had te bemoeien. Woutje Smits bleef niets anders over dan lid te worden van de N.S.B, om zijn gezin te onderhouden." (10). Zijn lidmaatschap van de N.S.B, weerhield Woutje Smits er echter niet van om belangrijke boodschappen van wachtmeester Kooren door te spelen naar verzetsman Frans van Riel. Woutje stuurde dan een van de kinderen met een briefje naar slager Maas of dienstbode Mien Matheeuwsen, die dat weer doorgaven aan Frans. Het is daarom tragisch te moeten constateren, dat Woutje, ondanks dat Frans via de burgemeester probeerde hem niet te laten oppakken, werd gearresteerd en in Kamp Vught overleed.

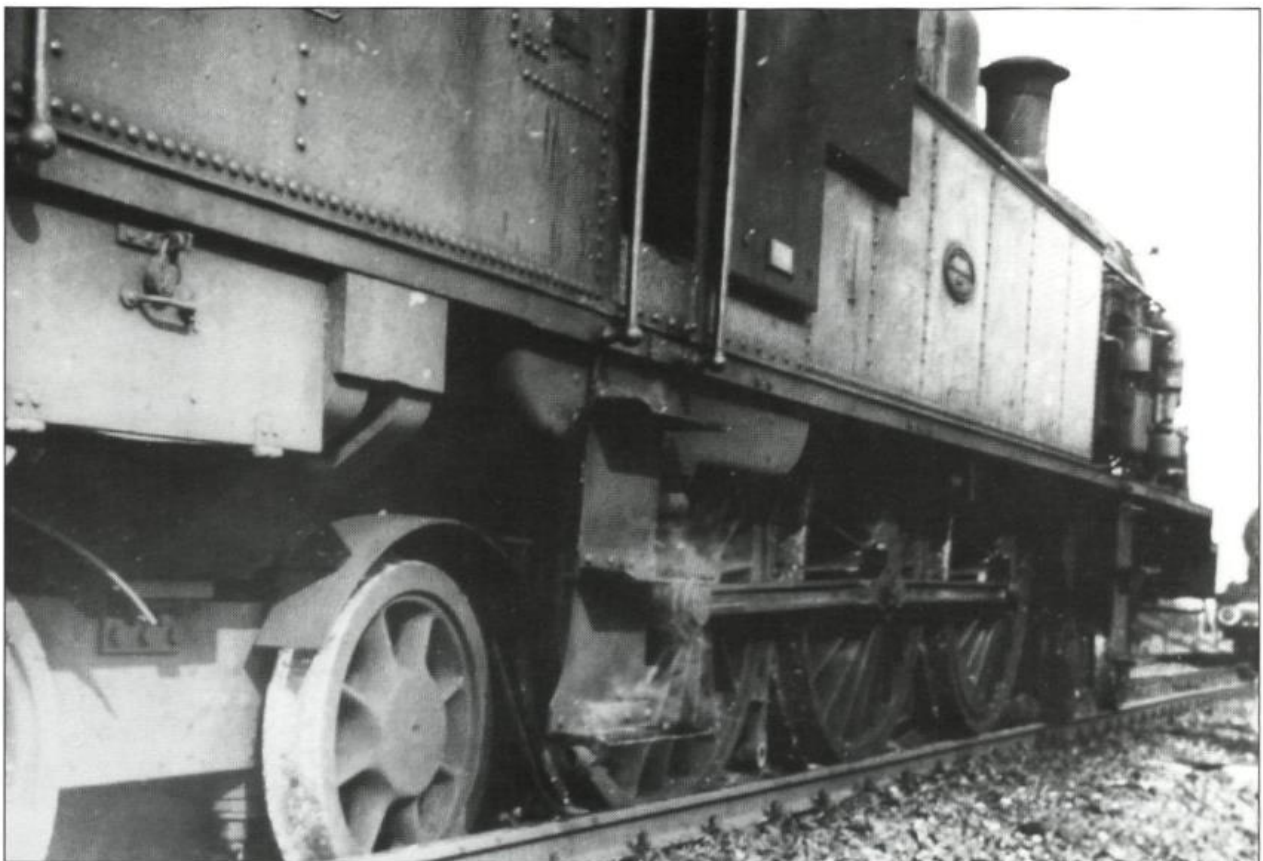


*Persoonsbewijs van burgemeester R. H. van Schaik van Maarheeze, 1944
(Foto: Jac. Biemans, 's-Hertogenbosch).*

10. Andere Maarheezenaren bevestigen dit beeld over Smits en zijn vrouw. Zie mijn gesprekken met Marijke van Gastel (hierboven noot 7), aldaar 48 en Miet Verduijn-Guns ("De Minse onder mekaar, da hedde nou nie mir hè". In gesprek met [Miet Verduijn-Guns](#) in: Aakroniek 25 (2006) 3 (september), 159-171, aldaar 168.

De Maarheezer burgemeester duikt onder

In het voorjaar van 1944 moesten de burgemeesters van veel Brabantse gemeenten inwoners aanwijzen om in het kader van de zogenaamde 'Gemeinde-Einsatz' (gemeente-inzet) werk te verrichten voor de Wehrmacht in Zeeland. Omdat ze dit weigerden, werden ze uiteindelijk op 6 juli 1944 ontboden bij de Beauftragte voor Noord-Brabant, Heinrich Sellmer. De zeven burgervaders die verschenen en weigerden mensen aan te wijzen werden door de Duitsers gearresteerd en via het concentratiekamp Vught naar Duitsland overgebracht, waarvan de meesten niet terugkeerden (11). Wachtmeester Kooren kwam persoonlijk naar het pension van Frans, slagerij Maas, om te vertellen dat burgemeester Van Schalk, die niet naar Vught was afgereisd, nog diezelfde avond gearresteerd zou worden door de Sicherheitsdienst. Hierop waarschuwde Van Riel de burgemeester die daarop meteen onderdook. Het gezin van de burgemeester werd, zo hoorde Frans later, aanvankelijk opgevangen door Jan Winters en dokter Jan Raeven. Nog diezelfde avond werd de inboedel van de burgemeester weggehaald en bij boeren in de omtrek opgeslagen. Het Maarheezer verzet was de Duitsers een slag voor geweest. Uitvoerders waren Harrie Semler, Kees Bouwmans, Frans van Riel, Sammie de Beer en Dick Albers.



Beeld van een door sabotage op de lijn Eindhoven-Weert ontspoorde locomotief, 5 september 1944 (Collectie M. Albers-Dings, Budel).

11. Zie hierover Jan Burgers, *Ze hebben ons in de steek gelaten. De geschiedenis van de 7 Brabantse burgemeesters tijdens de Tweede Wereldoorlog* (z.pl. 2004).

Tijdens de 'verhuizing' meende een pro-Duitse Maarheezenaar, die lid was van de Landwacht, te moeten ingrijpen. Deze werd met het pistool in de rug zijn jachtgeweer afgenomen. Om represailles te voorkomen werd niet tot liquidatie overgegaan, maar werd de landwachter te verstaan gegeven dat in geval van verraad zijn familie in gevaar zou komen. De landwachter was verstandig en hield zijn mond (12).

Sabotage en de liquidatiepoging op de burgemeester van Budel

Tegen het einde van de bezetting in het zuiden, zo omstreeks augustus 1944, kwam het zwaartepunt van het verzet meer en meer te liggen op sabotage, zoals het doorknippen van telefoondraden, het laten ontsporen van treinen en het onklaar maken van sluizen om de goederenverbindingen van de bezetter te dwarsbomen. Door leden van het Geheim Leger werd Frans van Riel in België ingewijd in het gebruik van springstoffen. Hiervoor vervoerde hij springstof in zijn fietstassen van Hamont naar Maarheeze over de door de Duitse SS-ers bewaakte grens. Allereerst kreeg Frans van het Geheim Leger een proefopdracht om de spoorlijn Valkenswaard-Achel (een deel van het zogenaamde 'Bels lijntje') op te blazen. Dit om te zien of hij zich goed zou kwijten van zijn taak. Hij bracht samen met zijn collega Leereveld van de Marechaussee de springstof aan, maar jammer genoeg werkte de ontsteking niet. Toch zouden er hierna enige succesvolle sabotagedaden door het verzet worden uitgevoerd:

Op 7 augustus 1944 werd onder leiding van Frans van Riel met Leo Peeters (broer van Huub), Nardje den Ouden en Hannes Heesakkers uit Maarheeze een spoorstaaf losgedraaid in het traject Weert-Maarheeze. Hierdoor ontspoorde een locomotief en was het treinverkeer twee maal 24 uur gestremd.

Drie weken later, op 28 augustus, bracht Frans springstof aan, opnieuw op het traject Weert-Maarheeze. Anderen brachten de lading tot ontploffing, waardoor het spoor in beide richtingen 14 uur gestremd was en het vernielde spoor drie hele dagen onbruikbaar. Deze aanslag gebeurde midden in de nacht. Na de actie haastte Van Riel zich ongezien naar zijn pension bij slager Maas, waar hij nog gekleed te bed ging. Amper lag hij op bed, of hij werd gewekt door zijn superieur, opperwachtmeester De Meijer, die niet in het complot zat. Er was een trein ontspoord en Frans moest direct naar het station komen. Frans ging er heen met een grote hoeveelheid peper die hij rond de ontsporing uitstrooide. Toen later de Sicherheitspolizei uit Eindhoven kwam met speurhonden, kon deze niets uitrichten.

Terwijl Van Riels collega's Jan Luijendijk en Harrie Martens de wacht hielden voor het huis van een Duitsgezinde inwoner, knipten Paul Matheeuwsen en Frans van Riel op 3 september 1944 een groot aantal draden door van de spoorseinen en de telegraaf. De verbinding met Limburg werd hierdoor geheel verbroken. Omdat de draden onder trekspanning stonden, was het net of er schoten klonken bij iedere doorgeknipte draad.

12. Zie ook mijn bijdrage 'R.H. van Schaik, burgemeester van Maarheeze in oorlogstijd' in: 13. Aa-kroniek 24 (2005) 1 (maart) 17-29. Het onderduiken van de burgemeester is door de gegevens van Van Riel exacter in tijd te plaatsen. Zie ook D.H. Albers, Documentatie verzetsgroep "Vrijbuiters" Maarheeze 1942-1944 (ongepubliceerd, Delfzijl 1982), 29.

Twee dagen later, op de verwarrende 'Dolle Dinsdag' 5 september 1944, was een grote ploeg van acht mannen (Jan Govers (B.), Jan Winters, Wim van Hunsel, Hein Bloem, Rang en Neel van den Bosch, Peer Roosen en Sjang Guns) druk met het losdraaien van een rail met NS-sleutels. Dat zou geweest zijn op het baanvak Eindhoven-Weert tussen de rijksweg en Weert. Voor de bewaakte afzetting zorgden Jan Luijendijk, Harrie Martens en Frans van Riel. Er kon geen springstof gebruikt worden omdat in de schuur waar deze was verborgen, Duitse troepen gelegerd waren. De sabotage werd echter ontdekt door een machinist, die dit meldde aan het station Maarheeze. Op het traject Weert-Eindhoven had Peter Koller uit Sterksel echter ook een rail uitgedraaid, waardoor de trein op weg naar Eindhoven alsnog ontspoorde. Deze zou tot de bevrijding blijven staan. Diezelfde morgen had een sabotageploeg uit Dorplein het spoortraject Budel-Schoot-Weert ('Ijzeren Rijn') onklaar gemaakt. Hierdoor ontspoorde een trein met terugtrekkende Duitsers in de zandverstuivingen nabij de Zinkfabrieken. Deze verzetsdaad zou uiteindelijk mede leiden tot het liquidatiedrama van de zes verzetslieden in Dorplein (13).

Na deze laffe moord wilde het verzet N.S.B.-burgemeester Bouwman van Budel liquideren. Hiertoe gingen Harrie Semler, Cees Bouwmans, Dick Albers en Frans van Riel vanuit Maarheeze naar Budel. In een boerderij tegenover café De Wielerbaan kwam men samen, waarna twee van hen richting gemeentehuis gingen en twee naar het woonhuis van de burgemeester. De vier waren net onderweg toen ze werden gewaarschuwd dat een aantal landwachters zich op het gemeentehuis hadden verschanst.



Frans van Riel was een van de initiatiefnemers van het verzetsmonument in Maarheeze. Hier staat hij naast burgemeester Van den Broek bij het pas onthulde monument, 5 mei 1985.

13 (1994) 2 (juni) 134-144. Over de moord op de zes verzetsmannen te Dorplein (met verwijzing naar overige literatuur in noot 1): Jan Jakobi en Tjeu Lamers, 'Een brief uit Dorplein na 65 jaar alsnog gepubliceerd (11 en slot)' in: [Aa-kroniek 29](#) (2010) 3 (september) 139-145.

Daardoor werd de overval net op tijd afgeblazen (14).

Nog voor het einde van die maand september 1944 werden de dorpen in de huidige gemeente Cranendonck bevrijd door de geallieerde troepen. De ondergedoken burgemeesters van Budel en Maarheeze keerden terug en werden feestelijk ingehaald, de gevluchte N.S.B.-burgemeester werd opgepakt en berecht. Andere dorpsgenoten ondergingen eveneens dat lot. Zoals gezegd niet altijd helemaal terecht.

Onderduikers en verzetslieden konden weer 'bovengronds' komen en pakten op hun eigen wijze het leven op, al dan niet openlijk over hun daden en zorgen. Frans van Riel huwde met Joke Bax, die ook in het verzet actief was in Valkenswaard. Voor zijn verzetsactiviteiten tijdens de Tweede Wereldoorlog ontving hij in de loop der jaren een tiental onderscheidingen vanuit Nederland, België, Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten.

Frans van Riel overleed in Valkenswaard op 5 januari 2006. Gelukkig heeft hij zijn herinneringen zo goed mogelijk laten optekenen. Hierdoor kunnen wij, met besef van alle beperkingen gezien de verstreken tijd en de noodzakelijke discretie, een aardig beeld krijgen van de activiteiten van hem en zijn makkers uit het Maarheezer verzet. Voor hun levensgevaarlijke inzet voor onze vrijheid en democratie past, hoe dan ook, bovenal respect!

14. Zie J. Elemans, 'Alphons Bouwman, NSB-burgemeester van Budel (2 november 1943-17 september 1944)' en H. Jaspers, 'Noten, aanvullingen etc. bij het artikel over Alphons Bouwman' in: [Aa-kroniek 17](#) (1998) 1 (maart) 40-50 en 51-61.

Aa-kroniek

30e jaargang Nr.1
Maart 2011

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonck).

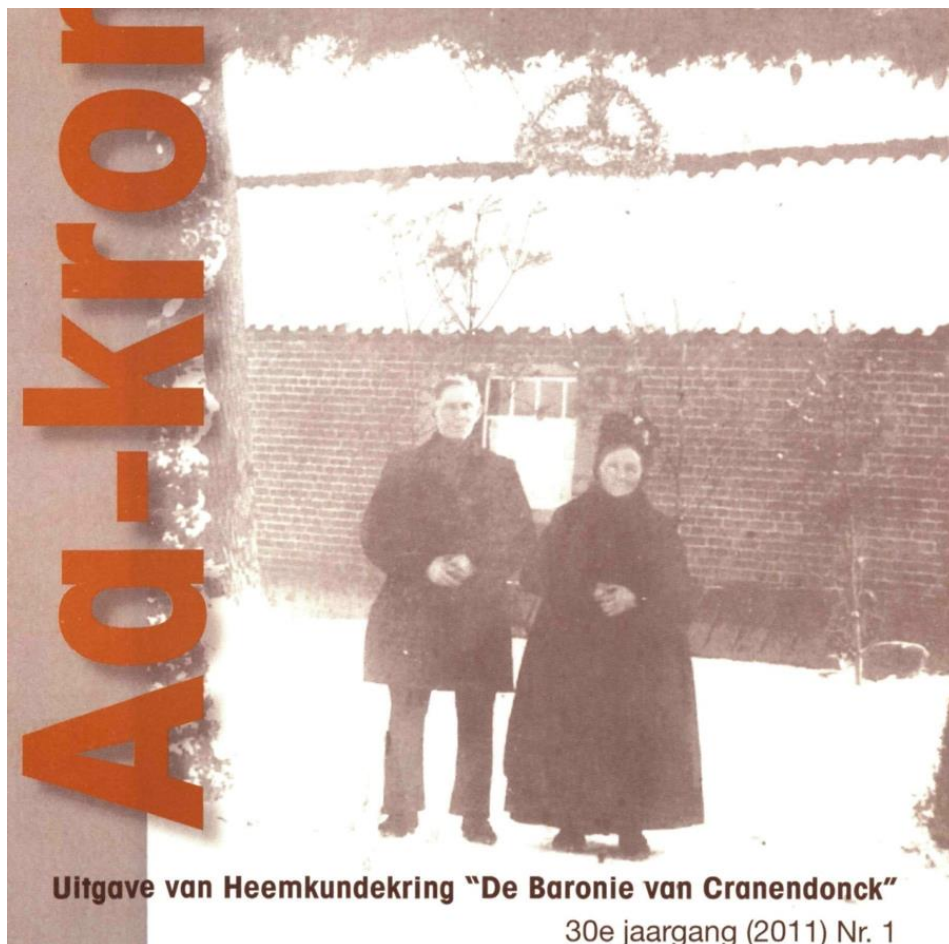
Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkaft van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



<https://drive.google.com/file/d/13UUE3RFTxDSWMwz-9T5bz9mFdfPn5piK/view>

VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (III)

De overval op het distributiekantoor te Valkenswaard, april 1944

Jac. Biemans

In de vorige afleveringen maakten wij kennis met de jonge onderduiker Dick Albers en marechaussee Frans van Riel. Zij waren gedurende de Tweede Wereldoorlog actief in het verzet binnen en buiten de vanuit Maarheeze opererende verzetsgroep 'De Vrijbuiters' van H. Semler en zijn vrouw. Maarheezer verzetslieden speelden een belangrijke rol bij een overval op het distributiekantoor te Valkenswaard in april 1944. In deze aflevering beschrijven we aan de hand van de memoires van genoemde heren en gegevens uit andere bronnen die bijzondere verzetsactie.

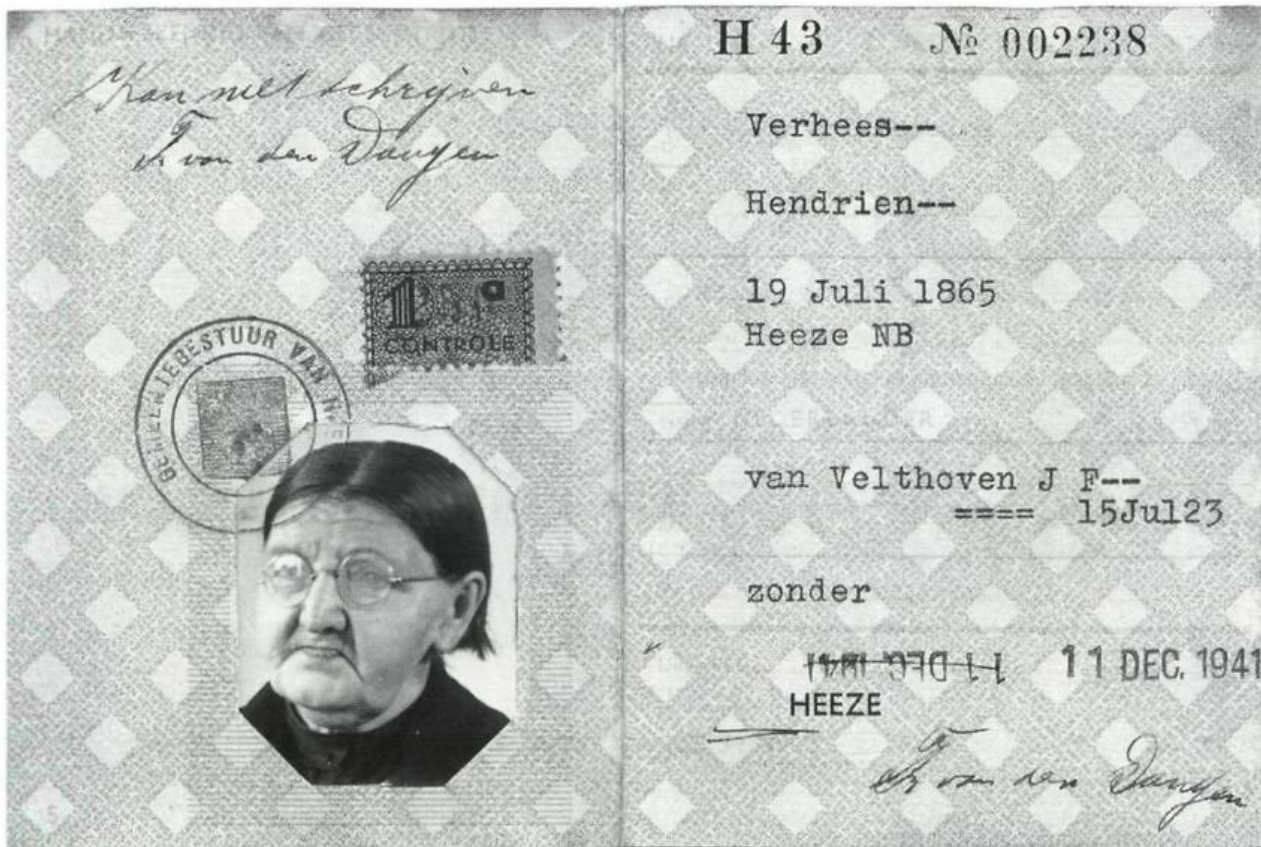
De aanleiding: distributie en onderduikers

Om de achtergronden van de overval goed te begrijpen is het noodzakelijk om hier in het kort iets te vertellen over de distributie gedurende de Tweede Wereldoorlog. Met de ervaringen van de Eerste Wereldoorlog in het geheugen en de toenemende spanningen van het moment werd gedurende de crisisjaren dertig een systeem uitgewerkt om tot een eerlijke verdeling van economisch belangrijke goederen over de bevolking te komen: de distributie. De distributie was gericht op rantsoenering van grondstoffen en voedsel in tijden van schaarste. Dit gebeurde door middel van distributiebonnen voor voedingsproducten en grondstoffen: deze producten waren 'op de bon'. De bonnen, die recht gaven op de aankoop met geld van bepaalde hoeveelheden van bepaalde artikelen, konden op aangekondigde tijden en plaatsen worden verkregen. Dit kon alleen met behulp van een zogenaamde distributiestamkaart, een kaart waarop de persoonsgegevens en de uitgereikte distributiebonnen werden aangetekend. De (eerste) distributiestamkaart werd in 1939 in Nederland ingevoerd. In oktober van dat jaar was in ons land, als gewenningsproef, suiker als eerste product enkel verkrijgbaar met bonnen.

Gedurende de oorlog zouden steeds meer producten op de bon komen, van benzine en dieselolie tot schoenen, koffie, thee, brood, textiel, granen, enzovoort.

De bij de winkelier ingeleverde bonnen werden door hem opgeplakt en verzonden naar het Centraal Distributiekantoor in Den Haag (vanaf 1944 Zwolle), waarna deze zijn voorraad kreeg toegewezen. Naast het centraal kantoor waren er vanaf 1939 ook distributiekringkantoren. Onze dorpen hoorden tot distributiekring nummer 250, waarvan het kringbureau in Valkenswaard was gevestigd. Hiertoe behoorden de distributiekantoren in de gemeenten Valkenswaard, Luijksgestel, Bergeijk, Riethoven, Westerhoven, Waalre, Leende, Maarheeze en Budel. Vanaf het begin van de oorlog werd het kringbureau gevestigd in het gebouw van de Katholieke jonge Vrouwen aan de Maastrichterstraat in Valkenswaard, het latere gemeenschapshuis Were Di. Vanuit het kringkantoor werden de agentschappen in Budel, Heeze, Leende, Maarheeze en Waalre via zogenaamde 'uitreikploegen' bevoorrad. De overige gemeenten werden rechtstreeks vanuit Valkenswaard bediend (2).

2. Zie Joke-Peels-Mollen, 'De distributie in Valkenswaard in de Tweede Wereldoorlog' in: Merckenswaert 8 (1999) jaarboek Heemkundekring "Weerderheem" Valkenswaard, 191- 204. Zie bijlage.



Een persoonsbewijs, afgegeven op 11 december 1941 te Heeze. Rechts boven de pasfoto het zogenaamde 'Rauter-zegel' (Collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

De distributie was nauw gerelateerd aan de persoonsregistratie. De gegevens van de distributiestamkaart met inlegvel werden ontleend aan het bevolkingsregister. Iedereen die hierin geregistreerd was, had recht op de stamkaart, die de grondslag van het systeem vormde. Daarnaast werd in 1941 in ons land door de bezetter een identificatieplicht opgelegd voor iedereen van veertien jaar en ouder. Via een persoonsbewijs met een door vingerafdruk gewaarmerkte foto moest elke Nederlander zich kunnen legitimeren. Dit door Jacob L. Lentz (1894-1964), het Nederlandse hoofd van de Rijksinspectie van het Bevolkingsregister, ontwikkelde identiteitsbewijs was het sluitstuk van de vrijwel waterdichte bevolkingsregistratie in ons land en nagenoeg niet te vervalsen. Hierdoor was het een belangrijk middel voor de onderdrukingspolitiek van de Duitse bezetter. Ook omdat bijvoorbeeld Joden speciaal een grote letter 'J' op hun persoonsbewijs moesten hebben. Het persoonsbewijs maakte controle op de distributie, maar ook op de Arbeitseinsatz en het tegengaan van onderduiken mogelijk. De distributie, die tot begin jaren vijftig aanhield, dwong iedereen tot spaarzaamheid met grondstoffen en voedingsmiddelen. Een speciale groep had het bijzonder moeilijk: zij die legaal geen recht (meer) konden doen gelden op een stamkaart en dus bonnen om zich in leven te kunnen houden. Dit gold met name voor hen die waren ondergedoken, zoals joden, geallieerde piloten en andere onderduikers. Via de ondergrondse, met name de LO. (Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers) werden onder deze groep bonkaarten verdeeld. Deze waren vaak buitgemaakt tijdens overvallen op distributiekantoren door een aan de LO. gerelateerde organisatie, de Landelijke Knok Ploegen (L.K.P.). De bonkaarten hadden echter een beperkte geldigheidsduur en de overvallen waren gevaarlijk.

AANTEEKENINGEN		a	b	c	d	e
BESCHRIJVING	AA					
	AB					
	AC					
	AD					
SELFSCHIEDING	AE					
	AF					
	AG					
	AH					
	AI					
	AJ					
	AK					
	AL					
	AM					
	AN					
DIVERSES	AO					
	AP					
	AQ					
	AR					
	AS					
	AT					
	AU					
	AV					
	AW					
	AX					
AY						
AZ						

TWEEDE DISTRIBUTIE STAMKAART		M	V
		239	N ^o 025750
NO. PERSOONSBEWIS		2238	
NO. EERSTE DIETS. STAMKAART		165	
VERGELIJKING	Verhees		
VOORNAAMEN	wed. v. van Velthoven, J. P.		
OPROEPINGS	Hendrien		
OPROEPINGS	19 Juli 65	PLAATS	Londer
OPROEPINGS	SOMEREN		
OPROEPINGS	Groenste A. 106 Van 47 Deurne, Br. 11 Maasheezel 67		

De Tweede Distributie Stamkaart van dezelfde persoon, uitgereikt te Someren, dat gelegen was in Distributiekring nr. 239, Deurne (Collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

Gelukkig werd er op grote schaal gefraudeerd en kregen de onderduikers bonkaarten door medewerking van ambtenaren van de distributiekantoren. Die knoeden daartoe in de administratie en verstrekten onder andere bonkaarten op naam van al overleden personen. Ook in Valkenswaard was dat het geval. Deze sabotage door het ambtenarenverzet kwam weliswaar niet aan het licht, wel werd het de Duitsers duidelijk dat er meer stamkaarten waren verstrekt dan de volgens hen bekende bevolkingsgrootte.

Dit, alsmede het onderduiken van personen, zoals zij die niet in Duitsland wilden werken, joden en actieve verzetsstrijders was onder meer de Höhere SS und Polizeiführer Hanns Albin Rauter (1895-1949) een doorn in het oog. Daarom liet hij als nieuw onderdeel van het distributiesysteem een Tweede Distributiestam- kaart (T.D.S.) ontwikkelen. Hiervoor zou iedereen een oproepingskaart ontvangen. De registratie van alle oproepingskaarten bij het Centraal Distributiekantoor vormde meteen een actuele bevolkingsadministratie als vervanging van de her en der (al dan niet door de ondergrondse) vernietigde bevolkingsregisters. Onderduikers, die niet op hun eigen adres woonden, ontvingen dus geen oproepingskaart en konden dus ook geen T.D.S. krijgen. Op vertoon van de oproepingskaart, het persoonsbewijs en de eerste distributiestamkaart kon men bij het distributiekantoor de tweede stamkaart ontvangen. Daarbij werd de oproepingskaart ingenomen als bewijs en ook het persoonsbewijs voorzien van een zegel (zogenaamd 'Rauter-zegel') en een stempel van het distributiekantoor. Van de oude stamkaart werd een hoekje afgeknipt om te kunnen controleren dat het aantal uitgereikte zegels en afgeknipte hoekjes overeen kwam, en er dus geen extra stamkaarten konden worden uitgereikt. De uitreiking was voorzien in de maanden januari tot maart 1944, maar duurde uiteindelijk tot mei van dat jaar (3).

3. J. Israel, Frans van Riel in de Tweede Wereldoorlog (geïllustreerd en geautoriseerd, niet gepubliceerd typoscript, Valkenswaard april 1996), 20-39. Met dank aan Harrie Jaspers te Budel-Schoot voor het beschikbaar stellen van dit en andere stukken over Frans van Riel

De voorbereiding



Jan Brom, Leider verzet
Valkenswaard ([P.A.N.](#))

De invoering van de tweede distributiestamkaart leek een effectieve actie om het onderduikers onmogelijk te maken nog langer aan distributiebonnen te komen, om valse persoonsbewijzen op te sporen en fraude met bonkaarten op distributiekantoren aan het licht te brengen.

Frans van Riel was in het voorjaar van 1944 in dienst bij de Economische Dienst van de marechaussee en was in de kost in Valkenswaard. Hier leerde hij diverse mensen van het verzet en het distributiekantoor kennen. Daartoe behoorden onder meer Jan Brom, plaatselijk leider van het verzet, meer bepaald de Partizanen Actie Nederland (P.A.N.) en Jos van der Reijen, plaatsvervangend leider van het distributiekantoor. En daarnaast Wout Evers, die hij al kende uit zijn vorige standplaats Maarheeze, omdat deze vanuit Valkenswaard in Budel de distributiebescheiden kwam uitdelen. Als medewerker van de Economische Dienst moest Van Riel ook verslag uitbrengen aan de N.S.B.-burgemeester van Budel, Alphons Bouwman (1894-1968). Via deze contacten hoorde Van Riel over de invoering van de nieuwe distributiestamkaart, die de onderduikers maar ook de 'verzetsfraude' op het distributiekantoor aan het licht zou kunnen brengen.



*De vier overvallers: Dick Albers, Kees Bouwmans, Harrie Semler en Frans van Riel
(Bron: J. Israel en Collectie H. Jaspers, Budel-Schoot).*

Na overleg tussen Brom, Evers en zijn collega's en Van Riel besloot men tot een overval op het distributiekantoor Valkenswaard, waarbij met name de ingevulde oproepingskaarten onvreemd moesten worden. Hierdoor zouden de gepleegde

knoeierijen niet aan het licht komen. De overval moest plaats vinden vóór 4 april, omdat op die dag de ingevulde oproepingskaarten in Valkenswaard zouden worden opgehaald. De datum werd daarom bepaald op de voorafgaande dag, donderdag 3 april 1943. Het plan voor de overval werd uitgewerkt door Frans van Gastel, gemeentesecretaris van Maarheeze en de al eerder genoemde Wout Evers, Jos van der Reijen en Frans van Riel.

Jos van der Reijen deed de voorbereidingen op het distributiekantoor, waar hij Jan Swinkels en Leo Bogaerts in het complot betrok. Bogaerts was destijds als kassier waardemateriaal verantwoordelijk voor de distributiebescheiden. Die werden na werktijd opgeborgen in een achter het distributiekantoor gelegen kluisruimte. De sleutel van deze kluisruimte werd na werktijd door Bogaerts met een politieagent naar het politiebureau aan de Eindhovenseweg gebracht en daar 's morgens weer opgehaald. Leo Bogaerts zou zorgen dat alles in de kluis klaar lag om zo mee te kunnen nemen. Men zou hem bedwelmen om hem daardoor een alibi te verschaffen bij de Duitse politie-instanties. Wout Evers zou het teken geven dat de kust veilig was. Overvallen werden gewoonlijk gepleegd door knokploegen van de K.P.N., maar die was er voor genoemde datum geen beschikbaar. Daarom kreeg Frans van Riel de opdracht een betrouwbaar ploegje te zoeken om de overval te kunnen plegen. Door zijn ondergrondse werk in Maarheeze en zijn bekendheid met de onderduikers die bij Semler aan de Vogelsberg verbleven, besloot hij daar zijn helpers te zoeken.

Hij koos Dick Albers en Kees Bouwmans uit. Harrie Semler was daarbij aanwezig en bood ook aan mee te doen. In zijn opgetekende memoires meldt Frans dat dat min of meer tegen zijn zin was, omdat Semler getrouwd was, maar dat hij hem niet tegen het hoofd wilde stoten. Zo bestond de groep overvallers dus uit vier personen uit de kringen van het Maarheezer verzet.

In korte tijd moest veel werk worden verzet. Allereerst werd tevergeefs getracht een auto te vinden maar uiteindelijk besloten per fiets te gaan. Frans nam zijn chef, L.C.F. Vink, in vertrouwen en zorgde voor papieren voor een gezamenlijke reis als alibi. In Maarheeze zou Van Riels collega Jan Luijendijk op het politiebureau luisteren naar eventuele berichten. Indien er iets mis zou lopen, zou Luijendijk veldwachter Theo Righart van Gelder in Soerendonk waarschuwen, die dan Frans zou laten onderduiken.

Righart van Gelder zou Van Riel in Soerendonk bij café De Bout opwachten na de overval. Een paar dagen voor de overval liet Van Riel door dokter en mevrouw Raeven in Soerendonk demonstreren hoe hij Leo Bogaerts zou kunnen bedwelmen met ether. En zoals we al eerder zagen, moest de jonge onderduiker Dick Albers leren omgaan met een revolver. De schietlessen die hij kreeg nabij de weg van Maarheeze naar Sterksel werden door Frans van Riel gegeven. De munitie was afkomstig van de Rijksbelastingen uit Tilburg via Stan, de broer van Frans (4).

Volgens Dick Albers vond in februari 1944 nog een voorbereidingsvergadering plaats bij politieman Schouten aan de Parallelweg Noord, een zijstraat van de Eindhovenseweg in Valkenswaard. Aanwezig waren onder meer Wout Evers, Jan Brom en Frans van Riel uit Valkenswaard en Harrie Semler, Kees Bouwmans en Dick Albers vanuit Maarheeze.



Dokter Jan Raeven en zijn vrouw Bertie Arntz.

Over de voorbereiding en uitvoering van de overval laten we in eerste instantie Dick Albers aan het woord:

"Door de omstandigheid, dat de politie dag en nacht moest waken tegen eventuele overvallen, was door de toenmalige Groepscommandant van de zogenaamde Staatspolitie (Marechaussee) bepaald, dat steeds één lid van zijn groep op het distributiekantoor aanwezig zou zijn. De aflossing moest op het kantoor geschieden, zodat dit kantoor ook nooit zonder bewaking was. De sleutel van het kantoor werd buiten de uren van openstelling bewaard op het politiebureau, tezamen met de sleutel van de kluis, waarin de waardepapieren werden bewaard.

De politieman die 's avonds bij de sluiting was van het kantoor en het naar huis gaan van de distributie-ambtenaren, moest de kassier vergezellen naar het politiebureau, alwaar de kassier de sleutel van de kluis in bewaring moest geven.

Op 3 april 1944 zou de Wachtmeester Frans van Oers vanaf 's morgens 8.00 uur tot 's avonds 17.00 uur belast zijn met de bewaking van het kantoor en daarna afgelost worden door de Wachtmeester Hendrik Kattestaart via de ingang aan de achterzijde van het distributiekantoor. Deze ingang had twee openslaande houten deuren, toegang gevende tot de kluiskamer. Achter deze deuren zouden Dick Albers en Kees Bouwmans ieder met een pistool plaatsnemen. Kassier Bogaerts, die van de komst afwist, zou eerst Semler en Van Riel de plaats aanwijzen van de oproepingskaarten en de nieuwe stamkaarten. Bogaerts zou door Van Riel met ether bedwelmd worden. Ingevolge inlichtingen verstrekt door de heer Evers, moest omstreeks 15.00 uur worden binnengevallen, doch dit werd gewijzigd in 18.00 uur."

Voorafgaand aan de overval werden blijkens de memoires van Dick Albers de belangrijkste punten op papier gezet:

Punt 1 waren de groene kaarten die opgestuurd moesten worden naar Den Haag voor controle. Hier ging het hoofdzakelijk om, want de ambtenaren van de distributie hadden tientallen personen die dood waren, op papier door laten leven, om op die manier onderduikers van kaarten te voorzien.

Punt 2 blanco stamkaarten en zoveel mogelijk bonkaarten.

Punt 3 blijf zoveel mogelijk met de vingers van alles af wat je niet meeneemt.

- Punt 4 niets in je zakken laten zitten als je weg gaat, ook geen beurs.
Punt 5 alleen in gevaar schieten, indien mogelijk niet doden in verband met represailles.
Punt 6 U mag na de overval niet naar de woonwagen terugkomen voor 12.00 uur de volgende dag (5).

Ik las dit alles en begreep dat het nu pas serieus ging worden. Mijn drie medeplichtigen namen het nogal kalm op, voor hen was het niet de eerste keer. In gedachten zag ik die grote schijnwerper op me gericht en werden me van allerlei vragen gesteld. Ik verzetste me ertegen en probeerde er niet meer aan te denken. Toch was ik die avond niet zo gerust, ook sliep ik onrustig en had het gevoel dat ik moest braken."

De overval

Hoewel de verhalen van Albers en Van Riel over de overval in hoofdlijnen overeen komen, wijken ze in detail van elkaar af. In het onderstaande worden de met het nodige gevoel beschreven herinneringen van Albers aangevuld met enige gegevens, zoals Van Riel die liet optekenen (6).

Albers schrijft: "De volgende dag voelde ik me veel beter. Toch hadden ze het gemerkt, want de baas zei: "Kom, kom, dat hebben ze allemaal voorde eerste keer, ik heb het zelf ook gehad en die anderen ook. De tweede keer gaat dat veel beter, je zult het zien" (7).

Hij praatte juist alsof we die avond een boodschap zouden gaan doen in een zelfbedieningszaak. Onwillekeurig begon ik onze kansen te berekenen. De moffen wisten niet dat we kwamen, ze wisten niet dat het vandaag was, waar wisten ze ook niet, dus hebben we altijd 70 tegen 30% kans van slagen, want in het uiterste geval konden we ons ook nog verdedigen met onze revolvers. Hoe meer het uur naderde, hoe geruster ik me voelde. Ik stond om 16.00 uur al klaar, een half uur later zouden we vertrekken. Het weer was prachtig ondanks de kou. Mijn drie medeplichtigen stonden daar alsof ze een fietstochtje gingen maken en het was juist deze vastberadenheid die me moed gaf. "Tot morgen dan", zei onze bazin (8). Ik zal zorgen dat er een borrel klaarstaat. Niet voor jou snotaap, jij krijgt limonade", roept ze mij nog na.

Via allerlei paadjes reden Kees en ik langs de Belgische grens, waar af en toe een hond aansloeg in de buurt van een boerderij. Zo bereikten we tenslotte Valkenswaard. Daar we nog te vroeg waren gingen we langs de weg in het bos zitten. Een hoge politieautoriteit fietste over het fietspad en het bleek onze baas te zijn."

5. Bedoeld is de woonwagen van Harrie Semler, leider van verzetsgroep "De Vrijbuiters" aan de Vogelsberg te Maarheeze.

6. In het navolgende is met name gebruik gemaakt van de memoires van Albers, typoscript uit ca. 1985. Met dank aan mevr. M. Albers-Dings en van die van Frans van Riel, opgetekend door Israel (zie hierboven, noot 1). De verhalen van Albers en Van Riel over de overval komen in grote lijnen met elkaar overeen. Op niet onbelangrijke onderdelen wijken ze echter van elkaar af, hetgeen in de tekst zal worden aangegeven. De verschillen zullen te maken hebben met de tussen het gebeurde en het moment van optekening verstreken tijd en daardoor vervaagde herinneringen, maar ook met persoonlijke keuzes van de auteurs.

7. Bedoeld wordt H.L. (Harrie) Semler (1906-1973).

8. De vrouw van Harrie Semler, C.H. (Trien) Semler-Hendriks (1900-1979).

Was Semler zo vermomd, dat hij een 'hoge politieautoriteit' leek? Volgens Van Riel ontmoetten de overvallers elkaar in de bossen bij de Drie Bruggen nabij Valkenswaard.

Daar, aan het einde van de Budelse Baan die vanuit het Leenderbos komt, bevindt zich nog altijd een bruggetje over de Tongelreep. Van de Drie Bruggen gingen ze, uiteindelijk gemaskerd en gewapend, via verschillende richtingen verder. Rond 18.00 uur stond Frans van Riel met aangezette wenkbrauwen en een rode zakdoek voor de mond in een nis van de Sint Nicolaaskerk te wachten op een sein van Wout Evers. Rond 18.10 uur kwam volgens van Riel het sein dat de kust veilig was en gingen de overvallers achterom het distributiegebouw de kluis binnen.

Dick Albers schrijft: "Inmiddels was het 10 minuten voor zes geworden en stapten we op, daar precies 2 minuten voor zes het gebeuren moest. Dit in verband met het uitgaan van de fabrieken. Er zouden immers zeer vele mensen op straat zijn, zodat er niet op ons geschoten kon worden".



De kluis van het distributiekantoor is links zichtbaar op deze foto van een wagen van de bevrijdingsoptocht te Valkenswaard in 1945 waarop de overval is afgebeeld (Collectie J. Peels-Mollen, Valkenswaard).

We hadden het gebouw bereikt en de spanning steeg ten top. We fietsten links langs het gebouw naar de achterzijde. In het deurportiek stond een distributiebeambte die ons nakeek.

Onwillekeurig bad ik dat ik er toch levend vandaan zou komen. Veel tijd was er niet meer. We zetten onze fietsen om de hoek tegen de kluis en gingen binnen.



Leo Bogarts, de kassier
Die bedwelmd moest worden.

Het was een cementen portaal van 3 bij 4 meter. Het leek wel een cel; er stond niets in, ook de muren waren kaal. Twee van ons waren de kluis binnengegaan. Kees Bouwmans moest met mij de buitendeur bewaken. De lucht van chloroform drong tot me door. Het was zo sterk dat ik moest hoesten. Ik schrok van het geluid dat ik maakte, het klonk ook zo hol. Spaarzaam viel enig licht door een klein kelderraampje. Het leek wel op de lichtstralen in een bioscoop. In de kluis was een geweldige bedrijvigheid.

De man (Bogaerts) liet zich vrijwillig bedwelmen. Ook werd hij zo toegetakeld dat er een worsteling had plaatsgehad (wat kleding stuk getrokken)."

Frans van Riel beschreef dat hij Leo Bogaerts probeerde te bedwelmen met de meegebrachte middelen van dokter Raeven, zoals met Leo was afgesproken. Frans moest Leo een doek voor de mond houden en daarop de ether (Albers zegt chloroform) druppelen. Leo moest dan rustig inademen, waarop de ether zijn werk zou doen. Frans was natuurlijk zenuwachtig en knoeide met de druppels, terwijl Leo te gespannen was om rustig te ademen. Daarom merkte deze laatste weinig van de werking en bleef hij bij kennis. Pas toen Leo rumoer hoorde van de politiebewaking die binnen kwam, ging hij zogenaamd bewusteloos op de grond liggen.



Wachtmeester Frans van Oers en wachtmeester Hendrik Kattestaart (midden)
(Bron: J. Israel en Collectie H. Jaspers, Budel-Schoot).

De overval ontdekt

Dick Albers vervolgt: "Zwaar klonken plotseling stappen en naarmate ze naderden begon ook mijn hart sneller en harder te kloppen. Ik hield mijn revolver op de rug en wachtte. De deur ging open en twee politiemannen traden naar binnen. Toen de twee Wachtmeesters (de marechaussees Van Oers en Kattestaart) de dubbele deur passeerden, sprongen Kees en ik naar voren en de nietsvermoedende mannen kregen ieder een pistool op de borst gedrukt met de woorden "Handen omhoog heren". Ze keken ons aan en bleven staan; het leek wel een doofstomme film. Ik stond als verstijfd tegen de grond genageld. Ik zag dat mijn man de afstand opnam tussen hem en mij en met een snelle beweging trachtte zijn revolver te grijpen. Toen pas veranderde ik weer van beeld tot mens.

Dat ik hem niet neerschoot heeft hij te danken aan mijn maat Kees, die hem de revolver in de rug duwde met de woorden: "Geen geintjes vriend!". Binnen hadden ze er niets van gemerkt. Door de twee overvallers (Semler en Van Riel) werd een juten zak volgeladen met de grootste helft van de gereedliggende, ingevulde oproepingskaarten. We hadden de revolvers afgenomen en toen maakte ik een fout doordat ik vergat de gummistok af te nemen.

Toen Semler en Van Riel hun taak in de kluis meenden te hebben vervuld, verlieten zij de kelder en namen de wacht over en wij. Kees en ik, begaven ons in de kluis. Het stonk er geweldig naar chloroform; de man op de grond was voorlopig van alles af. Gretig grepen we naar bonkaarten en stamkaarten, de juten zakken vol.

Mijn maat en ik moesten de groene kaarten vervoeren. Het waren er ongeveer 15.000 inclusief oproepingskaarten. We gingen snel naar buiten en gooiden ieder een zak op de fiets. Ik had de zak, die naar ik schat, op zijn minst 75 kg. woog."



Frans van Riel aan de voorzijde van het vroegere distributiekantoor, opname uit 1993 toen hier 'Were Di' gevestigd was (Bron: J. Israel).

Volgens Van Riel waren in het distributiekantoor ook twee burgerbewakers aanwezig: Maenen en Van Rooij. Van Rooij zag twee mannen met een zak op hun fiets voorbij komen, dat moeten dus Dick Albers en Kees Bouwmans zijn geweest. Hij vertrouwde het niet en zei dat tegen Jan Phiferons, medewerker op het kantoor, die daarop, niets van de overval wetende, een kijkje ging nemen.

Albers vervolgt: "Op hetzelfde moment kwam een persoon genaamd Phiferons de trap af met de vermoedelijke bedoeling in de kluis te komen, doch hij zag Semler staan met de pistolen in de hand waarna Phiferons een gil gaf en ijlings de vlucht nam. Hierop deed Kattestaart een poging om Van Riel, die hem had aangegrepen en met een pistool had bedreigd, aan te vallen. Deze loste daarop onmiddellijk een schot op Kattestaart en trof hem in zijn rechterschouder. Semler kreeg een worsteling met Van Oers, waarop hij hem half een arm had uitgedraaid in het voorportaal van de kluis. Kattestaart lag op de grond in de mening dat hij zeer ernstig gewond was."



*"Het kerkklokje van Soerendonk haalde mij uit mijn hazenslaap". Prentbriefkaart, ca. 1940
(Foto J. Biemans, 's-Hertogenbosch)*

Na de overval

Dick Albers schrijft:

Geschoten hadden een massa mensen voor het distributiekantoor samengebracht. Toen Kees en ik de hoek om kwamen, stonden er zeker honderd op de weg voor ons. Doch zoals Mozes door de Rode Zee trok, zo gingen deze mensen voor ons opzij. Ze waren te verbaasd om iets te zeggen of te doen. Ik weet niet of er NSB'ers tussen stonden; als Hitler had geweten dat zij zo'n kans voorbij hadden laten gaan, waren ze zeker geliquideerd. We reden snel tussen de mensen door in de richting België. Het leek of sommige mensen iets triomfantelijks in hun ogen hadden, anderen weer een dankbare uitdrukking. Op dat moment voelde ik mij gelukkig. Mijn maat riep me toe dat ik sneller moest fietsen omdat hij een motor hoorde. Dit werkte op mij als doping bij een renner. Ik geloof niet dat een wegkampioen me

had kunnen bijhouden. Wij vlogen een onbewaakte overweg over. Links van ons zagen we als een razende, nog een van ons, Semler, over een ander fietspad rijden en verdwijnen tussen de bossen (9). Op de overweg stond een sporman die ons waarschijnlijk voor smokkelaars aanzag. Die sporman redde ons het leven, omdat hij tegen de ons achtervolgende Duitsers zei dat daar niemand was langsgekomen. In de verte hoorden we de motor verdwijnen. Snel stopten wij onze zak in een bos onder bladeren en dennennaalden, en gooiden hier en daar wat peper (10). Het was inmiddels 19.00 uur toen we in de richting België vluchtten.

Toen we honden hoorden zijn we afgeslagen richting Soerendonk. We hadden behoefte aan rust. De nacht brachten we door in een stro-opper in het veld (11). Lekker heb ik niet geslapen want ieder ogenblik werd ik wakker. Het kerkklokje van Soerendonk haalde me uit mijn hazenslaap. In de verte zag ik een haas lopen.



1993: Frans van Riel bij het brugje over de Tongelreep, waaronder hij na de overval zijn spullen verborg en zich waste (bron: J. Israel).

Eigenlijk leefde ik hetzelfde: opgejaagd en in een hol, op de vlucht voor het moffengrijs. Mijn maat was intussen ook wakker geworden. Een fijne vent die Kees; het was iemand waar je van op aan konen die je nooit in de steek zou laten. "Hoe zouden Semler en Frans het maken?", vroeg hij, terwijl hij zijn revolver nakeek en het stro er tussenuit haalde. "Ik weet het niet, maar ik denk wel dat ze er tussenuit zijn gekomen", zei ik. "Toch lijkt het me het beste", zei Kees, "om straks eerst iemand uit het dorp naar de vrouw van Semler te sturen of alles safe is", stelde hij voor. Al pratende was hij opgestaan en ontdeed zich van het stro dat aan zijn kleren was blijven hangen. Gedurende onze tocht werd verschillende keren van richting veranderd. Uiteindelijk kwam ik met Kees Bouwmans op de grote weg Weert-Eindhoven uit en kwamen wij zo in Maarheeze."

9. Dit lijkt niet te kloppen met de versie van Van Riel, die stelt dat Harrie Semler zijn fiets zou hebben achtergelaten en te voet zijn gevluht.

10. Peper werd gestrooid om eventuele speurhonden te misleiden.

11. Volgens Van Riel waren Albers en Bouwmans op de avond van de overval rond 22.00 uur weer terug in Maarheeze.

Zoals gezegd vluchtten Dick Albers en Kees Bouwmans als eersten, voorzien van zware juten zakken vol oproepingskaarten, per fiets. Volgens Frans van Riel reden ze langs de spoorweg richting Achelse Kluis en begroeven ze de zakken met inhoud op de Leenderhei. Die zijn sindsdien nooit meer terug gevonden maar dat was ook niet nodig want hierin zaten de vele ingevulde oproepingskaarten. Nadat marechaussee Kattestaart na het schot van Frans van Riel los moest laten, maakte ook Frans van de gelegenheid gebruik te vluchten. Volgens zijn zeggen pakte hij zijn fiets en reed langs de kant van de Markt van het distributiekantoor naar de Maastrichterstraat, richting Achel. Kattestaart rende ondertussen langs de andere kant van het gebouw ook richting de straat en maakte opnieuw aanstalten om Frans aan te houden. Deze zag zich toen genoodzaakt opnieuw op Kattestaart te schieten om hem van het lijf te houden. Kattestaart kreeg een schampschot over zijn schedel en viel neer.



Marechaussee Jan Luijendijk.

Rond 18.35 uur waarschuwde marechaussee Van Oers de marechausseekazerne aan de Eindhovenseweg in Valkenswaard en kon het onderzoek naar de overval beginnen. Frans van Riel fietste naar de Drie Bruggen en ontdeed zich onder de brug van zijn jas en distributiebescheiden.

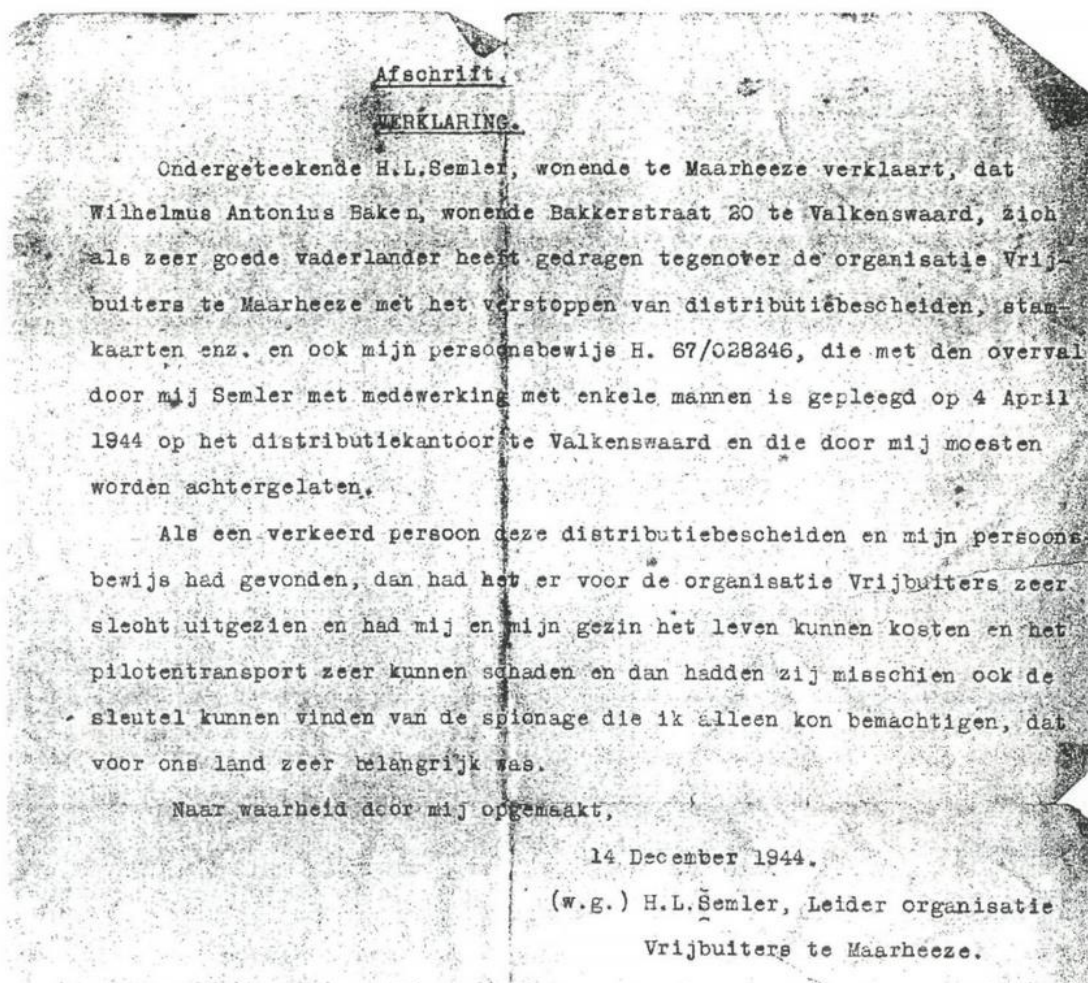
Ook waste hij het bloed van Kattestaart af. Vervolgens reed hij naar Soerendonk, waar hij in cafe De Bout volgens afspraak veldwachter Righart van Gelder trof. Jan Luijendijk wachtte zijn collega Van Riel in Maarheeze op en zei hem door te rijden naar brouwer Winters. Hij had reeds via de radio van de overval vernomen en gehoord Marechaussee Jan Luijendijk, dat er een politieman zwaar gewond was.

Frans van Riel dook voorlopig onder bij de gebroeders Snelders, waar hij rond 19.30 arriveerde. Hij was, hetgeen niet te verwonderen was, geheel overstuur en werd door Rob Winters van de nodige Arak voorzien. Jan Luijendijk zou waarschuwen als er eventueel nog gevaar zou dreigen.

Ook Harrie Semler zou volgens de lezing van Van Riel overstuur zijn geweest, en zou volgens hem de fiets waarop hij was gekomen hebben achtergelaten, waarna hij te voet vluchtte door verschillende tuinen. Via omzwervingen zou hij terechtkomen op de boerderij Beverbeek van de familie Hertogs onder Achel. Door tussenkomst van het Geheim Leger (Huub Peeters) werd Semler volgens Van Riel weer naar zijn woonwagen in Maarheeze gebracht. Volgens Van Riel zouden ook Albers en Bouwmans rond 22.00 uur in Maarheeze aangekomen zijn.

Nasleep

Bij zijn vlucht zou Harrie Semler volgens Van Riel de fiets van Sjang Guns die hij bij zich had, hebben achtergelaten bij het distributiekantoor. Semler zou volgens het verhaal van Van Riel op dat moment gekleed zijn geweest in de leren jas en de gleufhoed van Van Riel. Bij de vlucht liet Semler de leren jas met daarin zijn persoonsbewijs, de hoed, de revolver die hij had afgepakt van Kattestaart en bonkaarten achter in de tuin van brouwerij 'Het Zwaantje' van Baken. Als de politie deze stukken zou vinden, zouden de hele verzetsgroep en pilotenlijn gevaar lopen. Semler had daarom Huub Peeters over deze achtergelaten stukken ingelicht. Nog diezelfde avond gaf Peeters de marechaussees Leereveld en Vermazen opdracht de bezwarende stukken op te sporen en terug te brengen. Gelukkig behoorde de heer Baken tot het goede soort en begreep hij dat de in zijn tuin aangetroffen voorwerpen niet naar de politie moesten. Zeker omdat de politiecommandant lid was van de N.S.B en de Germaanse SS. Hij bracht ze daarom naar Jan Brom, voorman van het plaatselijk verzet. Er is een afschrift bewaard van een verklaring, die Semler als leider van De Vrijbuiters te Maarheeze op 14 december 1944 opgesteld zou hebben, waarin hij het belang van de actie van Baken onderstreept met de woorden "dat hij zich als een goed vaderlander heeft gedragen tegenover de organisatie Vrijbuiters te Maarheeze met het verstoppjen van distributiebescheiden, stamkaarten enz. en ook mijn persoonsbewijs (...)" (12).



Afschrift van een verklaring van Harrie Semler als leider van "De Vrijbuiters" over de belangrijke inzet van Wim Baken uit Valkenswaard (Collectie Heemkundekring, Valkenswaard).

12. Collectie Heemkundekring Weerderheem, Valkenswaard. Met dank aan Joke Peels-Mollen te Valkenswaard voor de goede hulp. Zie bijlage.

Alleen de hoed van Frans van Riel, die Semler gedragen zou hebben tijdens de overval, viel in de handen van de Sicherheitsdienst. De daarin gevonden twee blonde haren brachten hen gelukkig echter niet verder. Toen de speurende marechaussees Leereveld en Vermazen de volgende morgen tevergeefs de tuin van de heer Baken doorzochten, hoorden ze tot hun opluchting dat Jan Brom er alles van wist.

De revolver van Kattestaart, die via de heer Baken bij Jan Brom terecht gekomen was, werd op een bijzondere manier aan Frans van Riel overgedragen. Deze moest zogenaamd te biecht gaan bij pastoor Heerkens. In de biechtstoel deed Jan Brom het luikje open en overhandigde Frans de revolver met de woorden: "Hier is de absolutie!".

De distributiebescheiden die Semler had achtergelaten kwamen via Jan Brom bij onderduikers terecht. Een ander deel werd toegespeeld aan mevrouw Van Beuningen die ze doorgaf aan het Rode Kruis ten behoeve van gevangenen in het concentratiekamp Vught. Ook 'Peter Zuid', schuilnaam van J.J.F. Borghouts (1910-1966), gewestelijk sabotagecommandant van Brabant en Limburg, kreeg een deel van de buit. Met hem onderhield het Maarheezer verzet contact via sergeant-majoor Appelman, die zat ondergedoken bij de familie Van den Bosch op het Laar in Maarheeze (13).



*Joke Bax, met wie Frans van Riel later
zou trouwen. Foto uit 1943
(Collectie Heemkundekring, Valkenswaard).*

De distributiebescheiden die Frans van Riel had meegenomen, leverde hij in bij de gemeenteontvanger van Valkenswaard, Frans van Engelen. De pistolen van Van Oers en Kattestaart bracht hij naar de sigarenzaak van Leo Bax, waar Joke Bax, die later met Frans zou trouwen, ze verborg onder de vloer van de toonbank.

13. Overzicht van verzetsactiviteiten in Maarheeze door Frans van Riel in een brief van 1 mei 1985 aan burgemeester H.A. van den Broek van Maarheeze (Collectie auteur).

Het onderzoek Nadat marechaussee Van Oers om 18.35 uur alarm had geslagen, kwam het onderzoek naar de overval op gang. De groepscommandant, hoofd-wachtmeester Vissers en opperwachtmeester Willem Olsthoorn kwamen naar het distributiekantoor, waar zich al een menigte verzameld had. Kattestaart werd door een burger achterop een fiets naar dokter Bink gebracht en na aldaar verbonden te zijn, met een auto naar het Binnenziekenhuis in Eindhoven vervoerd. Ook Leo Bogaerts, die zich met moeite bewusteloos kon houden, werd per taxi naar datzelfde ziekenhuis gebracht. Daar werd geregeld dat hij als een zwaar verdoofd slachtoffer werd behandeld en werd zijn maag leeg gepompt.

Door de marechaussees Vissers en Olsthoorn werd de omgeving afgezet en, zoals was voorgeschreven, werden de Nederlandse en Duitse instanties in Eindhoven gewaarschuwd. Het signalement van de vermoedelijke daders werd telefonisch doorgegeven aan de politie-instanties van omliggende gemeenten.

Omdat de Sicherheitspolizei het onderzoek zou leiden, werden de werkzaamheden beperkt tot de afzetting van de omgeving. Men had blijkbaar niet veel zin de daders op te sporen...

Om 19.30 uur die avond verscheen de Sicherheitspolizei. Ook de fotograaf van de Eindhovense politie C.M. Gamier was aanwezig en maakte foto's van de beroofde kluis. Men vond natuurlijk de fiets die een van de overvallers had achtergelaten en nam deze mee voor onderzoek. Rond 21.00 uur arriveerde Rijksspeurhondbegeleider Rooijmans uit Hapert met zijn speurhond. Deze volgde het spoor van een van de overvallers tot de Peperstraat, waar hij het spoor bijster raakte. In een tuin vond men nog een gleufhoed die daar was achtergelaten. In de hoed vond men twee blonde haren die werden afgestaan aan de dactiloscopische dienst voor onderzoek. Rond 23.30 was de Sicherheitspolizei klaar met het eerste onderzoek. Hierop kreeg de marechaussee van Valkenswaard opdracht om proces-verbaal op te maken en een nader onderzoek in te stellen.



*Rijwielhandelaar Driek van Gansewinkel
(‘van Friedjes’)
(Collectie P. van Gansewinkel, Maarheeze).*

In tegenstelling tot de hoed met twee haren was de achtergelaten fiets een belangrijk spoor naar de overvallers. Vóór de oorlog reeds moesten fietsenhandelaren een boek bijhouden, waarin de verkochte fietsen geregistreerd moesten worden. Aan de hand van het framenummer zou men dan gemakkelijk bij Sjang Guns in Maarheeze en van daar bij de overvaller(s) terecht kunnen komen.

Willem Olsthoorn kreeg de opdracht de eigenaar van de fiets op te sporen. Het nummer leidde via de Simplexfabriek in Amsterdam naar fietshandelaar Van Gansewinkel in Maarheeze, waar de fiets in januari 1934 was geleverd. Van Gansewinkel ('Driek van Friedjes', 1905-1979) kon echter geen verkoopgegevens overleggen en zei ook de fiets niet te herkennen. Gelukkig was hij net op tijd gewaarschuwd en liep dit spoor dood (14).

Intussen lag marechaussee Hendrik Kattestaart in het Eindhovense Binnenziekenhuis. Hij had geroepen dat de stem van één van de overvallers hem bekend voorkwam. Dat klopte, want het betrof immers zijn collega Frans van Riel. De heer van de Brandt, ook een politiemann uit Valkenswaard, bezocht Kattestaart in het ziekenhuis. Van de Brandt was niet betrokken bij het onderzoek, maar vermoedde wat er aan de hand was. Kattestaart was erg bang dat hij gestraft zou worden, omdat hij misschien verantwoordelijk gesteld zou worden voor de overval die hij niet had weten te voorkomen. Van de Brandt verzekerde hem dat hem niets zou overkomen, indien hij maar vol zou blijven houden niets te weten. Hij merkte dat Kattestaart niet wist dat Van Riel hem had aangevallen, maar wel zei dat de stem hem zo bekend voorkwam. Doordat de overvallers werden gehinderd in hun werkzaamheden door de marechaussees Van Oers en Kattestaart, hadden ze niet alle ingevulde oproepingskaarten kunnen meenemen. De meegenomen kaarten wogen al zo'n 75 kilo. De volgende dag, 4 april, werd de rest alsnog vernietigd door verbranding in de kachel van de centrale verwarming van het distributiekantoor door Jos van der Reijen. Daarbij deed zich echter een nieuwe moeilijkheid voor; de politie had de vorige dag immers foto's gemaakt in de kluis. Op deze foto's zou men dan kunnen zien dat er nadien nog geknoeid was. Door hier echter lege dozen met lege enveloppen terug te plaatsen probeerde men dit te voorkomen. Gelukkig werd dit niet ontdekt, al zat men enige dagen hierover in spanning.

Na het onderzoek door de Sicherheitspolizei werd een voorlopige inventarisatie van de bescheiden in de kluis opgemaakt door de leidervan het distributiekantoor Van de Ven, samen met Jos van der Reijen en Jan Phiferons onder toezicht van hoofd-wachtmeester Vissers. Na de terugkomst van Leo Bogaerts uit het ziekenhuis, werd een nieuwe inventarisatie verricht door Van der Reijen en Bogaerts. De twee inventarisaties klopten niet met elkaar, omdat eerstgenoemde de nodige oproepingskaarten had verbrand. Het verschil werd geweten aan het feit dat de eerste inventarisatie onder spanning en in afwezigheid van Bogaerts had plaatsgevonden.

In werkelijkheid had men de kans schoon gezien om, zoals Dick Albers schreef: "alle tekorten, welke in de loop der tijden waren ontstaan, op rekening van de 'overvallers' te brengen. Met deze overval werd ineens schoon schip gemaakt."

14. De bronnen spreken elkaar ook hier tegen. Volgens Albers was de achtergebleven fiets van Van Riel en had Semler Driek van Gansewinkel bewogen zijn in- en verkoopregister te vernietigen. Volgens Van Riel had Semler zijn fiets achtergelaten en wachtmeester Olsthoorn het register van Van Gansewinkel verdonkeremaand. Uit het proces-verbaal van de overval, dat door Frans van Riel, die daar toegang toe had, werd overgetypt, blijkt enkel dat er als bewijsstukken een hoed en een fiets van de overvallers werden aangetroffen.

De beide wachtmeesters Van Oers en Kattestaart werden voor hun dapper gedrag op voordracht van de 'foute' chef van politie te Valkenswaard, opperluitenant J. Gankema, die lid was van de N.S.B, en de Germaanse SS, in rang bevorderd tot opperwachtmeester. Deze bevordering werd na de bevrijding weer teruggedraaid. Na de bevrijding bood Kattestaart aan Frans van Riel zijn excuses aan. Hij had destijds niet begrepen dat het om een overval ging van de ondergrondse (15).

Slot

De overval op het Valkenswaardse distributiekantoor door een groep Maarheezer verzetslieden is met het nodige geluk goed afgelopen en geldt als een van de meest aansprekende acties van deze door het lot samengebrachte groep jonge mannen. Het feit dat er ondanks de penibele omstandigheden geen zwaargewonden of doden vielen is een gelukkige zaak. Misschien wel mede daardoor zijn er verder ook geen arrestaties verricht en werden er door de Duitsers geen represailles ondernomen. Zeker zo belangrijk was het feit dat het doel waar het allemaal om ging, gehaald is. Uit de uiteindelijke inventarisatie bleek immers dat er maar liefst 18.000 ingevulde oproepingskaarten verdwenen waren. Hierdoor werd de controle over de bevolking in alle dorpen van de distributiekring Valkenswaard onmogelijk en kwam de fraude ten behoeve van de onderduikers niet aan het licht. Hoe anders had het kunnen zijn...

Aa-kroniek

30e jaargang Nr. 2
Juni 2011

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonk).

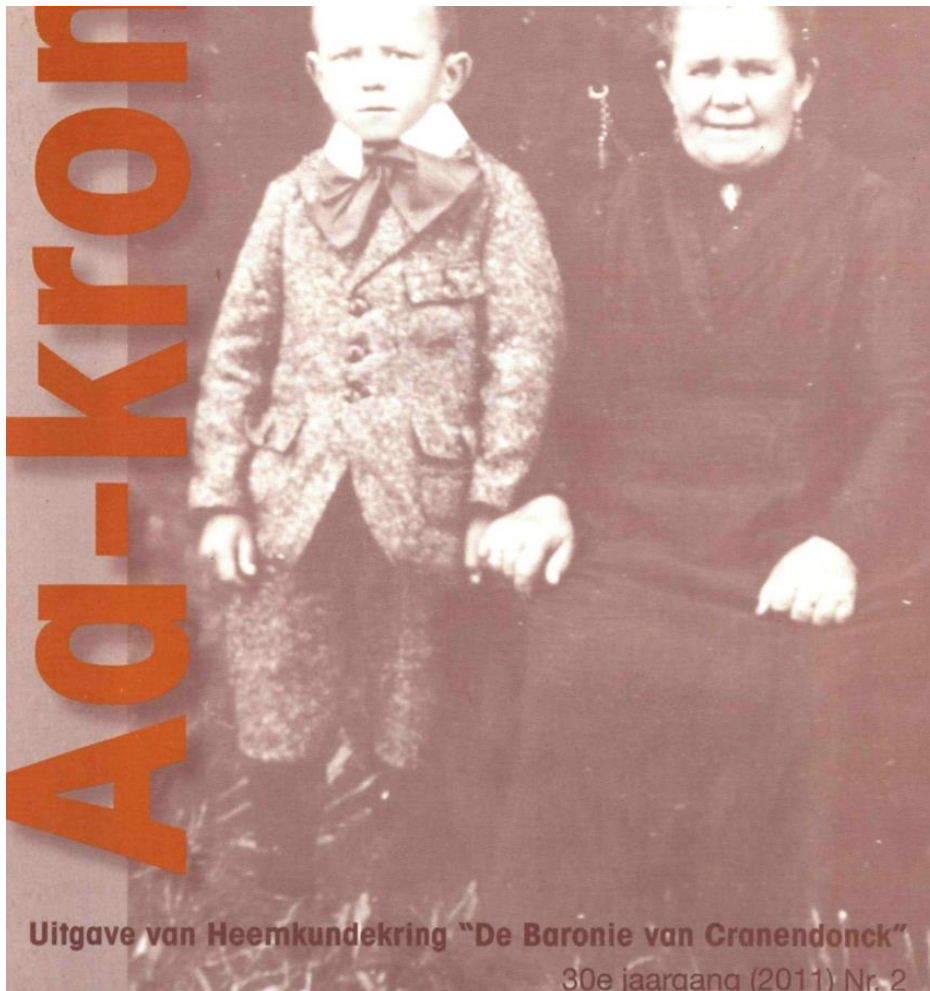
Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkaft van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



<https://drive.google.com/file/d/1PL5gMr4XNexdnZ5iphiczYgWevEc6sA/view>



VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (IV)

'Met eene warme handdruk en veel geluk': pilotenhulp 1943-1944

Jac. Biemans

Met name vanwege de ligging van Maarheeze en omgeving aan de grens met België kregen de in het verzet actieve dorpsgenoten in de loop van de Tweede Oorlog in toenemende mate te maken met wat 'pilotenhulp' is gaan heten. Het verbergen en/of het illegaal over de Nederlands-Belgische grens brengen van bemanningen van neergestorte geallieerde vliegtuigen als stap op weg naar de terugkeer naar het vrije Groot-Brittannië. Over dit aspect van het verzetswerk gaat deze bijdrage in de artikelenreeks.

Achtergrond

Meer nog dan de Eerste Wereldbrand werd de Tweede Wereldoorlog niet alleen op land, maar ook in de lucht uitgevochten, jaar na jaar groeide de geallieerde luchtmacht die het in of vanuit het luchtruim opnam tegen de Duitse bezetter. Na de Japanse aanval op Pearl Harbor (7 december 1941) raakten de Verenigde Staten betrokken in de oorlog en namen ook Amerikaanse militaire toestellen vanuit Britse bases deel aan de luchtaanvallen op Duitsland. Het aantal vluchten, de intensiteit van bombardementen op Duitsland en de omvang van het materieel namen in de loop van de tijd steeds meer toe. Met als gevolg ook meer vliegtuigen boven ons land en, door de toenemende Duitse luchtafweer, meer neergestorte vliegtuigen op ons land (of in het water).

In plaats van de tot dan toe uitgevoerde precisiebombardementen op militaire en industriële doelen ging de geallieerde luchtvloot in het voorjaar van 1942 over tot het bombarderen van stadswijken (area bombing) om de Duitse bevolking te demoraliseren. Wel duizend of meer vliegtuigen legden bombardementstapjten die enorme schade aanrichtten in Duitse steden. Hiervoor werden ook grotere toestellen dan voorheen ingezet, met meer bemanningsleden. Het tegengaan van aanvallen van Duitse jagers noodzaakte bovendien een groter aantal schutters aan boord.

De toename van het aantal bemanningsleden van geallieerde vliegtuigen had ook meer (potentiële) slachtoffers bij een crash als gevolg. Bij de door de Britten vanaf die tijd veel gebruikte Halifax- en Lancasterbommenwerpers bestond de crew meestal uit zeven personen: een piloot, een navigator, een boordwerktuigkundige, een radiotelegrafist en drie schutters: een bommenrichter annex neuskoepelschutter, een rugkoepelschutter en een staartkoepelschutter. De Amerikaanse B-17 ('Vliegend fort') en B-24 ('Liberator')-bommenwerpers telden gewoonlijk maar liefst tien koppen: twee piloten, een navigator, een boordwerktuigkundige annex schutter, een radiotelegrafist-schutter, een bommenrichter, een rechterrompschutter, een linkerrompschutter, een staartschutter en een buikkoepelschutter.

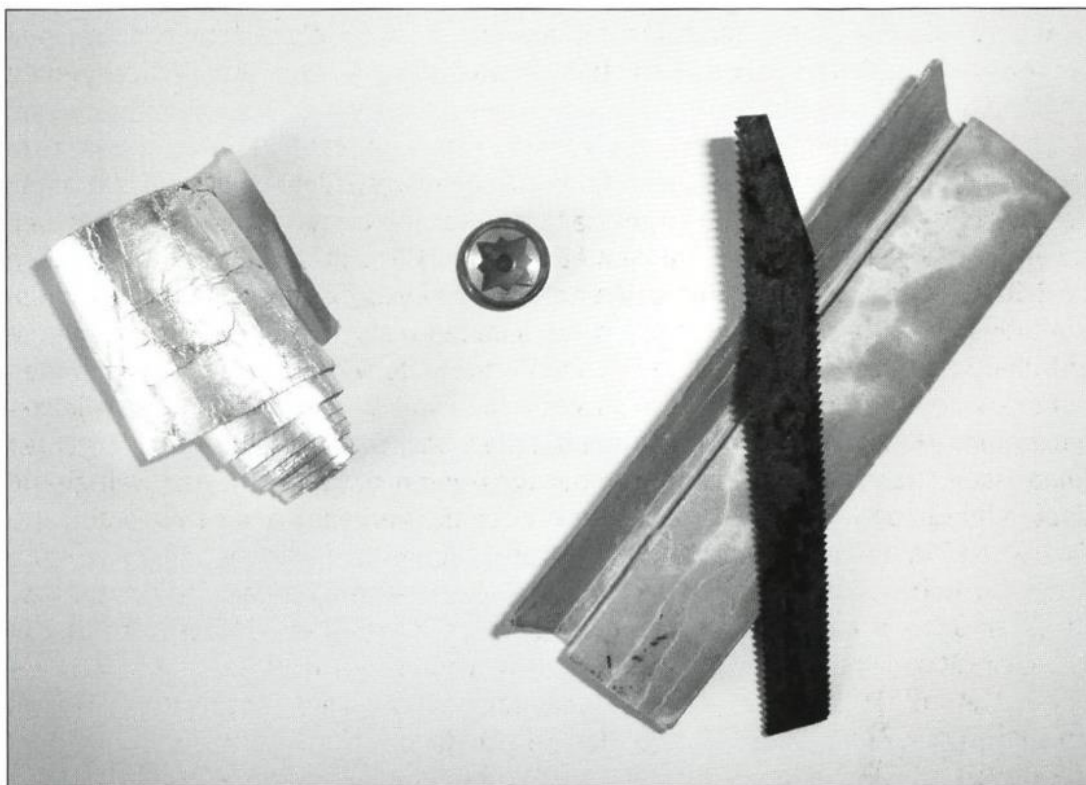
Los van hun functie aan boord spreken we hier in het vervolg net als andere auteurs over piloten en pilotenhulp.

Maar het zou allemaal nog veel erger worden. Op de Conferentie van Casablanca in januari 1943 besloten Churchill en Roosevelt, regeringsleiders van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten tot een gecombineerd en bijna permanent luchtoffensief tegen Duitsland. In het kader van dit nieuwe round-the-dock-bombardment trokken de Britse toestellen 's nachts en de Amerikaanse overdag over ons land. De in grote formaties overdag overtrekkende zware bommenwerpers maakten een enorme indruk op de bevolking van het bezette Nederland. De Duitsers slaagden er op den duur echter in om de formatie met succes aan te vallen en verbeterden hun jagers met boordradar. De toename van de geallieerde bombardementen op het Roergebied (maart-augustus 1943), Berlijn (november 1943-maart 1944) en andere strategische doelen leidde dan ook tevens tot een groter aantal verliezen aan geallieerde kant. Ook in ons land was dat natuurlijk merkbaar. Vielen er in de periode 1940-1942 ongeveer achthonderd Britse toestellen op Nederlands grondgebied, gedurende de jaren 1943-1945 verongelukten ongeveer 3500 geallieerde toestellen boven ons land. Met name in 1943 en de eerste helft van 1944 was dat het geval. Met als uitschieters de eerste maanden van 1944 waren dit dan ook de drukste maanden voor de pilotenhulpers. Vanaf de geallieerde landing in Normandië op D-Day 6 juni 1944 wijzigde de taak van de luchtvloot in de ondersteuning van het grondoffensief.

Het aantal bombardementsvluchten op Duitsland liep sterk terug en ook vanwege het in omvang toenemende bevrijde gebied liepen de geallieerde vliegtuigen minder gevaar (2). Eind september 1944 bereikte het geallieerde bevrijdingsleger ook onze dorpen.

Geallieerde geluksvogels

Als achtergrond bij de vaak 'spannende' verhalen over hulp aan geallieerde piloten moeten we beseffen dat zij die geholpen werden in feite vrij zeldzame geluksvogels waren. Bemanningsleden van geallieerde bommenwerpers waren vanwege de snelle opbouw van de luchtvloot, het relatief geringe aantal operationele vluchten en het grote aantal verliezen niet zelden relatief onervaren. Slechts een derde van de piloten voltooide de dertig operationele vluchten tot boven Duitsland, die recht gaven op een halfjaar rust. Als tweede piloot werd bovendien vaak grondpersoneel met niet meer dan enige technische basiskennis en zonder veel of enige vliegervaring ingezet. De bemanning van een toestel van de Britse Royal Air Force (R.A.F.) kende niet alleen een wisselende samenstelling qua ervaring, maar ook qua afkomst: zo vlogen er ook Australiërs, Canadezen, Fransen, Ieren, Nederlanders, Nieuw-Zeelanders, Noeren, Polen, Rhodesiërs, Tsjechen en Zuid-Afrikanen mee. Wanneer een toestel neerstortte, was de overlevingskans gering. Bij crashes in Nederland kwam ongeveer een derde van de inzittenden om. Van diegenen die het overleefden en niet of niet te zeer gewond waren, lukte het gemiddeld slechts één op de zeven bemanningsleden om met behulp Nederlanders onder te duiken (3).



Deel van een 'escape-kit' van een geallieerde piloot: zilverpapier, een kompasje en een zaagblad (Collectie Wijnen/Geschied- en Heemkundige Kring 'De Goede Stede', Hamont).

2. Deze alinea is in hoofdzaak gebaseerd op Bob de Graaff, Schakels naar de vrijheid. Pilotenhulp in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog ('s-Gravenhage 1995), passim en op A.P. M. [Cammaert](#), Het verborgen front. Geschiedenis van de georganiseerde illegaliteit in de provincie Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog, 2 [delen](#) (Leeuwarden/Mechelen 1994), [deel 1](#), 233-368.

3. De Graaff, 28.

Overigens hadden de piloten opdracht om in het geval van een crash de burgerbevolking in bezet gebied niet onnodig in gevaar te brengen en behoedzaam te opereren tot hulp kwam opdagen.

Dat betekende onder meer dat de parachute waarmee zij het vliegtuig hadden verlaten en de bijbehorende spullen moesten worden begraven of verborgen. Piloten hadden ook een zogenaamde 'escape kit' bij ter grootte van een pakje sigaretten.

Hierin bevonden zich meestal een op een zijden doek gedrukte kaart van West-Europa, een klein kompas in de vorm van een boordknoop, een bedrag aan Belgisch, Nederlands, Frans en Duits geld, een paar snoepjes voor energie, zuiveringstabletten voor water en een klein zaagblad (4).



Zijden kaart, collectie A. Hoyneck van Papendrecht, RHC Eindhoven (H.N.)

Gevaarlijke hulp

Het opvangen en verzorgen van geallieerde piloten was gevaarlijker en moeilijker dan de hulp aan bijvoorbeeld ontsnapte krijgsgevangenen (die in de periode voorafgaand aan de grote pilotenhulp ook over de grens werden gebracht) of andere onderduikers. Hulp aan geallieerde militairen gold voor de bezetter immers als directe hulp aan de vijand. De Duitsers kenden dan ook geen pardon en stelden op hulp aan geallieerde piloten de zwaarste straffen: (levens)lange gevangenisstraf of de doodstraf. Deze laatste volgde vaak na martelingen om andere medewerkers op het spoor te komen. Ook als de piloten weg waren door overdracht aan een volgende verzetsgroep, was een goede afloop niet zeker. Piloten werden soms elders alsnog opgepakt en tot bekentenissen gedwongen. Ook enkele vanuit Maarheeze geholpen piloten zouden later alsnog in een Duits gevangenkamp terecht komen. De bezetter heeft ook voortdurend getracht te infiltreren in de pilotenlijnen of in radiocontacten, welk laatste mede dankzij het beruchte 'Englandspiel' lange tijd lukte. Later waren de verzetslieden van de pilotenlijnen hierop verdacht.

4. Aldus vermeld door L. Ray Silver, *Last of the gladiators. A World War II Bomber Navigator's Story* (Shrewsbury 1995), 111. Silvers vliegtuig stortte op 31 mei 1942 in Maarheeze in het gebied 'De Grote Bleek' neer. Hij werd onder meer door de Budelse An de Werdt opgevangen. Zie hierover ook H. Jaspers, *Verhalen over de hulp aan gear parachuteerde vliegers. A. Het wonderlijke verhaal van een oud kompasje in Budel* in: *Aa-kroniek* 9 (1990) 3 (september), 168-176, m.n., 168-173.

Om te weten met wie men van doen had moesten de piloten aan de hand van een lijst, vragen beantwoorden die alleen zij konden weten. Ook bij het Maarheezer verzet werd een vragenlijst gebruikt. Dit gebeurde met name wanneer de piloot in de directe omgeving gevallen was en nog niet vaststond of het echt om een geallieerde piloot ging. Meestal werd de ondervraging gedaan door de bij Semler ondergedoken sergeant C. (Kees) Bouwmans, die ook als Engelse tolk optrad. Het ging hierbij om een kort eerste verhoor van gedeeltelijk via ander vliegers bekende gegevens.

De vragen in Maarheeze betroffen onder meer:

- Naam, voornamen, geboortedatum, -plaats en -land, familie;
- Rangen legernummer;
- Type en nummer vliegtuig, doel, tijdstip vertrek;
- Tijdstip, plaats en omstandigheden (luchtafweer?, luchtgevecht?) van neerschieten; eerder afgeschoten en geholpen?
- Wat betekenen de afkortingen: A.F.U., A.D., W.A.A.F. enz.;
- Welke film werd er gedraaid op de avond voor vertrek?

Een zeer uitgebreid verhoor vond later in België plaats, waar men over meer gegevens beschikte en de nodige zenders had om de antwoorden te controleren.

Arrestatie of onderduik

En al klopte de identiteit van de piloot, het was nog geen garantie voor een makkelijk Tijdelijk verblijf. Enkele neergekomen piloten onderschatten het gevaar van het verblijf in bezet gebied en konden daardoor niet alleen zichzelf, maar ook de pilotenhelpers en hun omgeving in gevaar brengen. Voor zover bekend uit notities van verzetsman Dick Albers werden er in het gebied van de huidige gemeente Cranendonck twee geallieerde vliegers door de Duitsers gearresteerd. Eén te Maarheeze, die met zijn vingers het V-teken ('Victory') maakte toen hij werd afgevoerd door de Duitsers en één te Gastel. Deze laatste was vermoedelijk de piloot die was aangetroffen bij de Wed. Clement en die door burgemeester Van Schaik aan de Duitsers werd overgeleverd "omdat de gansche bevolking van Gastel deze piloot had geschaked-hand".

Over de exacte data van deze feiten en het lot van beide piloten is nog niets met zekerheid bekend. Wel merkte Van Schaik naar aanleiding van het voorval te Gastel op "Doch zelfs bij gunstiger omstandigheden was hulpverlening tot ontvluchting uitgesloten, omdat op dat moment nog geen enkele organisatie of aanwijzing daaromtrent bekend was." Hieruit zouden we kunnen concluderen dat dit feit plaatshad in de eerste jaren van de oorlog, toen er nog geen georganiseerd verzet in de gemeente bestond. Dit is in tegenspraak met de bewering van Albers, die schreef: "Om de lijn te beschermen en de vele onderduikers in Maarheeze, Soerendonk en Gastel niet in gevaar te brengen kon niet tot het bevrijden van de vliegers worden overgegaan" (5).

5. D.H. Albers, Documentatie verzetsgroep "Vrijbuiters" Maarheeze 1942-1944 (ongepubliceerd, Delfzijl 1982), 13-23; J. Israel, Frans van Rielin de Tweede Wereldoorlog (geïllustreerd en geautoriseerd, niet gepubliceerd typoscript, Valkenswaard april 1996), 16-19. Met dank aan Harrie Jaspers; Brief van Van Schaik 17 juni 1946 (kopie collectie auteur).

De piloten die wél de hulp van de ondergrondse konden genieten, werden door het verzet op schuilplaatsen ondergebracht zoals de boerderij van boer Bloem in het Cranendonckse Bos, de woonwagen van verzetsman Semler, de daaronder gelegen schuilkelder of die in de achtertuin van de gebroeders Snelders. In deze laatste kelder stond ook een radio met accu. Hiermee werd de Engelse BBC-radio beluisterd, die ook de Nederlandstalige programma's van Radio Oranje, 'de stem van strijdend Nederland' uitzond.

Hierover schrijft Dick Albers: "Het geallieerd vliegend personeel heeft er tientallen uren bij doorgebracht, luisterend naar de berichten, de soldatenprogramma's, maar ook naar... ' Lili Marleen'." Voor het aan- en afvoeren van piloten waren vaak betrouwbare politiemensen, marechaussees, ambtenaren van de Crisis Controle Dienst of in dergelijke kleding geklede burgers (uniformen en wapens waren voorhanden) actief (6).

Transport en verzorging

Meestal werden de piloten via elders in het verzet werkende mensen aan 'De Vrijbuiters' of bijvoorbeeld aan marechaussee Frans van Riel overgedragen. Zo waren er via diens broer Harry van Riel contacten ontstaan met verzetsman H.J. de Kort, opzichter van de Nederlandsche Heidemij te Weert. Deze was in maart 1943 vanuit het Noordhollandse Schagen naar Weert overgeplaatst en liet aanvankelijk veel onderduikers uit het westen van ons land overkomen.

Deze hielp hij aan het werk in de Peelontginningen. Ze waren zo vrijgesteld van tewerkstelling in Duitsland. Later dat jaar raakte De Kort ook betrokken bij de opvang van geallieerde piloten. Hierbij werd ook marechaussee Frans van Riel in Maarheeze ingeschakeld. Frans zorgde dan in overleg met het Geheim Leger van Hamont voor verder transport.



Marechaussee W. Vermazen was gedurende de Tweede Wereldoorlog te Maarheeze bij het verzet betrokken (Collectie Semler, Geleen).

ZORGVULDIG LEZEN ALVORENS DE VRAGEN TE BEANTWOORDEN.

- I. De vragen en opgaven zijn strict geheim!
Het is aan U alleen toegelaten er kennis van te nemen, zoodus wees voorzichtig en overtuig U dat de enveloppe nog gesloten is wanneer gij haar ontvangt.
Indien zij open was, maak hiervan melding in Uw antwoord.
Laat vragen nog antwoorden aan iemand zien, zelfs niet aan Uw gastheer of aan den persoon die ze U gebracht heeft.
Sluit Uw antwoord opnieuw in een gesloten enveloppe.
- II. Schrijf Uw naam en adres in BLOKLETTERS, doch schrijf de andere bijzonderheden in Uw eigen handschrift.
1. Naam.
 2. Adres in Engeland.
 3. Naaste bloedverwanten.
 4. Geboren teop.....
 5. Rang en beroep in de vliegmachine.
 6. R.A.F. nummer.
 7. Type van vliegmachine en nummer.
 8. Doel en tijd van afvaart.
 9. Namen van de bemanning en verdere overlevenden.
1. Hoe noemt gij een verlofpas.
 2. Uit hoeveel deelen bestaat een verlofpas.
 3. Wat schrijft gij op de achterzijde van een verlofpas.
 4. Hoe noemt gij het ladingsformulier.
 5. Wat beduid "Duff gen".
 6. Wie is of was P/O Prune.
 7. Wat beduid "To go in for a Burton"
 8. Wat beduid "Het dek raken".
 9. Wat word bedoeld door ~~xxxxxxx~~ "De sloot" (De gracht)
 10. Wat beduid: I.F.W.; A.F.U.; P.F.F.; A.D.; W.A.A.F.; A.T.S.; R.N.V.R.;
 11. Beschrijf het onderscheidingsteeken van een zweefvlieger.
 12. Welk een onderscheidingsteeken draagt een padvinder van de R.A.F.
 13. Wie is Squadron-Leider "X"
 14. Wat is een "Chieffy"
 15. Wat is een "Groupy"
 16. Is het aan de officieren in de R.A.F. toegelaten een WAAF's als huisbediende te hebben?
 17. Wie zijn "VLEUGELLOOZE WONDEREN" huisbediende te hebben?
 18. Welk station ligt het dichtst bij Grosvenor Hotel, LONDON.
 19. Hebt gij ooit "Walzende Mathilda gezien"?
 20. Welk soort menschen zien graag een Ahornblad (Eschdoornblad)
- Geef een korte beschrijving van wat er gebeurde met Uw vliegmachine. Hoe gij neerkwaamt; Wie U geholpen heeft. (Geen namen van personen of plaatsen) Wie van de anderen gij verondersteld nog in leven te zijn enz. Na de beschrijving van Uw ongeval kunt gij verdere aanmerkingen schrijven betreffende Uw tegenwoordige schuilplaats.
- Doe Uw antwoord in een gesloten enveloppe en geef het terug aan den persoon welke het gebracht heeft. "MOND DICHT".

De uitgebreide, vertaalde, vragenlijst die in Hamont aan de onbekende buitenlanders werd voorgelegd om te controleren of het echt om geallieerde piloten ging (Collectie Wijnen/Geschied- en Heemkundige Kring ' De Goede Stede', Hamont).



De boerderij van Hendrik Willem Bloem in het Cranendonckse Bos herbergde in de oorlog vele onderduikers en piloten. In 1944 ging de oude boerderij bij een brand verloren en werd deze nieuwe 'Bloem-Hof St. Lucia' (Lucia van de Koolwijk was de echtgenote van Bloem) gebouwd, thans Bospad 2 te Soerendonk (Foto: J. Biemans, 's-Hertogenbosch).



Hendrik Willem [Bloem](#)

Van Riel vertelt Tweede Wereldoorlog te Maarheeze bij het verzet hierover:
"Het transport van de piloten betrokken van Weert naar Maarheeze gebeurde dikwijls per bestelwagentje van de brouwer Winters of per fiets (...) Dat transport viel niet altijd mee. Het gebeurde dat men piloten per fiets wegbracht, indien deze niet konden fietsen, was dit een moeilijke zaak. Soms moesten ze de gehele weg geduwd worden. Op deze manier was het wel een zeer in het oog lopend transport met alle gevaren van ontdekking van dien."

Behalve deze aanvoer naar Maarheeze vanuit het zuiden kwamen er ook piloten langs noordelijke weg in het dorp binnen.

Blijkens notities van Dick Albers, Frans van Riel en Harrie Semler werden enkele piloten aangeleverd via contacten in Leende zoals gemeentesecretaris Frans Vogels, marechaussee Wim Leereveld en verzetsman/fotograaf Joep Beliën. Deze laatste maakte onder andere pasfoto's voor valse identiteitskaarten voor piloten en ontvluchte Franse krijgsgevangenen.

Dokter Raeven uit Soerendonk en wijkzuster Soeur Eugene Knippenberg verleenden assistentie wanneer vliegers gewond waren.

Ook mevrouw Van den Heuvel uit Dordrecht, een tante van Trien Semler, zorgde voor onderduikers en piloten. Veel Maarheezenaren boden spontaan indirecte hulp in de vorm van kleding en voedsel.

Zoals Dick Albers schrijft: "Dikwijls kwam men vragen of er iets nodig was". Na één of soms vele nachten verblijf in Maarheeze werden de piloten (soms individueel, één keer zes tegelijk) in de meeste gevallen via Budel over de grens met Hamont gebracht. Daarbij zouden de marechaussees Marinus J. Dierks, Jan Luijendijk, Harrie Martens, Frans van Riel, Willem Vermazen, Arie de Waal en daarnaast de burgers Harrie en Trien Semler en Jan Winters in wisselende samenstelling betrokken zijn geweest.

Vooraf werd de grens zorgvuldig verkend. De piloten werden meestal 's avonds op hun schuiladres opgehaald en aan de grens na het sein 'veilig' overgedragen aan mensen van het Geheim Leger, meestal chef douanier Louis Vrolix en Pierre Moors of Huub Peeters, welke laatste twee bij die gelegenheden dan ook meestal in douane-uniform gekleed gingen.

Vrolix schrijft hierover in 1947; "Het waren gewoonlijk altijd dezelfde mannen die zich met dit werkje bezig hielden, om het verraad te vermijden. Semler Henri aan Hollandsche kant daagde op in kledij van marechaussee vergezeld met piloten. Louis Vrolix kwam hem tegemoet in kledij Belgisch tolbeambte. En zoo verschalkten wij de vijand (als staatspolitie) en gaven en namen dan ons vrachtje over, met een warme handdruk en veel geluk. Dat alles ging gepaard met veel moeilijkheden. Er was een strenge grensbewaking. Zelfs geen mens mocht ons zien, het verraad was te groot. Uren en uren moest de plaats verkend te voren worden, weer of geen weder, donker of maneschijn. Wegen kenden wij niet, water of grachten evenmin en dan kunt u een gedacht vormen, in welke toestand wij er uitzagen na afloop van ons werk." (7)

Over de grens

De lijn Maarheeze-Budel-Hamont kreeg met name vanaf medio 1943 een grotere toevoer door enerzijds de toegenomen vliegactiviteit van de geallieerden op Duitsland, anderzijds het uitschakelen van de lijn Nederland-Bree door het onderduiken, respectievelijk oppakken van de kopstukken te Bree (Louis Vallé en Fons Bergmans). Het Nederlandse verzet vond door contacten met de collega's van Hamont een nieuw opvangpunt in die plaats.

De geallieerde vliegers werden vanaf toen ondergebracht bij Frans Wijnen (Someren 1891-1973 Eindhoven), directeur van een strohulzenfabriek. De vliegers hadden twee kamers op de zolder van het ruime huis aan de Bosstraat tot hun beschikking. Overdag bleven ze daar, maar in de avond, wanneer ook de huishoudster naar huis was, konden ze samen met Frans en zijn vrouw Catho Wijnen-Kwanten in de huiskamer doorbrengen. De vliegers leerden de naam van hun gastheer overigens pas kennen toen deze hen na de bevrijding aanschreef om te vragen naar hun wederwaardigheden na hun vertrek in Hamont.

7. Cammaert, I, 322-327; Albers, 11; Israel, 16-17; Overzicht van verzetsactiviteiten in Maarheeze door Frans van Riel in een brief van 1 mei 1985 aan burgemeester H.A. van den Broek van Maarheeze (Collectie auteur) en Collectie Semler, Geleen. Het verslag van Louis Vrolix van 29 juni 1947, getiteld 'Overbrenging van geallieerde vliegeniers in samenwerking met de Brigade Maarheeze tijdens den oorlog '40-' 45 van Holland naar België' is stilistisch en op interpunctie aangepast.

Dankzij die correspondentie hebben we een goed beeld van het verloop en de duur van hun terugreis naar Engeland. Opvallend is hoe diverse dankbare piloten zich de goede cognac herinneren die Wijnen met hen dronk. Soms waren er bij Wijnen Duitse officieren ingekwartierd. Op die momenten was het te gevaarlijk om daar geallieerde piloten te huisvesten. Na aankomst bij Wijnen werden de piloten opnieuw, maar nu uitgebreid ondervraagd via een lijst van 20 vragen. Pierre Moors (Achel 1904-1972 Hamont), de latere postmeester te Hamont, nam dit 'verhoor' voor zijn rekening. Op deze wijze werd gecontroleerd of de mannen echte geallieerde piloten waren en geen Duitse spionnen.



De brief met bijlagen (foto's van zijn woning en van Hamontse verzetslieden) zoals Frans Wijnen die na de bevrijding aan de bij hem ondergedoken piloten schreef werd duidelijk nadat we na bijna 65 jaar de onbestelde brief aan piloot Francis McDermott in New York hadden geopend, december 2010. (Collectie Wijnen/Geschied- en Heemkundige Kring 'De Goede Stede', Hamont).

Voorzien van fietsen en valse identiteitskaarten vertrokken een of soms meerdere piloten dan onder begeleiding naar een volgend adres in Overpelt of Neerpelt wanneer de kust veilig was. Dat gebeurde meestal door Marcel Royers, overste van de sector Neerpelt van het Geheim Leger met zijn vrouw en/of Jan Jutten, Mathieu Spelters of Mathieu Vanderfeesten. Vanuit Neerpelt was het meestal Achel naar Charles Willekens die de geallieerde(n) per trein tot Antwerpen bracht. Van daaruit ging de dagen- of maandenlange reis meestal via de beroemdste van alle ontsnappingslijnen in West-Europa gedurende de Tweede Wereldoorlog: de Komeetlijn.

Die verliep globaal via Brussel naar Frankrijk, via een moeilijke weg door de Pyreneeën naar Spanje en dan meestal via het aan Spanje grenzende Gibraltar, dat Brits territorium is (8). Dat wil zeggen: wanneer de reis voorspoedig liep. De verhalen van de ruim twintig met zekerheid in of via Maarheeze opgevangen piloten bewijzen, dat dit niet altijd het geval was. Hun vaak indrukwekkende getuigenissen wil ik een volgend keer meer uitgebreid aan de orde stellen.

Toevoeging H.N:



Foto De Groep "Comet Line" uit de sector Neerpelt, die geallieerde piloten hielp bij hun ontsnapping.

V.l.n.r.

Boven: Theodoor Leven (douanier), Michel Spooren (kruidenier), Mathieu van der Feesten, Lambert Spooren (schoenmaker).

Midden: Echtgenote van Leven, echtgenote van Spooren, Giel Brouwers, Alida Spooren (dochter van Michel), Charel Willekens, Deckers (Linden, Overpelt), Cathrien Swinnen, Jan Juten.

Onder: kind?, ?, Mevr. Spooren (schoenmaker), weduwe Spelters, echtgenote van Bergs (veldwachter), echtgenote van Charles Willekens.

8. Bussels, De doodstraf als risico. Pilotenhulp in Belgisch Limburg 1941-1944 (z. pi. 1981), 222-267; Th. Palmans, 'Pilotenhulp in Hamont' in: Hamont-Achel van bezetting tot bevrijding 1940-1944, deel 1 (Hamont 1994), 85-92. De collectie Wijnen wordt heden ten dage beheerd door Geschied- en Heemkundige Kring 'De Goede Stede' te Hamont. Ik dank onze gewaardeerde collega-bestuurder Luk Van de Sijpe van deze Kring zeer hartelijk voor de mogelijkheid tot inzage en fotografie en de heer Willy Wijnen voor de toestemming tot opening van de onbestelbaar retourgezonden brief van zijn vader aan piloot Francis J. McDermott

Het Belgisch staatsblad nummers 245-305, over Mathieu Vanderfeesten (2-6-1911 Neerpelt- 13-11-1994 Peer):

De heer Vanderfeesten, M.-H.-A., om :

« Lid van het Geheim Leger sinds Juni 1942. Verspreidde de sluikers. Wierf leden aan en stichtte een eenheid. Werkte mede aan het oprichten van een sector. Verzekerde koeriers en verbindingsopdrachten. Hielp weerstanders, verschafte hun valse eenzelvigeidspapieren en werkbewijzen. Nam deel aan verschillende parachutages van wapens en munitie. Verzekerde er het vervoer en het opstapelen van. Nam deel aan de oprichting en de uitvoering van een lange lijst sabotages van de voornaamste spoorwegen. Ijverig opgezocht, moest het « maquis » nemen, maar vervolgde vlijtig zijn bedrijvigheid. Op 24 Augustus 1944, sneed hij volledig het vijandelijk verkeer af, met de brug van Baelen-Wezel te doen springen. Gedurende de bevrijdingsverrichtingen van het grondgebied, onderscheidde zich aan het hoofd zijner manschappen gedurende de zware gevechten geleverd langs het kanaal « Maas-Schelde » in samenwerking met de geallieerde troepen. »

Aa-kroniek

30e jaargang Nr. 3
September 2011

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonk).

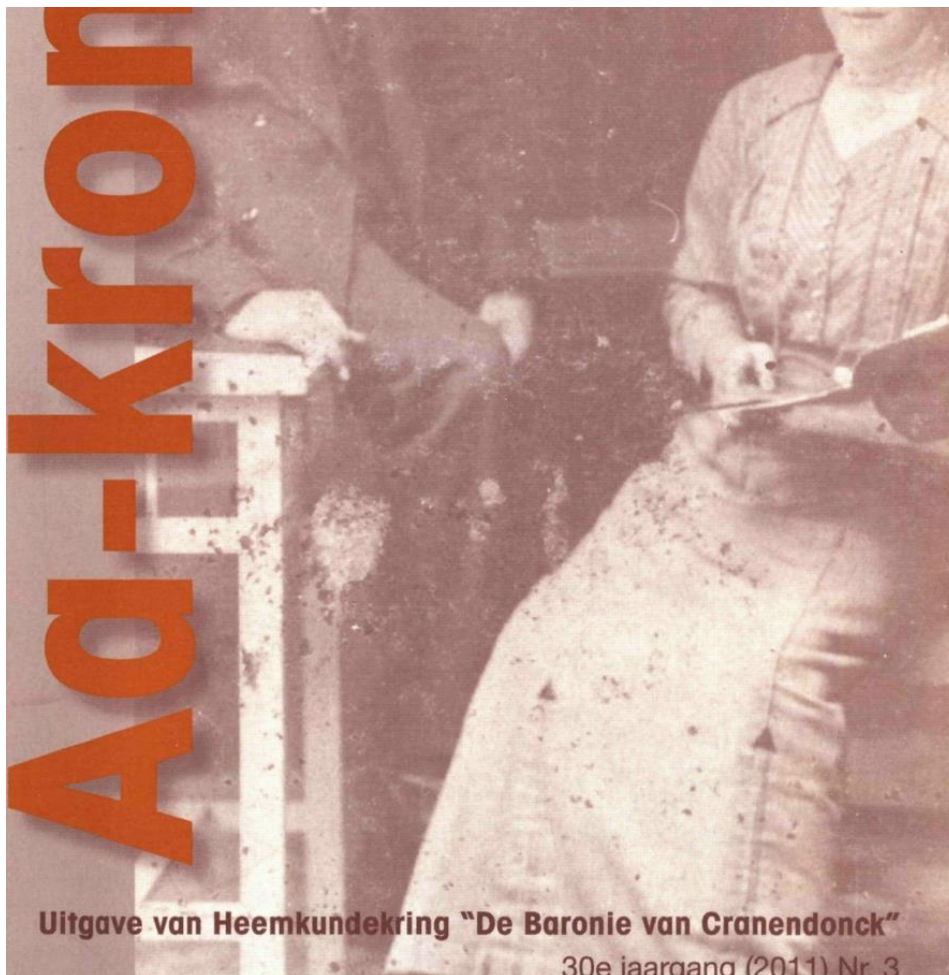
Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkaft van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



https://drive.google.com/file/d/1I6Dtatbm6thR1HmvOCRQHES-Nk_LZ50A/view



VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (V)

'I am your sincerely grateful friend': pilotenverhalen 1943-1944

Jac. Biemans

In de vorige aflevering over de activiteiten van de ondergrondse verzetsbeweging in Maarheeze zijn de achtergronden geschetst van de hulp aan geallieerde bemanningsleden van neergestorte vliegtuigen. In dit nummer ga ik verder op dit thema. Hierin schets ik in het kort de belevenissen van de ruim twintig met grote zekerheid via het Maarheezer verzet geholpen geallieerde vliegers.

Inleiding

De verzetsbeweging hielp aanvankelijk vooral uit Duitsland gevluchte Franse krijgsgevangenen over de grens met België te komen. Maar met name vanaf het midden van 1943 won de lijn Maarheeze-Budel-Hamont voor geallieerde piloten aan belang. Dat kwam op de eerste plaats door de grotere vliegactiviteit van de geallieerden op Duitsland. Maar daarnaast ook door het uitschakelen van andere ontsnappingslijnen. Met de woning van Frans Wijnen en zijn vrouw Catho Wijnen-Kwanten in Hamont ontstond een belangrijke schakel in de lijn die vanuit Nederland (Maarheeze/Budel) via de zogeheten 'Kometenlijn' door België, Frankrijk en Spanje uiteindelijk naar het tot Engels grondgebied behorende Gibraltar liep.

In het onderstaande geef ik de namen en belevenissen weer van de ruim twintig geallieerde vliegers die met zekerheid via leden van het Maarheezer verzet zijn geholpen. Zoveel mogelijk is hierbij gebruik gemaakt van meerder bronnen, die bepaalde feiten kunnen bevestigen. Desondanks moeten we opmerken dat de gegevens soms lacuneus zijn en dat de bronnen elkaar soms tegenspreken. Met name de namen van begeleiders van piloten naar de grens is onvolledig. Ook is de juiste datum van een bepaald feit niet altijd bekend. Bij twijfel heb ik dergelijke gegevens dan weggelaten. Voor opmerkingen en aanvullingen houd ik mij dan ook zeer aanbevolen.

Het beeld dat ondanks al deze beperkingen overblijft is naar mijn mening toch dat van een indrukwekkende stoet aan levensverhalen vol gevaar, moed en opoffering, zowel van de zijde van de helper als van de geholpene. De vele dankbrieven die de geallieerde vliegers nog jaren nadien aan hun vroegere helpers uit het verzet schreven zijn daarvan een prachtige getuigenis.

Voor zover mogelijk geef ik de opeenvolgende piloten in chronologische volgorde van aankomst weer. Daarom beginnen we met:



Blijvende contacten met Maarheeze: Reginald Wallace met zijn vrouw op latere leeftijd, ca. 1985 (collectie mevr. Albers-Dings, Budel).

Reginald Wallace

De Britse Flight Sergeant Reginald Wallace had op 31 augustus 1943 Berlijn gebombardeerd. Op de terugweg werd zijn Halifax bommenwerper door Duits luchtafweergeschut (Flugabwehrkanone of kortweg FLAK) geraakt. De vleugel aan stuurboord en een of twee motoren hadden vlam gevat. Hierop besloot hij uit het brandende vliegtuig te springen. Bij Osnabrück kwam hij in een boomgaard terecht. Nadat hij zijn spullen had verborgen ging hij te voet op weg door Duitsland en bereikte hij Arnhem. Hier nam hij de trein richting Utrecht maar merkte dat hij in de verkeerde richting zat. Terug op het station hoorde hij praten over Eindhoven en besloot hij die kant op te reizen. Vanuit Eindhoven ging hij te voet in zuidelijke richting en kwam hij aan te Leende, waar hij bij een kruidenier werd opgevangen. Daar zat ook de zoon van brouwer Winters uit Maarheeze ondergedoken en die tipte Huub Peeters die bij zijn vader werkte maar in Hamont woonde en in het verzet zat. Peeters: "Hij vertelde mij over de vlieger die helemaal uitgeput was. De kruidenier wist er geen raad mee. Ik raadde hem aan een foto van de vlieger te laten maken en voor een identiteitskaart te zorgen. Daarna nam ik hem mee naar Maarheeze en 's avonds naar Hamont. Dat was de eerste die ik over de grens haalde."

Volgens notities van Semler waren hierbij vanuit Leende o.a. marechaussee Wim Leereveld (1918-2011) en Joep Beliën (1917-2008) die later veel pasfoto's van piloten maakte, betrokken.

Uit het verhaal van Albers, gepubliceerd in de eerste aflevering van deze reeks, weten we dat Wallace zogenaamd als doofstomme in de schuilkelder bij Semler werd geplaatst maar zich bekend maakte toen Albers naar de BBC-radio luisterde. Via Maarheeze werd Reginald Wallace naar het huis van Frans Wijnen en zijn vrouw Catharina Kwanten (die telkens de verzorging en verpleging van piloten op zich nam) in Hamont gebracht. Vervolgens verhuisde hij naar Overpelt, naar het huis van kruidenier Michel Spooren en zijn dochter Alda. Daar ontmoette hij sergeant Harry Simister die net als hij Berlijn had gebombardeerd. Van daaruit begint hun ongelooflijk spannende ontsnappingsverhaal dat hen uiteindelijk via Antwerpen, Brussel naar Virton bracht, waar bekend werd dat de lijn naar Spanje geblokkeerd was. Besloten werd naar Zwitserland te gaan. Via Virton, Ecouvies, Nancy, Belfort, Montbéliard kwamen Semister en Wallace aan in Bern. De winter brachten ze door in skicentrum Arosa in de Zwitserse Alpen. Toen Frankrijk langs de Zwitserse grens bevrijd was, gingen Wallace en zijn collega naar Frankrijk en vandaar naar Napels, Algiers, Oran en Casablanca. Van daaruit bereikte hij St. Ives in Cornwall, waar hij ruim een jaar na zijn sprong boven Duitsland aankwam.

Reginald Wallace schreef op dinsdags juli 1945 zijn eerste brief aan Frans Wijnen en zijn vrouw die hij eindigde met de woorden: "Before I finish this letter, I must thank you both again with all my heart, and assure you that I am your sincerely grateful friend (...) Reginald Wallace."

Na Reginald Wallace was het even rustig, maar niet lang daarna kreeg de lijn Maarheeze-Hamont een vrijwel onafgebroken stroom aan piloten te verwerken.

Dwight Allen Fry



Een tweede piloot die de Maarheezer verzetsman Semler op een lijst opvoert is D.A. Fry (1922-2005). De Amerikaanse tweede luitenant [Dwight Fry](#) escorteerde met zijn [Thunderbolt](#) 'Eager Beaver' op 14 oktober 1943 bommenwerpers naar Schweinfurt, toen zijn vliegtuig boven Budel door een Duitse jager werd neergeschoten en een noodlanding moest maken. Terwijl de Duitsers naar hem op zoek waren liep Huub Peeters "Net met de oude heer van de brouwerij (Everard Winters uit Maarheeze, JB) in de bossen rond, toen hij hem zag naar beneden zweven. Toen wij bij hem aankwamen, was hij zijn parachute aan het verbergen en trok zijn hemd uit om een wond te verbinden. Bij het springen had het toestel hem geraakt en een snede over de lengte van zijn bil veroorzaakt. Zijn laarzen was hij ook kwijtgeraakt bij het springen. Ik heb hem in een gat verborgen. Dan ben ik in Maarheeze dokter Raeven gaan roepen. Deze heeft de wond dichtgeplakt. Maar met die wond mocht hij niet langer in de grond zitten." Peeters leidde hem daarom naar de grens met Hamont, waar de vrouw van douanier Louis Vrolix hem opving. Volgens notities van verzetsman Wijnen verbleef Fry van 14 tot en met 16 oktober in Hamont. Van daaruit ging hij naar dr. Cuypers in Neerpelt, die hem opnieuw verzorgde. Hierna werd hij ondergebracht bij schoenmaker Lambert Spooren, broer van de eerdergenoemde Michel. Daar ontmoette hij de Engelse piloot Gerald Lorne. Vermoedelijk werd hij eind oktober 1943 door Charel Willekens naar Antwerpen gebracht.



Dwight A. Fry in de cockpit van zijn "Eager Beaver" (collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

De reis naar Zwitserland eindigde omdat die lijn inmiddels was onderbroken. Fry en Lorne bleven enkele dagen in Virton, ondanks het gevaar van de zeer actief aanwezige Gestapo. Wekenlang verbleven ze bij boeren op het platteland rond Virton, totdat de Engelse vrouw van een lokale burgemeester hen in contact bracht met een verzetslijn vanuit Brussel. Via Brussel en Parijs passeerde Fry op 30 december 1943 de Pyreneeën. Op 1 februari 1944 was Dwight Fry weer in Engeland terug.

Gerald Francis Lorne



De zojuist al genoemde Engelse Flying Officer Gerald Lorne keerde met een Stirling bommenwerper in de nacht van 30 op 31 augustus terug van zijn dertiende missie. Bij Mönchengladbach had hij als waarnemer-bommenrichter het spoorwegknooppunt gebombardeerd. Zijn bommenwerper werd neergeschoten door een nachtjager en kwam neer bij Budel-Dorplein. Van de zeven bemanningsleden overleefden vier de crash niet. Van de drie anderen wist alleen Lorne uit handen van de bezetter te blijven. En dat terwijl hij bij zijn sprong een gebroken voet had opgelopen. Hij was vermoedelijk bij Nederweert terechtgekomen waar hij, nadat hij was bijgekomen, hulp kreeg van een boer en in een kippenhok verborgen werd. Een priester uit Weert vertelde hem dat een boerderij in de buurt van NSB'ers was en dat hij zich moest verbergen. Vier dagen verbleef hij in een bos, terwijl hij eten kreeg van de boer. De eerdergenoemde geestelijke had ook een verpleegster geregeld die de eerste dagen zijn voet verzorgde. Zij (Lorne noemt haar Elsie Stokes (?)) sprak zijn taal omdat haar vader Engelsman was. Uiteindelijk verbleef hij enige weken bij de familie Kneepkens-Esser in Weert. De Weerter arts dr. W. Venmans bood Lorne in die dagen meermaals medische hulp. Volgens zijn eigen zeggen maakte hij in deze periode kennis met de Witte Brigade. Daar de lijnen via Limburg waren opgerold, moet contact zijn gezocht met het Maarheezer verzet. Vermoedelijk haalde Huub Peeters hem daar naartoe in de laatste week van oktober. Lorne zelf meldt dat hij toen per fiets langs een kanaal naar een klein dorp nabij de grens werd gebracht. Dat moet Maarheeze zijn geweest, wanneer de vermelding van Lorne op de lijst van piloten van Semler klopt.

Lorne vertelde in ieder geval ook dat hij met een in man in douanekleding en vier Nederlandse burgers aan twee Belgische douaniers werd overgedragen. Met hen fietste hij naar Lozen waar hij twee dagen bij de jonge douanier Snijckers verbleef. Na een kort verblijf in Kaulille werd hij overgebracht naar schoenmaker Bert Spooren in Overpelt. Hier ontmoette hij de zojuist genoemde Amerikaan Fry: " I had met up with an American airman" schreef Lorne hierover later. Enige dagen later werd hij ("door een spoorman") met Fry vanaf station Neerpelt naar Antwerpen gebracht. Van daar ging het via Brussel naar Virton en, omdat de Gestapo de lijn naar Zwitserland had onderbroken, weer terug naar Brussel. En van daaruit reisde hij via Lille en Parijs naar Spanje en zo door naar Engeland. Lorne was in totaal zes maanden weggeweest (2).

2. Zie de brief en foto van Lorne in: Bart Maes e.a.. Weert is veranderd. Oorlog, bezetting en bevrijding (Weert 2008) 136-137.

Edward C. Johnson



De Britse Flying Officer, bommenrichter Edward Johnson (1912-2002) was in de nacht van 15 op 16 september 1943 met zijn Lancaster bommenwerper op de terugweg van een missie naar het Dortmund-Ems-kanaal, toen hij in de buurt van Almelo met zes mede-bemanningsleden zijn toestel moest verlaten. Pilot Knight kwam even later om bij de mislukte noodlanding van het toestel, dat ontplofte bij Den Ham (O.). De 31-jarige Johnson ging te voet via Zwolle, Deventer, Arnhem, Nijmegen naar de omgeving van Eist, waar hij door een fruitboer verborgen werd gehouden totdat zijn voeten genezen waren. Hier kwam hij in contact met mensen die vanuit de Heidemaatschappij in de illegaliteit zaten. Met hen zou hij, volgens eigen zeggen op 31 oktober, per trein naar Weert zijn gereisd. Hier bleef hij een nacht bij opzichter H.J. de Kort, die contact opnam met het verzet in Maarheeze. Op 1 november ging hij met een marechaussee en een man in burger per fiets naar Maarheeze. Hier werd hij ondergebracht in de woonwagen van Semler en ontmoette hij meerdere marechaussees en burgerjongens uit het verzet. Op 3 november stak hij met marechaussee Vermazen en "een man met zijn vrouw" (vermoedelijk Harrie en Trien Semler) de grens over bij Hamont. Hier werd hij opgevangen door een man in douane-uniform. Na enige tijd gelopen te hebben bracht een ander een fiets voor hem. In Hamont verbleef Johnson vervolgens circa tien dagen op twee kamers op de bovenverdieping van het huis van Frans Wijnen (3).

Zijn volgende opvangadres was het huis van schoenmaker Bert Spooren in Neerpelt. Van hieruit ging het, vaak in gezelschap van andere piloten, via Antwerpen, Brussel, Parijs, Bordeaux en Bayonne richting Pyreneeën, die hij begin december bedwong. Toen hij alleen per trein nabij Bayonne reisde kreeg hij het nog even benauwd toen hij in het Frans werd aangesproken door een officier van de Luftwaffe. Johnson beseftte echter "dat zijn Frans nog veel slechter was dan het mijne, slaakte een zucht van verlichting en antwoordde hem in dezelfde taal".

Via San Sebastian, Madrid en Gibraltar kwam hij op 22 december 1943 weer in Groot-Brittannië terug.

In de laatste maanden van 1943 was het zeer druk voor de pilotenhelpers in de regio Maarheeze. Tegen december kwamen er meerdere geallieerde vliegers tegelijk aan. Zowel Van Riel als Bussels melden dat er op 1 december zes vliegers tegelijk over de grens gebracht werden. Het zou gaan om de Engelsen Matthey en Munns, de Amerikanen Sheehan en Lisiewski, Nieuw-Zeelander Matich en Canadees Macintosh.

3. Israel, p. 44. Van Riel maakt hier melding van het onwaarschijnlijke feit dat hij zijn beste kleren afstond aan Johnson, omdat deze tot dan toe nog zijn R.A.F.-uniform droeg en dat Johnson in de kleren van Frans van Riel Engeland bereikte.

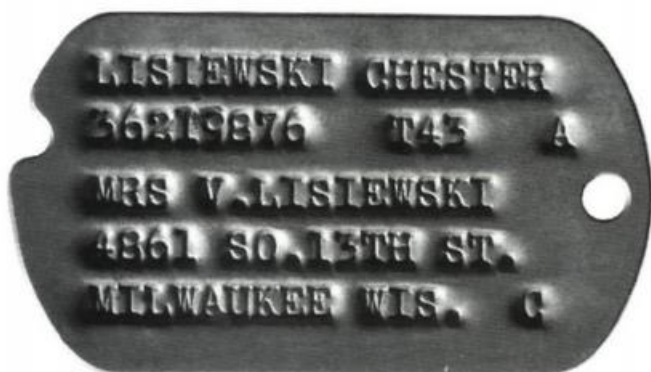
John Clifford Matthey



*John C. Matthey, opname uit 1950
(collectie Wijnen, Hamont).*

Engelsman Sergeant John Matthey was piloot van een Halifax die begin oktober 1943 net een missie op Hannover had voltooid. Op dat moment, het was 23.25 uur in een heldere nacht, trof een Duitse nachtvlieger zijn toestel, dat in brand vloog en niet te redden was. Nadat de hele crew was uitgesprongen, verliet Matthey aan de voorzijde het brandende toestel, dat ter hoogte van Wiedensahl, ten westen van Hannover, crashte. Die nacht begaf hij zich te voet op weg naar Nederland over velden en langs boerderijen, omdat de openbare weg te gevaarlijk was. Bij Lingen stak hij de Ems over. Op een gestolen fiets reed hij naar Bentheim, waar hij tussen werkvolk de grens overging. Bij een boerderij in Denekamp werd hij geholpen en werd hij verborgen op een hooizolder. Door de ondergrondse werd hij van burgerkleding voorzien en met een exemplaar van het Duits propagandablاد 'Signal' in de trein naar Arnhem gezet. Hier bleef hij twee dagen en vervolgens 435 dagen in Oosterbeek. Van daaruit kwam hij in Roermond terecht, waar hij twee weken verbleef. Daar ontmoette hij zijn lotgenoten Matich, Munns en Sheehan (zie hierna). Via Weert bereikte Matthey de woonwagen van Semler in Maarheeze. Daar werd hij de volgende dag aangehouden door "twee Nederlandse politiemannen". Onder het voorwendsel dat hij een douanevergreep had gepleegd werd hij door hen (marechaussees) aan de Belgische grens uitgeleverd aan Belgische douaneambtenaren. Deze truc werd vaker toegepast door de verzetsmensen aan de grens. Volgens notities van Frans Wijnen verbleef Matthey in zijn woning van 30 november op 1 december samen met Chester Lisiewski (zie hierna). Matthey vermeldt dat hij op een zolderkamer verbleef "terwijl mijn gastheer zich met de Duitsers in zijn woonkamer onderhield." Bekend is dat Wijnen soms verplichte inkwartiering van Duitsers had. Dit weerhield hem er niet van ook ondergedoken piloten in huis te nemen. Ook Matthey kwam vervolgens in Overpelt terecht. Samen met Lisiewski schreef Matthey een bedankbriefje voor de Belgische helpers. Waarschijnlijk werd hij met meerdere piloten op 6 december naar Antwerpen gebracht. Hier verbleef hij één nacht en vervolgens acht weken in Brussel. Hier kon hij zelfs rondwandelen in de stad, omdat hij een Belgische identiteitskaart had en hij voldoende Frans sprak.

Op weg naar Parijs werd hij door verraad in Lille aangehouden en na vier weken overgebracht naar het gevangenkamp Stalag 4B te Mülberg aan de Elbe. In een brief aan Wijnen schreef hij in 1946: "I arrived home on May 28th last year (1945, IB) and was very thankful to do so. (...) I hope you have some of that Cognac left because I hope to visit you sometime soon." Matthey bleef ook na de oorlog werkzaam bij de Engelse luchtmacht en bezocht in 1950 met zijn vrouw inderdaad Frans Wijnen.



Het militaire Identiteitsplaatje van Chester Lisiewski (collectie Wijnen, Hamont).

Chester A. Lisiewski



In de vroege morgen van woensdag 20 oktober 1943 was de Amerikaanse Sergeant Chester Lisiewski (soms ook als Lisiewsky gespeld) schutter in de toren van het Vliegend Fort 'Picadilly Queen' van het vliegveld Great Ashfield in Suffolk vertrokken voor een bombardement op Duren, ten oosten van Aken (4). Rond half drie die middag ontstond er een mechanisch defect in de motoren en raakte het toestel onbestuurbaar. Op ongeveer 2400 voet hoogte sprongen de navigator en de bommenwerper uit het toestel en volgde Lisiewski hun voorbeeld. Hij zag de andere bemanningsleden niet meer, die het toestel door het ontsappingsluik aan de voorzijde hadden verlaten, zo verklaarde hij later bij Wijnen. Over de exacte plaats van landing van Lisiewski en zijn tocht tot Maarheeze is verder weinig bekend.

Het toestel kwam in ieder geval neer in het gehucht De Sleek onder Echt in Limburg. Ook Lisiewski zal in die omgeving zijn neergekomen, want hij noemt een zekere Gunneweg als een van zijn helpers. Dat is een verzetsman uit de regio Weert, die ook met de groep in Maarheeze in contact stond. Lisiewski komt dan ook voor op de lijst van Semler die bovendien op een briefje met Lisiewski's adres heeft aangetekend dat hij door W. de Leijer van de Maarheezer verzetsgroep naar de grens werd gebracht.

4. Bussels, 295, spreekt over een vertrek op 7 november. In de door Lisiewski zelf ingevulde vragenlijst is sprake van 20 oktober.

Volgens notities van Wijnen verbleef hij bij hem tegelijk met de zojuist genoemde Matthey, van 30 november op 1 december. Bij zijn vertrek in Hamont liet hij zijn metalen identiteitsplaatje achter. In Overpelt staat zijn naam genoemd op het bedankbriefje van Matthey. Bekend is dat zijn verdere terugkeer via Antwerpen en Anderlecht (aldaar 30 december 1943 - 6 januari 1944) verliep. Lisiewski (1919) overleed op 11 april 1999 en werd begraven op de Palm Desert begraafplaats in Las Vegas, Nevada, Verenigde Staten).

Robert Emmett Sheehan



De Amerikaan Flying Officer Robert Sheehan (1920-1954) was op 7 november 1943 op de terugweg nadat hij met zijn Thunderbolt een aantal B-17 bommenwerpers ('vliegende forten') had begeleid bij een aanval op Wezel. Nadat hij de haperende propeller wilde controleren schoot de motor in brand en besloot hij, in de buurt van Son en Breugel (waar het vliegtuig neerkwam), uit zijn jager te springen. Een aansnellende boer hielp hem zijn parachute te verbergen en bracht Sheehan naar een bos verderop. Hier moest hij blijven tot 19.00 uur, toen het donker genoeg was om te verplaatsen. Van de boer kreeg hij eten, kleding en onderdak. Sheehan gaf hem op zijn beurt zijn kleding en revolver. Hoe precies is niet duidelijk, maar eind november was Sheehan ondergedoken in Roermond, waar hij de piloten Matich, Matthey en Munns (zie elders in deze bijdrage) en een niet met name genoemde landgenoot van hem ontmoette. Alle vijf werden ze per trein naar Weert begeleid door een jongedame. Terwijl de twee anderen doorreisden, werden Matich, Munns en Sheehan door haar naar een huis in Weert gebracht waar ze de nacht doorbrengen. Vervolgens werden de drie door twee marechaussees per fiets opgehaald en naar de woonwagen van Semler gebracht. In de avond van de volgende dag (1 december) werden de drie door twee heren in marechaussee-kleding te voet over de grens gebracht en overgedragen aan Vlaamse douaniers. Volgens notities van Semler was daar in ieder geval marechaussee M.J. Dierks bij. Van Riel meldt hier ook bij geweest te zijn. Het ging in dat geval dan om echte marechaussees. In Hamont werden Matich, Munns en Sheehan in de nacht van 1 op 2 december ondergebracht bij de familie Wijnen-Kwanten. Nadat de identiteit van de piloten was gecontroleerd gingen de drie naar Neerpelt, waar Matich en Munns bij schoenmaker Bert Spooren werden ondergebracht, Sheehan bij diens broer Michel. Toen ze Belgische identiteitskaarten hebben ontvangen, vertrok Sheehan voor de grote tocht via Antwerpen, Brussel, Erquennes (Z. België), Parijs naar de Pyreneeën, die hij op 9 januari 1944 passeerde.

"Nick Matich, Stanley Munns en ik werden gescheiden in Brussel en dat was het laatste dat ik van ze gezien heb." schreef Sheehan in 1946 aan Wijnen. Nadat Robert Sheehan in 1945 gedemobiliseerd werd, werkte hij als verkoper in Seattle tot 1951. Toen werd hij opgeroepen voor verplichte militaire dienst in de Korea-oorlog. Tijdens een bombardementsmissie op 23 januari 1952 werd zijn toestel geraakt en maakte hij bij Oejang-Do een noodlanding, waarop hij gevangen werd genomen. Sinds 31 maart 1954 is hij geregistreerd als overleden 'while missing'. Zijn lichaam werd nooit gevonden.

Nicholas Joseph Matich



Auckland [museum](#)

Pilot Officer Nicholas [Matich](#) maakte als Nieuw-Zeelander deel uit van een vrij zeldzame, immers uit alle delen van het Britse Gemenebest samengestelde bemanning, die reeds een zware crash had overleefd in juli 1943. Op 27 september 1943 was hij rond 21.30 uur met zijn Halifax bommenwerper als gidsvliegtuig op de terugweg van Hannover, toen hij werd aangevallen door een Duitse jager die "de twee binnenste propellers wegschoot, waardoor de twee motoren nutteloos werden", zo verklaarde hij bij Wijnen. Hij vervolgde: "Opnieuw aangevallen en geraakt waarbij de linker buitenmotor en vleugel vlam vatten. De rugkoepelschutter was gewond en werd door de boordwerktuigkundige geholpen bij het springen." Van de zeven bemanningsleden overleefden twee de crash niet, terwijl er vier gevangen werden genomen.

Enkel Nick Matich lukte het te ontsnappen. Hij legde in negen nachten de afstand van ca. 160 kilometer naar de Nederlandse grens af. Overdag hield hij zich schuil in de bossen. De ene keer in een hoop hooi werd hem bijna fataal toen de boer hem op een paar centimeter na met zijn zeis raakte. Na zeven nachten bereikte hij het Dortmund-Emskanaal, dat bewaakt was. Hij wist de wacht echter te overheersen en slaagde er in het kanaal over te komen. Twee nachten later bereikte hij ons land en legde hij contact met de ondergrondse beweging. Hij schuilde zes weken in een bos en verbleef eind november 1943 in Roermond, waar hij Munns en Sheehan ontmoette.

Via de verzetsgroep in Maarheeze kwam ook hij bij Wijnen in Hamont en vervolgens in Overpelt terecht. Wiet Munns en Sheehan bereikte hij via Antwerpen Brussel (5.) Hier bleef hij enige weken omdat er net een infiltrant van de Duitsers op de lijn was ontmaskerd. Samen met een navigator Pepper, trok hij langs de inmiddels bekende route zuidwaarts. Over Erquennes (B.) ging het naar Parijs. Na enige dagen werden Matich en Pepper door een Frans meisje dat bekend stond als 'het meisje met duizend minnaars' naar Bordeaux gebracht. Daar verraadde Matichs metgezel Pepper bijna de hele boel toen hij zijn staartschutter op het station ontdekte.

5. Munns zegt dat de drie al in Overpelt werden gescheiden en elkaar niet meer zagen, zie: Richard Townshend Bickers, Home Run. Great RAF Escapes of the Second World War (London 1992), 102-116, aldaar 110.

Hierna volgde de afschuwelijke wandeling door Pyreneeën naar Spanje. Op 13 januari 1944 bereikten ze Gibraltar, Engels grondgebied, en een dag later werden ze teruggevlogen naar het Verenigd Koninkrijk. Hier werd hij, zoals gebruikelijk was, 'gedebriefd' door de Britse Militaire inlichtingendienst MI-9 (6).

De bemanning van 'S for Sugar': Michie, Munns en Shepherd

De Canadese Halifax bommenwerper 'S for Sugar' was op 19 november 1943 op de terugweg van een bombardementsvlucht op een scheikundige fabriek bij Leverkusen, toen het vliegtuig in de buurt van Bonn Hink werd beschadigd door luchtdoelartillerie (FLAK). Met groot vakmanschap wist piloot Shepherd het vliegtuig nog in de lucht te houden tot over de grens, maar boven Nederland verloor het zoveel hoogte dat het bevel volgde het toestel te verlaten. In het donker vond hij zijn parachute. "De rugkoepelschutter en ik sprongen door het achterluik, de rest van de bemanning door het voorluik", verklaarde Munns later bij Wijnen.

Bij het gehucht Olen onder Son stortte het vliegtuig neer. Alle zeven de bemanningsleden overleefden de crash; vier wisten te ontsnappen, drie werden gevangen genomen. Michie, Munns en Shepherd zouden afzonderlijk van elkaar de verzetsgroep van Maarheeze bereiken en op de pilotenlijn richting Spanje worden gezet. Van hen was Munns de eerste. Hij is ook al meermalen genoemd, vandaar dat we met hem beginnen.



*Stanley Munns "met zijn negentiende verjaardag achter zich en drie operaties in zijn logboek"
(bron: Townshend Bickers, naast 83).*

Stanley Munns

De 19 jaar jonge Engelsman Sergeant Munns was de boordschutter van het toestel. Hij vloog voor de vierde keer op Duitsland. Na de nachtelijke sprong uit het beschadigde toestel kwam hij terecht in de buurt van Nuenen.

6. Vgl. H. Thompson, *New Zealanders with the Royal Air Force*, (vol. II), (Wellington 1956) 92-93.

Hij landde op zijn rug in een droge sloot, door hem 'dyke' genoemd; "probably the only dry dyke in Holland (...) I had made a perfect landing" beweerde hij later. Na zijn koude eerste nacht in Nederland wandelde hij naar een boerderij en maakte de bewoners duidelijk dat hij een vlieger van de R.A.F. was. Na een korte maaltijd vroegen de duidelijk angstige bewoners hem verder te gaan. Bij een tweede boerderij (van de familie Kuijten) werd na een nieuwe maaltijd tijdens Stanleys slaappauze contact gemaakt met de ondergrondse.

Een voormalig officier van het Nederlandse leger fungeerde als tolk en vroeg toen hij wakker werd of hij naar Engeland wilde terugkeren. Nadat hij in burgerkleding was gestoken vertrok hij naar Eindhoven, waar zijn identiteit werd gecontroleerd. Bij een kerk in Eindhoven ontving hij van een priester een treinkaartje voor Roermond. Daar aangekomen ontving hij nieuwe papieren en ontmoette hij vier andere lotgenoten: Matich, Mattey, Sheehan en nog een niet nader genoemde Amerikaan (wellicht Lisiewski?). Van hieruit kwam hij in Maarheeze bij Semler terecht, of zoals Munns zegt: "in a 'gipsy-type caravan'. In the morning.' I was with the man from the caravan when a neighbour said good morning to me in Flemish,' 'Goed morgen' is Dutch, but the same in the Flemish dialect, so the man who greeted him could have been either Dutch or Belgian. Stanley replied in English.' He did not seem very surprised and the caravan man just smiled.' ". Vanuit Maarheeze werd Stanley Munns door de marechaussees Dierks en Van Riel met de eerdergenoemde Sheehan en Matich naar de grens gebracht (7). Bij Wijnen werd hij opnieuw aan een verhoor onderworpen. Hier verbleef hij volgens diens gegevens van 1 op 2 december 1943. Daarna vertrok hij naar Overpelt, waar hij samen met Matich bij schoenmaker Bert Spooren werd ondergebracht (8). En hierna volgde ook voor hem de langdurige, avontuurlijke en soms gevaarlijke weg via Antwerpen, Brussel, Parijs, Bordeaux, Bayonne, Dax, van waaruit hij met twee gidsen en drie Amerikanen de Pyreneeën over trok. Hier raakte hij zijn gidsen enige tijd kwijt, maar vond ze gelukkig weer terug. "At last I was in Spain, the Comet Line had done its job" juichte Munns iets te vroeg. Maar via San Sebastian werd hij met een diplomatieke auto naar de Britse ambassade in Madrid gebracht. Daar hoorde hij dat hij de jongste ontsnapte tot dan toe was. Met een Britse ambulance bereikte hij Sevilla, waar hij aan boord van een Noors schip werd 'gesmokkeld' om naar Gibraltar te gaan. Van daaruit bereikte hij in januari 1944 Engeland. Hier zou hij opnieuw, met een nieuwe bemanning, vluchten naar Duitsland maken.

Na zijn terugkeer in het burgerleven ging hij bij een grote Britse firma werken waar hij opklom tot Office Manager. Zevenendertig jaar na zijn ontsnapping ontmoette hij bij een reünie in België verschillende van zijn vroegere helpers, zoals Piet en Marie Kuijten uit Nuenen en Frans van Riel die hem van Maarheeze naar Hamont had geëscorteerd. Stanley Munns is eerder dit jaar door mij opgespoord en leeft nog in Engeland. Helaas is hij geestelijk niet meer in staat zijn verhaal te doen. Gelukkig heeft hij dat eerder gedaan in een boek en voor de BBC. (9) Daardoor is zijn bijzondere ontsnappingsrelaas, waarin Maarheeze en omgeving slechts één van de vele schakels is, bewaard gebleven.

7. Munns (zie hiervoor noot 5), 116 noemt Van Riel expliciet.

8. Munns (zie hiervoor noot 5), 110 bevestigt dat Sheehan elders werd ondergebracht en zegt ook dat ze alle drie afzonderlijk verder reisden.

9. Zie ook www.bbc.co.uk comet line escape. Met dank aan Diana Morgan van de Royal Airforces Escaping Society voor de informatie over de familie Munns.

Norman Huntly Michie

De Canadees Sergeant Michie was rompkoepeelschutter in het toestel waarin Munns zich bevond. Zijn gangen na de crash rond Son zijn bekend dankzij het verhaal van zijn piloot Shepherd uit de jaren 1974-1976, dat hieronder bij hem is samengevat. Michie sliep in een sloot nabij de plaats waar hij was neergekomen en waagde zich rond 05.30 uur de volgende morgen op de openbare weg. Hier werd hij opgepikt door iemand van de ondergrondse. Net als zijn piloot Shepherd bleef hij een tiental dagen bij boer Corsten op de hooizolder. Shepherd en Michie bleven bij elkaar en bereikten via Son, Grubbenvorst, Neeritter, Ell, Weert, Maarheeze. Op 18 december 1943 zouden ze de grens passeren, maar deze werd te streng bewaakt. Begin januari 1944 werden Michie en Shepherd samen met een derde vlieger, McDermott, in Hamont opgevangen bij Frans Wijnen (10). In Overpelt kregen de heren nieuwe identiteitspapieren en op 7 januari bracht Charel Willekens hen naar Antwerpen. Van daaruit gingen de vliegeniers met de tram naar Brussel waar ze eind februari uit elkaar gingen. Norman Michie vertrok via Charleroi naar een klein dorpje genaamd Fairoul nabij Walcourt in de provincie Namen.



Norman Michie, Harold Shepherd et Thomas Hubbard à la ferme des BARDOEL – Décembre 1943
(photo : famille Bardoel, Sterksel)

Sterksel 1943 (H.N)

10. Deze datum wijkt af van de lijst van Wijnen zelf, maar de lezing van Bussels, die ik hier volg, lijkt aannemelijker.



Kaart met de belangrijkste plaatsen waarlangs de Komeetlijn liep (bron: Townshend Bickers).

Kaart met de belangrijkste plaatsen waarlangs de Komeetlijn liep (bron: Townshend Bickers).

Hij bleef daar op een boerderij tot juli 1944. Hierna verborg hij zich in de bossen tot 5 september, toen het gebied werd bevrijd door het 1^e Amerikaanse leger. Hij keerde terug naar Brussel en meldde zich rond 15 september bij het Britse leger.

Op 17 september vloog hij terug naar Londen. Diezelfde dag berichtte de R.A.F, de ouders van Michie in Canada dat hun zoon veilig en gezond was. Het was het eerste bericht dat zij van de autoriteiten vernamen sinds het bericht dat hun zoon "was missing in operation", exact tien maanden daarvoor.

Harold Calvin Shepherd



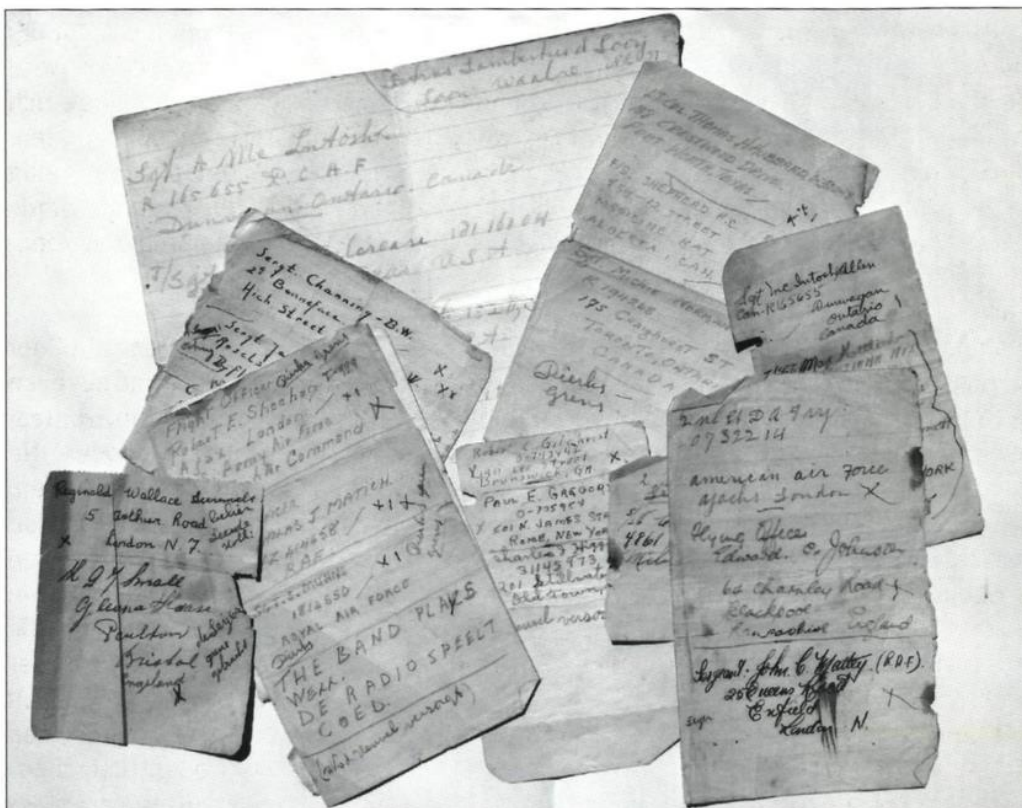
Aan het stuur van het toestel waarin ook Michie en Munns zich bevonden zat piloot (Flying Sergeant) Shepherd, een Canadees. Nadat hij de bemanning bevel had gegeven het toestel te verlaten, probeerde hij tevergeefs nog eens het vliegtuig horizontaal te krijgen. De Halifax maakte een duik en draaide als een tol naar beneden. Na verschillende pogingen kon Shepherd er ook uit en werd hij bewusteloos geslagen. Twee uur later, rond 22.00 uur kwam hij weer bij en zag hij de resten van zijn 'kist' een kwart mijl verderop, bijna geheel uitgebrand liggen. Hij bevond zich tussen Lieshout en Son. Terwijl de Duitsers de streek uitkamd verborg hij zich in een schuur tot het licht werd. Mensen die hij aansprak haalden er een politieman bij, die hem naar de burgemeester van Son en Breugel bracht. Hij kreeg een verblijf bij boer Hans Corsten waar hij tien dagen op de hooizolder bleef met zijn schutter Norman Michie. Op 1 december 1943 vertrok Shepherd met Michie naar Grubbenvorst, een dag later naar Neeritter, was vervolgens enkele dagen in Ell om op 12 december naar Weert te gaan. Volgens gegevens van Van Riel kwamen beiden op 13 december 1943 aan in de woonwagen van Semler in Maarheeze. Een snelle oversteek over de grens, gepland op 8 december, zat er voorlopig niet in: "De Duitsers zochten naar ontsnapte Russen en op ons doorgangspunt trokken op dat ogenblik joden België binnen." verklaarde Shepherd in 1974. Uiteindelijk ging hij begin januari 1944 naar Frans Wijnen in Hamont en de volgende dag naar Overpelt. Hier bleven Michie en hij twee dagen. Harold Shepherd kreeg daar een nieuwe identiteit, die bijna letterlijk met zijn werkelijke naam overeenkwam: 'Ik heette toen Henri Schepers.' Ook kregen ze werkpapieren. Op 7 januari bracht "de man met de zwarte snor" (Charel Willekens) Michie en Shepherd per trein naar Antwerpen en van daar per tram naar Brussel. Hier scheidden de wegen van de beide collega's. Shepherd kwam in Brussel terecht bij het echtpaar Bertram, waarvan de man een saboteur bleek te zijn. Op 28 januari 1944 werd Harold Shepherd door de Gestapo gearresteerd en eind maart overgebracht naar Frankfurt. Hij kwam terecht in Stalag Luft VI te Heydekrug. Toen de Russen in aantocht waren, werd het kamp geëvacueerd en kwam Shepherd in Thorn (Polen) terecht. Een kleine maand later moest ook dat kamp ontruimd worden. Op 15 augustus 1944 kwam hij aan in Stalag 357 te Fallingbostal. Hier bracht hij een tijdje door in het 'ziekenhuis' omdat hij ischias had gekregen van een rugwond bij het neerkomen met de parachute. Op 16 april 1945 werd het kamp door de 7^e Armoured Division bevrijd. Een week later vloog hij naar Engeland. 28 Mei bereikte hij per boot zijn thuisland Canada. De drie vliegers die begin december 1943 bij de verzetsgroep in Maarheeze werden ondergebracht (Gilchrist, Gregory en Higgins) bleken deel uit te maken van één en dezelfde bemanning, en nog slechts een voorbode van anderen uit hetzelfde vliegtuig, die in het nieuwe jaar 1944 Maarheeze bereikten. Hun verhalen vermeld ik hierna.

Vlak voor de jaarwisseling 1943-1944 diende zich een hogere militair aan bij het verzet in onze streek:

Thomas H. Hubbard



Luitenant-kolonel Thomas 'Speed' H. Hubbard kwam op 13 november 1943 terug van een missie naar de haven van Bremen. De 32-jarige Amerikaan gaf leiding aan de 355 Fighter Group van P-47 Thunderbolts die zware bommenwerpers op de terugweg escorteerde. De erg hevige luchtdoelartillerie raakte zijn vliegtuig waarin hij alleen vloog. Hij moest zijn toestel verlaten en landde in de buurt van Mariënburg in Overijssel in het open veld bij een boerderij. Daar kreeg hij meteen hulp en werd hij door een jongeman naar een veiliger plaats gebracht. Gedurende twee weken hield hij zich in deze omgeving verborgen. Daarop trok hij met hulp van anderen met alle mogelijke middelen naar het zuiden, richting de grens met België. Per trein ging hij via Hengelo, Arnhem, en Venlo naar Weert. Op Tweede Kerstdag, 26 december 1943 werd hij door Huub Peeters uit Hamont ontdekt in Keipen. Volgens Frans van Riel bracht hij hem op de fiets naar Maarheeze. Maar omdat Hubbard niet kon fietsen, moest Frans hem het hele eind duwen. In Maarheeze verbleef Hubbard in de ondergrondse schuilkelder bij Semler. Men wilde niet dat deze luitenant-kolonel in handen van de Duitsers viel.



Notitiebriefjes met de adressen van piloten die op hun tocht ook Maarheeze aandeden (collectie Semler, Geleen).

Via een geheime zender die in Hamont werden bediend door twee geparachteerde Belgische geheim agenten "Bob en Jacky" werden Hubbards gegevens gemeld aan Engeland (11).

Vanuit Engeland kwam bericht terug dat men uiterst voorzichtig moest zijn, waarop de grens door de plaatselijke helpers scherp bewaakt werd. Thomas Hubbard werd over de grens gebracht en hij kwam op het bekende adres van Frans Wijnen in Hamont, waar hij 28 december werd afgehaald door de vrouw van sectoroverste Marcel Royers en naar Bert Spooen in Overpelt gebracht werd.

In de morgen van 4 januari 1944, terwijl het buiten flink sneeuwde, verliet hij hen plots. Volgens gegevens van Van Riel werd hij door Marcel Royers en Mathieu Vanderfeesten per trein naar Brussel gebracht bij Dhr. L Bernix, alias P. Pappens. In Brussel verbleef hij enige maanden bij verschillende families. In een gezin werd hij verliefd op de dochter des huizes. Op 29 mei 1944 vertrok hij naar Parijs. Via Bordeaux, Bayonne, over de Pyreneeën, Pamplona en Madrid bereikte hij eind juni Gibraltar van waar hij op 27 juni naar Engeland vertrok. Na de oorlog trouwde hij met het meisje dat hij tijdens zijn verblijf in Brussel had leren kennen.

Zoals gezegd, tussen begin december 1943 en begin januari 1944 kwam, de een na de ander en van verschillende kanten, uiteindelijk de vrijwel gehele bemanning van één enkel toestel bij de verzetsgroep in Maarheeze aan. Het moge een illustratie zijn hoe goed op dat moment de pilotenlijn werkte.

De bemanning van de 'Spirit of 76': Appleby, Gilcrease, Gilchrist, Gottlieb, Gregory, Higgins en McDermott.

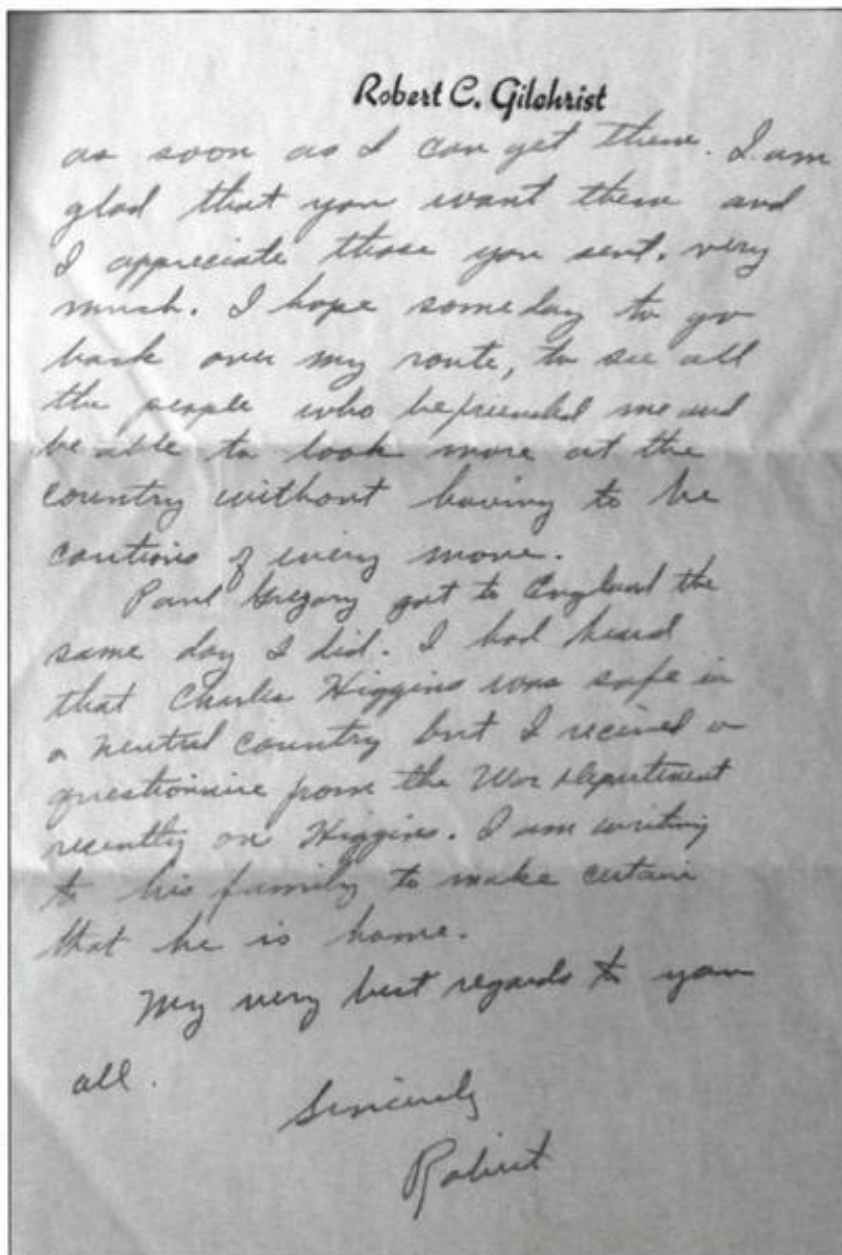
In de vroege morgen van 30 november 1943 koos vanaf de Engelse vliegbasis Horham in Suffolk een groot aantal B-17 bommenwerpers ('vliegende forten') het luchtruim.

Doel van het bombardement was de Duitse stad Solingen in het Ruhrgebied. Een van de opgestegen toestellen was de Flying Fortress 3317 'Spirit of 76' van het 412 Squadron 95^e Bomber Group van de 8^e Amerikaanse luchtvloot 'The mighty eight'. Aan boord waren tien bemanningsleden. Bij terugkeer van hun doel werd hun toestel, net als twee andere, door afweergeschut (FLAK) geraakt. De derde en de vierde motor vielen uit. Zij waren heet gelopen doordat de olieleidingen kapot geschoten waren. Hierdoor verloor het toestel hoogte. Al het mogelijke werd uit het toestel gegooid, maar het hielp niets. Ook de tweede motor begon te sputteren. Het Kanaal kon niet meer worden bereikten allen sprongen uit het vliegtuig via het bommenluik, behalve de gezagvoerder, die via het luik in de neus sprong. Een van de bemanningsleden raakte gewond aan zijn schouder. Het toestel stortte midden op de dag, rond 13.00 uur neer in het Starrenbos tussen Haelen en Heythuijsen in Midden-Limburg en explodeerde. De tien bemanningsleden kwamen op diverse plekken op de route van het dalende vliegtuig terecht: Gottlieb in Venlo; Gilchrist, Gregory en Higgins in Neer; Appleby en McDermott bij Haelen en Gilcrease bij Weert.

Ondanks, of misschien wel dankzij het tijdstip, midden op de dag, wisten allen te ontsnappen en zouden op hun soms zeer lange en ontberingvolle weg naar huis ook Maarheeze aandoen. Hieronder komen ze verder aan bod. Jack B. Hyatt en Arthur C. Hensier jr. vielen in handen van de Duitsers

11. De zender stond langere tijd aan de Winter in Hamont bij Jaak Hulsbosch, die hiervoor uiteindelijk werd opgepakt en in of bij een Duits concentratiekamp de dood vond. Zie Lambert Hulsbosch, 'Mijn vader, Jaak Hulsbosch' in: Hamont-Achel van bezetting tot bevrijding 1940-1944, deel 2, (Hamont 1994), 67-73.

Piloot William L. Lohmann overleefde als enige de crash niet. Zijn lichaam werd op 21 juli 1944, dus ruim een half jaar later, in de Maas bij Kessel gevonden. Hij werd later herbegraven in Neuville en Condroz (B.) (12). Begin december reeds kwamen de eerste drie bemanningsleden vanuit Maarheeze in Hamont aan:



Robert C. Gilchrist

as soon as I can get them. I am glad that you want them and I appreciate those you sent, very much. I hope someday to go back over my route, to see all the people who befriended me and be able to look more at the country without having to be cautious of every move.

Paul Gregory got to England the same day I did. I had heard that Charles Higgins was safe in a neutral country but I received a questionnaire from the War Department recently on Higgins. I am writing to his family to make certain that he is home.

My very best regards to you all.

Sincerely
Robert

Fragment van een brief van Robert Gilchrist
aan verzetsman Frans Wijnen te Hamont, 1946
(collectie Wijnen, Hamont).

12. Zie de gegevens over de crash op www.stiwotforum.nl

Robert C. Gilchrist



De Amerikaanse co-piloot Tweede luitenant Robert Gilchrist landde, net als Gregory en Higgins, met zijn parachute bij Neer. Hij werd al snel meegenomen door een man die hem in een bos verstopte tot het avond was. In het huis van zijn helper kreeg hij burgerkleding. Via verblijven bij twee geestelijken werd hij met zijn collega's Gregory, Appleby, McDermott en Higgins in een politieauto naar Weert vervoerd. Hier scheidden hun wegen en vertrok Gilchrist met Gregory en Higgins per fiets naar Maarheeze met twee geüniformeerde gidsen. Volgens notities van Semler werden ze door marechaussee Dierks (maar vast niet hij alleen) naar de grens gebracht. Op 3 december kwamen ze aan bij Wijnen in Hamont en van daar ging het naar Overpelt. Gregory en Higgins verbleven daar bij Betje Spelters, Gilchrist in het huis van Michel Spooen, waar hij ook Sheehan (zie hierboven) ontmoette. Voorzien van nieuwe identiteitsbewijzen en na het achterlaten van een dankbriefje vertrokken allen (behalve Sheehan, die was al eerder weggegaan) richting Antwerpen. Op 11 december vertrok Gilchrist met Gregory naar Brussel. Higgins was de dag ervoor al die kant op gereisd. Via Parijs, Bordeaux en Bayonne bereikte Gilchrist begin januari met gidsen de bergen aan de grens met Spanje. Toen ging het even mis. Aan Wijnen schreef hij in 1946: "I was captured by the Spanish border patrols (...) on Jan. 8, 1944."

Gelukkig werd hij goed behandeld en kon hij zijn reis voortzetten via Pamplona, Saragossa, Madrid, Gibraltar, Marrakech naar Prestwick (Schotland). Op 5 februari 1944 bereikte hij Londen. Een maand later hernam Robert Gilchrist zijn dienst. 5 December 1945 verliet hij de luchtmacht en begon hij met zijn vrouw een restaurant.

Paul E. Gregory



De bommenrichter van de B-17, Tweede luitenant Paul Gregory (USA), werd in Neer al snel meegenomen door een man en in een schuur verstopt. Hij kreeg een overall en werd ondergebracht in de Friedesse Molen, een bekende watermolen aan de Neerbeek in Neer. In Neer ontmoet hij Macintosh (zie boven) en later ook zijn maat Gilchrist. Van hier af lopen hun wegen ongeveer gelijk via Weert, Maarheeze, Hamont, Overpelt, Antwerpen, Brussel en Parijs. Terwijl Gilchrist nog op dezelfde dag, 4 januari 1944, doorreisde, bleef Gregory in de Franse hoofdstad en maakte daar kennis met Sheehan, al eerder genoemd. Met hem maakt Gregory de rest van de tocht. Op 10 januari 1944 werd hij aan de Spaanse grens gearresteerd en ondervraagd, maar

ongeschonden wist hij het vrije Engeland te bereiken waar hij net als Gilchrist op 5 februari zijn dienst hervatte.

Charles Jackson Higgins

De 27-jarige Amerikaanse staartschutter Charles Jackson "Jack" [Higgins](#) landde net als de beide vorige collega's in Neer en maakte dezelfde route als zij tot Brussel. Op enige adressen in Brussel en omgeving verbleef hij samen met zijn directe collega McDermott (zie hierna). Na de oorlog meldde Robert Gilchrist aan Frans Wijnen in Hamont: "I had heard that Charlie Higgins was safe in neutral country but I received a questionnaire from the War Department recently on Higgins. I am writing to his family to make certain that he is home.". Over zijn verdere wederwaardigheden gedurende de oorlog zijn mij geen gegevens bekend. Charles Higgins overleed in Maine, zijn geboortestreek op 2 september 1983, 67 jaar oud.

Net in het nieuwe jaar bereikte een volgend bemanningslid uit de 'Spirit of 76' Hamont vanuit Maarheeze:

Francis J. McDermott



Boordschutter S/Sgt. Francis J. [McDermott](#) (1921-1998) uit New York City landde in de middag van 30 november 1943 in Haelen (L). Hij was door Higgins uit het vliegtuig geduwd. Door de lijnen van het verzet kwam hij via Weert hoogstwaarschijnlijk in Leende terecht, want uit de notities van Semler blijkt, dat hij net als zijn collega's Gottlieb en Gilcrease via de Leendse verzetsmensen Leereveld en Beliën in Maarheeze terecht kwamen. Zij allen werden onderbracht op de boerderij van de familie Bloem in het Cranendonckse Bos. Op enige in de collectie Van Riel bewaarde fotonegatieven staan genoemde collega's voor de woonwagen van Semler. Deze laatste noteerde dat marechaussee Dierks ook hier voor het naar de grens brengen zorg droeg. Dat moet op 4 januari 1944 zijn geweest. McDermott bleef net als alle anderen bij het echtpaar Wijnen-Kwanten in Hamont. Na een verblijf van een paar dagen bij Michel Spooren vertrok hij via Antwerpen naar Brussel. Hier ontmoette hij zijn maat Charles Higgins en samen verbleven ze op een aantal adressen. Helaas was Brussel het voorlopig einde voor McDermott. Hij werd hier opgepakt door de bezetter en uiteindelijk geïnterneerd in het kamp Stalag Luft IV in Tychowo, Polen. Een brief die Frans Wijnen op 12 april 1946 aan McDermott in New York schreef, zou onbestelbaar retour komen vanwege een onjuist gelezen straatnaam (91 in plaats van 97). Deze bood na opening een goed beeld van de brieven met bijlagen die Wijnen na de oorlog aan alle bij hem ondergebrachte piloten schreef. Zie mijn bijdrage in het vorige nummer.

Een paar dagen na McDermott meldden zich de laatste drie bemanningsleden van het bij Haelen neergekomen toestel:

Max Gottlieb



Radiotelegrafist T/Sgt. Max [Gottlieb](#) sprong vermoedelijk als eerste uit het vliegtuig. Hij kwam immers neer in Venlo. "As soon as I landed some one took my parachute and hid it. He told me to hide in the woods until dark and than to return to his house.", tekende hij bij Wijnen op. Via Leende bereikte hij het Maarheezer verzet en werd ook hij op de boerderij van Bloem op Cranendonck ondergebracht. 7 januari begaf hij zich naar Wijnen, een dag later naar Lambert Spooren te Overpelt. Ook van Max Gottlieb weten we niet hoe het verder afliep.

Paul William Appleby



Boordschutter S/Sgt. Paul William [Appleby](#) liet zich net als alle anderen door het door de bommenrichter geopende luik vallen, "ik denk dat ik de vijfde of zesde was die sprong. Terwijl ik daalde, draaide het vliegtuig, kwam het recht op me af en stortte het onder me neer." noteerde hij later bij Wijnen. Appleby dreef af en landde op slechts zo'n 100 meter van het toestel. Minder dan tien minuten nadat hij de grond raakte, werd hij al naar een schuilplaats gebracht door "a couple of fellows". Vanaf dat moment werd hij van de ene naar de andere persoon overgedragen, altijd in de nacht. Zo kwam ook hij in Weert, en uiteindelijk Maarheeze terecht. Hier werd hij ondergebracht bij boer Bloem aan het Bospad bij Cranendonck. Op een koude winteravond brachten de marechaussees Frans van Riel en Jan Luijendijk Appleby en Gilcrease naar de grens bij Hamont. Tegen middernacht ontmoetten ze daar, zoals afgesproken douanier Louis Vrolix. Deze vertelde hen echter dat zij de "twee pakjes boter" (piloten) mee terug moesten nemen omdat het onveilig in Hamont was vanwege de Duitse SS. Daarop werd gepoogd om beiden in Budel onder te brengen, maar er werd niet meer opengedaan. Ten einde raad klopten ze aan bij pastoor Panis, die echter te bang was om de beide geallieerden op te nemen. Hij beriep zich daarbij op een verbod van de bisschop. Uiteindelijk werd Appleby ondergebracht bij de veldwachter van de gemeente Maarheeze, Theo Righart van Gelder aan de Dorpsstraat te Soerendonk. Gilcrease bracht de nacht in het kosthuis van Van Riel in Maarheeze door (13). Uiteindelijk slaagde de grensoversteek en kwam Appleby samen met twee anderen (Gottlieb en Allen) op 7 januari 1944 bij Wijnen aan.

13. Hierover: j . Israel, 17-18; Harrie Jaspers, 'Pastoor Panis gehoorzaamde aan de bisschop' in: [Aa-kroniek 13](#) (1994) 3 (september; themanummer 50 jaar bevrijd), 221-223.



Onbekende piloten bij de woonwagen van Semler in Maarheeze, 1943/1944. Linksonder zit Trien Semler met naast haar pleegkind Truïke. Tweede van rechts boven is Frans van Riel (collectie Van Riel/H. Jaspers, Budel-Schoot).

Via Michel Spooren en Antwerpen bereikte hij Brussel. Hier werd hij op 23 maart opgepakt door de Duitsers en net als zijn vlieggenoot McDermott naar het 'Kriegsgefangenenlager der Luftwaffe', ofwel Stalag Luft IV gebracht. Appleby overleed in 1976 in Pennsylvania.

Elmer C. Gilcrease

T/Sgt. Elmer C. Gilcrease was boordwerktuigkundige in het onfortuinlijke vliegtuig dat in Limburg neerstortte. Hij was de enige die met zijn parachute nabij Weert landde. Hier werd hij herenigd met enkele van zijn vlieggenoeten. Met Gottlieb en McDermott zou hij volgens de notities van Semler via het verzet van Leende naar Maarheeze zijn gekomen. Hier verbleef hij op boerderij Bloem. Zoals net geschetst bij Appleby kon Gilcrease niet de eerste keer over de grens gebracht worden. Na de weigering van de Budelse pastoor Panis hem op te nemen, werd Gilcrease bij slager Maas in de Stationsstraat te Maarheeze, het kosthuis van marechaussee Frans van Riel, ondergebracht.

Gilcrease bracht volgens Van Riel enkele weken de nachten door in het bed van Frans. Overdag was hij ondergedoken bij Bloem, die nog meer onderduikers herbergde. Op 9 januari werd Gilcrease met Allen McIntosh over de grens met Hamont gebracht. Na een verblijf bij Wijnen kwam hij terecht bij 'moederke' Spelters in Overpelt. Vanaf het moment dat Willekens hem naar Antwerpen vergezelde, laten de bronnen ons in het ongewisse over het verdere verloop van zijn vlucht (14).

14. Als noot 13.

De laatsten, waarvan wij met zekerheid weten of sterk vermoeden dat het Maarheezer verzet hulp bood, waren:

Frederick Edward Allen

In de avond van 20 december 1943 stortte een Halifax bommenwerper, die aanvankelijk door een PLAK was getroffen en vervolgens door een nachtjager was aangevallen, neer bij Oirschot na terugkomst van een aanval op Frankfurt. De uit Londen afkomstige Sgt. Frederick Allen werd bij het verlaten van zijn toestel gewond aan zijn linkeroog en aan zijn gezicht. Hij kwam bij Eindhoven terecht en wandelde een drietal uren tot hij zich van vermoeidheid in een schuur te ruste legde. De volgende morgen bood de verbaasde bewoner hem wat te eten aan en bracht hij Allen per fiets naar een adres in Eindhoven. Hier bleef hij twee dagen. Daarna vertoefde hij een week in Leende bij Frans Vogels. Van Leende belandde hij in Maarheeze, van waar hij op 7 januari 1944 over de Belgische grens gebracht werd. Via de onderkomens van Frans Wijnen en Bert Spooren reisde hij met 'de man met de zwarte snor' (Charel Willekens) naar Antwerpen. Vervolgens bleef hij een maand in Brussel en hield hij zich in het zuiden van België tot de bevrijding verborgen. In deze omgeving verbleef hij met Allen Macintosh, die zijn naam noemt in een schrijven aan Wijnen uit 1946.

Allen V. Macintosh



Sergeant Allen Macintosh was een Canadees, die met een Halifax in de nacht van 19 op 20 november 1943 op weg was naar Leverkusen. Toen het doel bereikt was, werd het toestel van het 434^e Squadron van de 6^e Bomber Group uit Holthrope, Yorkshire beschoten door vijandelijke FLAK of een jager. Twee motoren raakten buiten gebruik en een vleugel vatte vlam. Terwijl het vliegtuig zakte en stuurloos werd, sprong de bemanning, voor zover nog in leven. Macintosh hielp de piloot nog even met de parachute maar toen het vuur heviger werd sprong ook hij. Vlakbij de plaats waar hij neerkwam, stortte ook een vliegtuig ter aarde. Macintosh liep er niet heen maar maakte zich uit de voeten in westelijke richting. Zijn Halifax kwam neer bij Mönchengladbach (15). Om 2 uur 's morgens liep hij in de armen van twee Duitse soldaten, die hem opsloten in een gevangenis. De volgende nacht wist hij echter de deur van zijn gevangenis te forceren, zodat hij alsnog kon ontvluchten en Nederland wist te bereiken. "Hier ontmoette ik een vrouw en vroeg haar om mij in contact te brengen met de ondergrondse. De Duitsers hadden mijn hele 'escape kit' en ook mijn zaklamp afgenomen." meldde hij later bij Wijnen. Macintosh was eind november in Neer, bij een man die ook de pas gecrashte Gregory (zie verderop) opving en vervolgens in Weert. Vermoedelijk is Macintosh, samen met Gottlieb, Gilcrease en McDermott via Leende (W. Leereveld, J. Beliën) in Maarheeze terecht gekomen.

15 Over zijn op de website www.lostbombers.co.uk (Halifax EB254) vermelde verwondingen en verblijf in een ziekenhuis is verder niets bekend.

Hij werd in ieder geval blijkens notities daarover van Semler met hen op de boerderij van Bloem in het Cranendonckse Bos ondergebracht. Op foto's in de collectie Van Riel is hij samen met Gilcrease, Gottlieb en Frans van Riel bij de boerderij van Bloem te zien. In een brief aan Wijnen uit 1946 vraagt hij naar "The Bloem family at Maarheeze in Netherlands could you inquire for me and find out if they are still okay."



Drie geïdentificeerde piloten, vermoedelijk gefotografeerd bij de boerderij van Bloem, december 1943/ januari 1944: v.l.n.r. Allen MacIntosh, Max Gottlieb en Elmer Gilcrease (collectie Van Riel/H. Jaspers, Budel-Schoot).

Met genoemde Gilcrease bereikte hij vanuit Maarheeze begin januari 1944 het huis van Wijnen in Hamont en van daaruit Antwerpen. Hier scheidden hun wegen en raakte Gilcrease uit het zicht. Macintosh bleef samen met de Engelse piloot Frederick Allen in het zuiden van België van maart tot de bevrijding door het Amerikaanse leger in september van dat jaar. Daarna keerde hij terug naar Engeland en uiteindelijk Canada, waar hij na zijn uitdiensttreding op de boerderij van zijn ouders werkte. Hij overleed in Trenton, Ontario (Canada) op 11 december 1949.

Tot slot

Voor de volledigheid zij nog vermeld, dat de lijst van de veronderstelde door het Maarheezer verzet geholpen piloten groter is. In deze bijdrage ben ik echter in eerste instantie uitgegaan van door zoveel mogelijk getuigenissen gedekte gegevens. Losse notities bieden dan minder houvast. En waar komen die vandaan en wat was hun bedoeling? Zo kunnen we veronderstellen dat Maarheezer verzetsmensen vermoedelijk ook hulp hebben geboden bij een crash eind mei 1944.

Het ging daarbij om het veiligstellen van twee bemanningsleden van de op de Toom in Budel neergestorte Halifax, waarover René Vos precies een jaar geleden een mooie bijdrage in dit tijdschrift schreef (16). In de collectie Van Riel komt een briefje voor met de militaire en burgerlijke gegevens van Don E. Rutherford, bommenrichter van dit toestel die wist te ontsnappen. Maar wat betekent dat: was Frans van Riel bij zijn ontsnapping betrokken? Heeft Van Riel het van een ander gekregen? Het is zeker niet zijn handschrift en gezien de schrijffouten ook niet van het Canadese bemanningslid zelf... Vragen genoeg dus, en vandaar nogmaals mijn oproep voor op- en aanmerkingen.

Voornaamste geraadpleegde bronnen en literatuur

Bronnen:

- Collectie Albers, Budel (correspondentie met piloten en helpers);
- Collectie Van Riel; H. Jaspers, Budel-Schoot (pilotenbriefjes);
- Collectie Semler, Geleen (lijst van piloten, pilotenbriefjes);
- Collectie Wijnen, Geschied- en Heemkundige Kring 'De Goede Stede', Hamont (lijst van piloten, correspondentie, div. objecten)

Literatuur:

- Joseph Bussels, De doodstraf als risico. Pilotenhulp in Belgisch Limburg 1941-1944 (z. pi. 1981), m.n. 262-335;
- J. Israel, Frans van Riel in de Tweede Wereldoorlog (geïllustreerd en geautoriseerd, niet gepubliceerd typoscript, Valkenswaard april 1996).

Websites:

www.lostbombers.co.uk

https://en.wikipedia.org/wiki/Comet_Line

www.findagrave.com

16. Geïnteresseerden in dit thema wijs ik graag ook nog eens op de aanstaande publicatie van René Vos over [vliegtuigcrashes](#) in de gemeenten Cranendonck en Hamont-Achel. Het werk krijgt de naam 'Broken Wings', luchtoorlog boven Cranendonck en Hamont-Achel 1940-1945. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de auteur: renevosi@chello.nl

Aa-kroniek

30e jaargang Nr. 4
December 2011

ISSN-NR.: 0920-2757

Uitgave:

De Aa-kroniek verschijnt vier maal per jaar en is een uitgave van Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck". Deze vereniging, in 1957 opgericht, houdt zich bezig met de cultuur en natuur van de gemeente Cranendonck (Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze en Soerendonk).

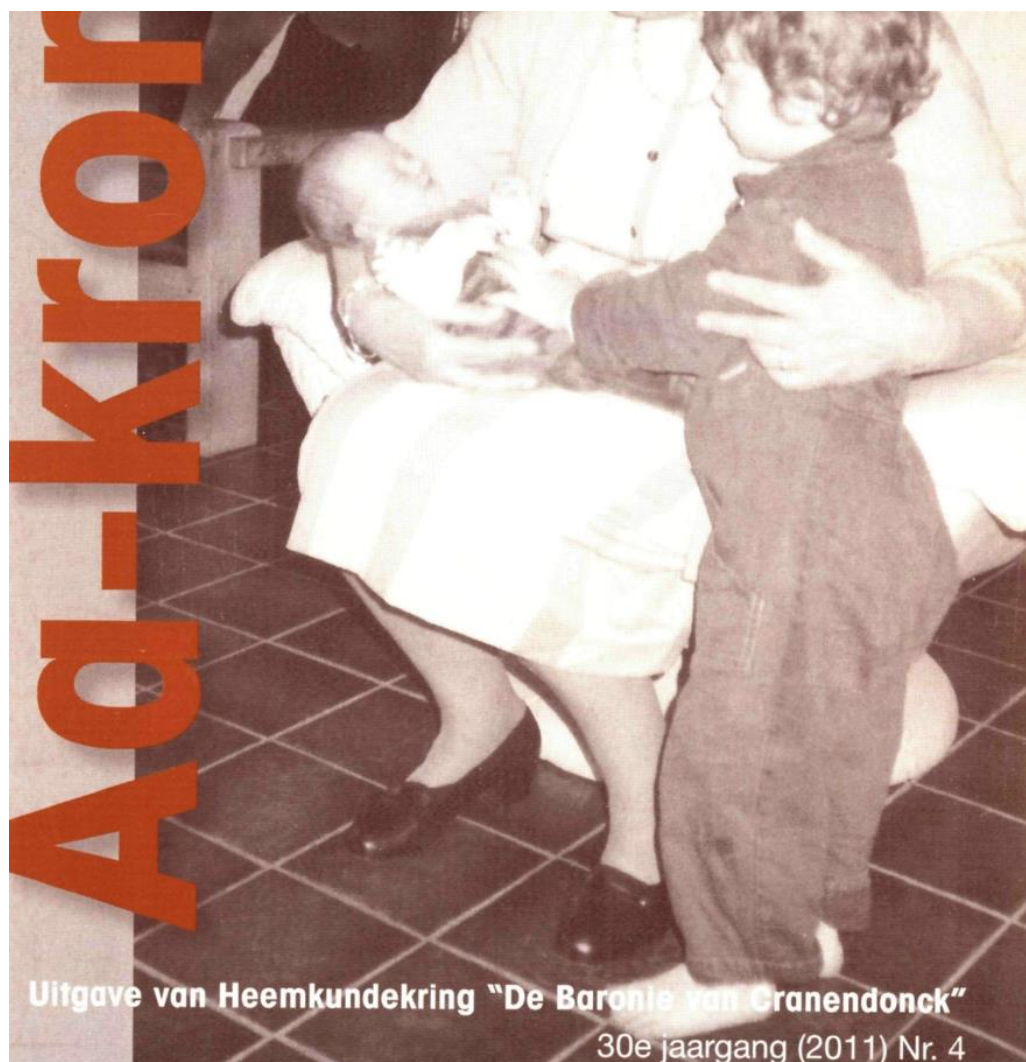
Meer informatie over de vereniging vindt u aan de binnenzijde van de achterkast van dit nummer en op onze website: www.heemkundekringcranendonck.nl

Redactie:

Jac. Biemans, Martien van Dooren, Jan Jakobi, Tjeu Lamers en Annie Staals-Jacobi

Adres redactie en administratie:

Jan Jakobi, Dorpsstraat 15, 6021 HA BUDEL, telefoon 0495-491627,
e-mail: tijdschrift@heemkundekringcranendonck.nl



https://drive.google.com/file/d/19ND4HeUxfs- kd_U6Vwz2ovCuNHoz6nx/view



VERZETSGROEP "DE VRIJBUITERS" IN MAARHEEZE (VI en slot)

'Geen dag was zonder gevaar': over Harrie en Trien Semler

Jac. Biemans

In de vorige bijdragen over de activiteiten van de ondergrondse verzetsbeweging in Maarheeze zijn de achtergronden en individuele belevenissen weergegeven van de via het Maarheezer verzet geholpen geallieerde vliegers. In eerdere artikelen stonden de levens van twee verzetsmensen (respectievelijk Dick Albers en Frans van Riel) centraal en belichtten we de meest in het oog springende actie van het Maarheezer verzet, de overval op het distributiekantoor in Valkenswaard. In deze slotaflevering belichten we de personen die als leiders van de verzetsgroep kunnen worden beschouwd: Harrie Semler en zijn vrouw Trien Semler-Hendriks.

Reizende families

Harrie Semler werd als Hendrikus Leonardus Semler geboren te Nijmegen op 16 februari 1906. Zijn vader was Antonius Cornelis Semler (17-4-1878 /23-1-1952 Hoorn), geboren te 's-Hertogenbosch, die we als koopman in de bronnen tegenkomen. Harrie's moeder was Dieuwke Bartmann (1879-1963), geboortig van Rotterdam. Op 28 augustus 1902 huwden zij te Dordrecht; kort tevoren hadden zij het in mei van dat jaar geboren eerste kind erkend. Harrie was vijfde van vermoedelijk achttien kinderen, waarvan er enkele al jong stierven. Uiteindelijk zouden zeven broers en één

zus van Harrie de volwassen leeftijd bereiken. Volgens Jeanny Semler (1944), dochter van Harrie en Trien, hadden opa en oma Semler elkaar op de kermis leren kennen. Oma was van goede komaf en nadat zij voortijdig zwanger was geraakt, was zij thuis niet meer welkom. Opa dronk veel, 'de kinderen moeten meer slaag dan eten gehad hebben, zo heb ik 't gehoord', vertelt Jeanny. Het leven van het uitdijende gezin Semler-Bartmann speelde zich in de eerste decennia van de twintigste eeuw hoofdzakelijk en afwisselend af in Dordrecht en Nijmegen.

Ook de ouders van Trien Semler leidden een reizend leven. Zij werd op 24 december 1900 geboren als Catharina Hendrika Hendriks in het aan de Maas gelegen Kessel (L). Trien was tweede in een gezin van vermoedelijk vijf kinderen (drie dochters en twee zonen), waarvan het jongste kind op 2-jarige leeftijd overleed. Triens ouders worden in hun huwelijksakte als koopman en koopvrouw aangeduid. In feite waren ze schipper en dat moet de reden zijn dat de kinderen respectievelijk in Echt (1898), Kessel (1900), Helmond (1903), Utrecht (1904) en 's-Hertogenbosch (1915) ter wereld kwamen. Ondanks het feit dat de moeder van Trien, Alphonsia Maria Hendriks (1878-1949) in 1905 in Tilburg huwde met Arnold Victor Kirchyünger (1872-1945) en daarbij de vier reeds geboren kinderen erkend werden, bleef Trien officieel de achternaam van haar moeder, Hendriks, dragen. Kirchyünger was afkomstig van het Waalse Andrimont in de buurt van Verviers (B.).



*Harrie Semler met zijn vrouw Trien Semler-Hendriks. In het midden hun pleegdochter Triuke.
Foto uit de oorlogsjaren.*

Harrie Semler en Trien Hendriks, beiden kinderen van reizende kooplieden, hebben elkaar vermoedelijk leren kennen in het begin van de jaren dertig. Trien was in 1922 gehuwd met de Bosschenaar Gerardus Stolzenbach, die echter tien jaar later overleed. 'Aan een hartstilstand', weet dochter Jeanny Semler uit overlevering. 'Daar scheen ze ook zes kinderen mee gehad te hebben, ja doodgeboren, en met pap dito 't

zelfde...'

Volgens Jeanny kon moeder geen kinderen krijgen omdat haar bloed niet in orde was. Ze wisten in die tijd niet hoe ze dat moesten behandelen. Juist in het laatste drukke oorlogsjaar 1944 zou dochter Johanna (Jeanny), vermoedelijk mede dankzij de hulp van dokter Raeven uit Soerendonk en wijkverpleegster Zr. Eugene uit Maarheeze

die beiden ook in het verzet zaten, toch als enige kind van Harrie en Trien, gezond ter wereld komen. Reeds daarvoor, we weten niet precies vanaf wanneer, hadden Harrie en Trien overigens nog een pleegkind in huis, dat Triuke heette. Haar officiële naam was Johanna van Oers. Jeanny Semler (Johanna Elisabeth) werd hiernaar genoemd. Triuke en de onderduiker Dick Albers waren haar peter en meter.

Harrie Semler volgde de lagere school en vervulde 'voor zijn nummer' de dienstplicht in zijn geboortestad Nijmegen in het 11^e Regiment Infanterie (R.I.). In 1930 en 1934 deed hij herhalingsoefeningen. In 1933 hadden hij en Trien in 's-Hertogenbosch een woonwagen betrokken, die vermoedelijk naar de vorige woonplaats, 'Dordrecht' heette. Semler werkte als kermisexploitant met het in die tijd populaire behendigheidsspel 'Amerikaanse Hoepla'. Daarmee ging hij vooral in België de kermissen af.



Het verhaal van Trien Semler werd onder de naam 'Verzet uit een woonwagen' voor het eerst gepubliceerd in november 1946.

Tijdens de afkondiging van de Algemene Mobilisatie in augustus 1939, waarbij hij werd opgeroepen om terug naar Nederland te komen voor het vervullen van zijn militaire dienstplicht, was hij gestationeerd in Hechtel (B.). Nadat hij zijn kermis-spullen in Hechtel had opgeslagen bij de familie Frederiks aan de 'Hasseltsche-steenweg', vertrok hij naar zijn legeronderdeel, terwijl Trien voorlopig achterbleef.

Harrie was werkzaam als chef-kok bij het 11^e R.I. van Nijmegen, dat aanvankelijk te Megen gelegen was, maar in de meidagen van 1940 op de Grebbeberg vocht, waar circa vierhonderd Nederlandse militairen sneuvelden. Eind december 1939 trouwden Harrie en Trien in 's-Hertogenbosch voor de wet, 27 juli 1940 werd het kerkelijk huwelijk gesloten in de Servatiuskerk te Wiegen.(2)



Woonwagen van de Semler's (H.N)


Oorlog

Terwijl Harrie in dienst was, volgde Trien hem met de woonwagen ook naar Megen. Hier maakte zij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog mee. Hier ook begint haar eigen verhaal: 'Ik was in Megen, ons landje had gecapituleerd en mijn man was in dienst, dus ik wist niet waar hij was. Ik ging op zoek in mei 1940'. De onverschrokken Trien begaf zich per fiets via Maasbommel en Tiel naar de Grebbeberg maar vond haar man uiteindelijk in de buurt van Vreeswijk. 'Hun ontsteltenis was vreselijk. Ik zag dat allemaal en hoorde dat er zoveel jongens gevallen waren, dat er in mij een gevoel van diepe haat en verachting tegen de Mof opkwam. Ik wist toen nog niet wat te doen, maar het stond bij mij vast, dat ik wat moest doen om de mensen tot kalmte te brengen.' Het was deze gemoedstoestand om iets te doen tegen de bezettende macht en voor het vaderland, die Trien deed besluiten in actie te komen. 'Mijn moeder zoals ik haar kende, die kon gewoon niet tegen onrechtvaardigheid. En mijn vader die ging mee...' zegt Jeanny hierover.

2. De genealogische gegevens zijn ontleend aan de persoonskaarten van Harrie en Trien (Collectie Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag), aan diverse websites van betrokken archieven en de collectie Semler te Geleen. Verdere inlichtingen werden verstrekt tijdens een gesprek dat ik, samen met Greta Albers-Dings op 5 februari 2011 met dochter Jeanny en haar man Ton had. Voor hun hulp bij de totstandkoming van dit artikel dank ik hen zeer hartelijk. Verder: Collectie Van Riel/H. Jaspers, Budel-Schoot.

N° 955 *Hendriks*
 Nom *Hendriks*
 Naam
 Surname
 Prénoms *Catharina*
 Voornamen
 Christian names
 Né à *Kessel*
 Geboren te
 Born in
 le *24-12-1900*
 den
 the
 Carte d'identité
 Eenzelvigheidkaart
 Identity-card
 Commune *Maarheeze (Holl.)*
 Gemeente
 Borough
 Domicile *Vogelsberg*
 Woonplaats
 Address
 N° British Certificate

Signature.
 Handteekening.



Le Président National,
 De Nationale Voorzitter,
J. Piernas

Le Secrétaire National,
 De Nationale Secretaris,
miuuuu

BETAALD 1947	BETAALD 1948	1949
1950	1951	1952

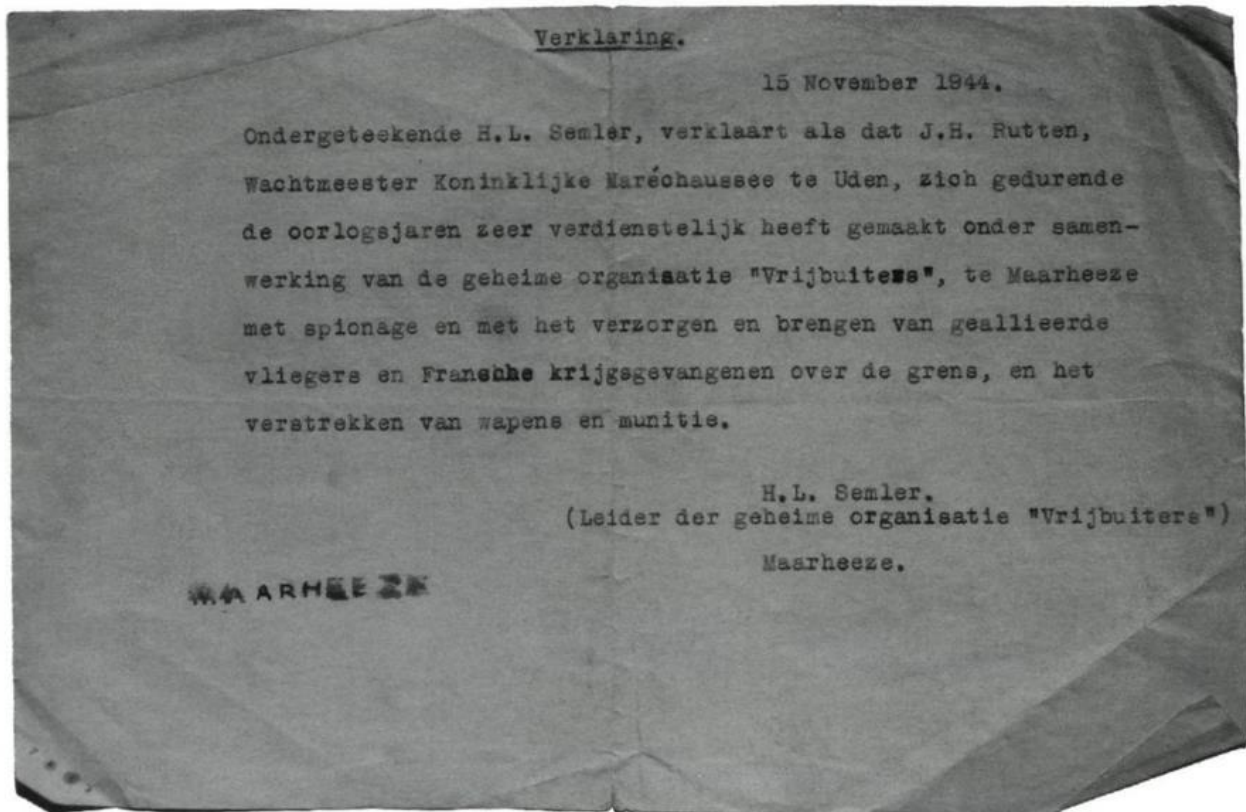
Le Trésorier Provincial,
 De Provinciale Schatbewaarder,
A. ...

Naoorlogse lidkaart van Trien Semler-Hendriks van de organisatie
 'Hulp aan geallieerde gebroken vliegers', 1947.

Het begon klein, maar dit verzet zou de gehele oorlog door en zelfs tot het einde hun leven gaan bepalen. Wij kunnen het als historici achteraf als een opeenvolging van bijzondere gebeurtenissen op papier zetten; voor de betrokkenen betekende die periode een permanente staat van angst, zorg en emotie. Ook Harrie en Trien Semler is het niet in de koude kleren gaan zitten. Zelf schreef Trien hierover:

'Ik heb mijn plicht gedaan voor mijn land en mijn volk, maar ik beken het eerlijk: het heeft mij veel verdriet gedaan'. Na de oorlog was ze er zo mee bezig, dat ze perse een schuilkamer in de tuin van haar huis wilde hebben. Dochter Jeanny erkent: 'Ik krijg wel een beeld daarvan dat ze ontzettend veel meegemaakt en op bepaalde manieren toch ook geluk gehad hebben dat ze er door gekomen zijn. Maar toch ook wel een hoop leed, achteraf bekeken, waar ze mee bleven zitten. Mam had dat toch wel heel lang, maar eer dat je in de gaten hebt dat het een soort trauma is...'. (3)

3. Het verhaal van Trien Semler-Hendriks werd gepubliceerd onder de titel 'Verzet uit een woonwagen' in: Nederland in Oorlogstijd. Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, 1 (1946), 16 (16 november). Ik maakte ook gebruik van de oorspronkelijke versie 'Een kleine schets van mijn ondergronds werk' in de collectie van het NIOD te Amsterdam, Documentatie II-621 (Pilotenhulp) map 1. Omwille van de leesbaarheid gebruik ik de huidige spelling.



Een van de vele door Harrie Semler afgegeven verklaringen over het werk van bij de 'Vrijbuiters' aangesloten personen werd afgegeven voor wachtmeester J.H. Rutten te Uden, november 1944.

Eerste activiteiten: Megen, Zeeland en Gemert

Volgens haar eigen verhaal ging Trien op 16 mei 1940 weer terug naar Wiegen, terwijl ze vele brieven van soldaten uit de omgeving meenam om de families thuis gerust te stellen.- 'Ik had een tevreden gevoel dat ik die dag wat gedaan had', vertelt ze. En zo bleef Trien bezig. In Nijmegen hielp ze enige tijd met voedseluitdelingen aan Belgische en Franse krijgsgevangenen die daar op schepen inde haven lagen. Soldaatkok Harrie Semler was intussen overgeplaatst en dichterbij Megen gestationeerd, waardoor het voor Trien makkelijker was hem te ontmoeten.

Toen bekend werd dat de Duitsers alles vorderden van het Nederlandse leger werd besloten 'alles van de Mof terug te houden' en te verdelen, terwijl de keukenwagens zoveel mogelijk ontmanteld werden. Enige tijd daarna zwaaide Harrie Semler af uit het leger te Venhorst bij Boekel en raakte hij zonder vast werk. Hij besloot paarden te gaan kopen en verkopen en dat ging goed, want die werden met de dag duurder. Toen de paardenhandel werd verboden, zat Harrie opnieuw zonder werk.

Harrie en Trien waren inmiddels met hun wagen neergestreken in Zeeland bij Uden. Daar gingen velen bij het vliegveld werken, maar Trien zou hierover gezegd hebben: 'Nog liever eet ik mijn vingertoppen op van honger, als dat mijn man naar het vliegveld gaat om voor de moffen te werken.'

Op een dag in 1941 kwam Trien op de fiets in Zeeland en zag ze een man lopen die er vermoeid uitzag. Het bleek een uit Duitsland gevluchte Franse krijgsgevangene te zijn die graag terug naar zijn vaderland wilde, maar de weg niet wist. 'Hij is zes dagen bij ons geweest. Wij hadden besloten dat ik hem zou brengen een stuk België in. Ik was daar goed bekend en wist alle wegen, ook binnenwegen, dus had de man minder gevaar om opgepikt te worden.' verhaalt Trien. Op de fiets bracht ze deze

eerste krijgsgevangene, René Venais uit Civray, tot net in Waals gebied. Er zouden er nog meer volgen, en ook de eerste piloten dienden zich aan. Het gevaar van het werk bleek al snel toen Trien, kort nadat ze een piloot in veiligheid had gebracht, werd gearresteerd door de Duitsers. Vermoedelijk was ze verraden door een N.S.B.-er die haar had gezien met de piloot. In een klooster in Uden werd ze verhoord en mishandeld, waardoor ze littekens opliep. Maar ze gaf niet toe en werd uiteindelijk, volgens eigen zeggen na 21 dagen, vrijgelaten. De haat tegen de Duitsers was nu nog erger geworden en Trien wilde aan een wapen komen. Op de diverse tochten had Trien in de loop van de tijd kennis gemaakt met Nederlanders die ook iets wilden doen voor de goede zaak: G. van Aken uit Eindhoven en J.H. Rijnders uit Valkenswaard. Hierdoor ontstond een onderling informeel netwerk van Nederlanders, die elkaar hielpen met krijgsgevangenen, piloten en dergelijke. Via hen wist Trien uiteindelijk aan een wapen te komen. Door het onderzoek naar de brand van de woning van de eerdergenoemde Udense N.S.B.-er kwamen Harrie en Trien in contact met de Wachtmeester der Koninklijke Marechaussee J.H. Rutten. Voor hen werd het nu echter te heet onder hun voeten in Uden en zij besloten hun werk in Gemert voort te zetten. Daar hadden ze volgens eigen zeggen 'niet veel werk', want in een half jaar werden maar acht Fransen en één piloot weggebracht. Opnieuw was er een ontmoeting met een 'goed vaderlander', ditmaal Willem de Leijer uit Eindhoven. Toen Harrie Semler hem vroeg 'Wat doet u dan voor uw land?' antwoordde De Leijer: 'Niets, maar ik zou zo graag wat willen doen als ik maar wist wat'. Waarop Harrie zei: 'Een goed vaderlander en niet weten wat hij moet doen!'. Het was december 1941 en er bestond nog geen organisatie. De Leijer hield zich aan zijn woord en kwam later terug; hij zou het echtpaar vanaf die tijd goed terzijde staan. In 1942 introduceerde hij wachtmeester Rutten bij Harrie en Trien, die verrast was het echtpaar dat hij uit Uden kende weer te ontmoeten. Dat gaf vertrouwen en hij zou gedurende de oorlogsjaren goed werk verrichten voor de verzetsbeweging van de Semlers.

Opzet van een organisatie in Maarheeze

Harrie en Trien besloten uiteindelijk om zich dichterbij de grens met België te vestigen. Het moet begin 1942 zijn geweest toen ze hun woonwagen opstelden achter de boerderij van Peerlings aan de Vogelsberg in Maarheeze. 'Mijn man wou zo graag een organisatie oprichten' vertelt Trien in haar verhaal. Met Van Aken, Rijnders en De Leijer kenden Harrie en Trien daar inmiddels drie betrouwbare helpers in de buurt en kon aan de opbouw van een ondergrondse beweging worden begonnen.

Nadat in de loop van 1942 contacten ontstonden met het Belgische Geheim Leger, de zogenaamde 'Witte Brigade', kwam de niet alleen gewenste, maar inmiddels ook noodzakelijke organisatievorming beter van de grond. Het Geheime Leger in België ontstond in het jaar 1941 en was strak georganiseerd in Provincies, Sectoren, Compagnies en Brigades.

Van beide kanten van de grens was er behoefte aan samenwerking. In 1942 kreeg compagnie-overste Louis Vrolix van Hamont opdracht uitbreiding te zoeken met 'Holland'. Vrolix legde contacten met verzetspersonen te Weert, Budel-Dorplein en Maarheeze, die uiteindelijk manschappen aanwierven en onderdeel werden van de 'Secteur Neerpelt en afdeling Holland' van het Geheim Leger. Harrie Semler werd Brigade Overste te Maarheeze. Op zijn lidkaart is hij als 'Foorkramer' (Kermis-exploitant) aangeduid. Blijkens de kaart is hij aangesloten bij het Geheim Leger op 1 oktober 1942.

209.736

GEHEIM LEGER

LIDKAART

Naam **SEMLER**
 Voornamen *Henrius Leonardus*
 Beroep *Boekramer*
 Woonplaats *Maarheeze Holland*
 Geboorteplaats en -datum *Nymegen*
16 Februari 1906
 Burgerstand *Getuurd*
 Kaart van eenzelvigheid n^o *Pay book n^o: 0100654*
Lectuur Weerhelt afdeling Holland

Graad *Verbindingsagent*
 Wapen in bezit en n^o *16 Januari 1945*

Ik ondergeteekende, verklaar op mijn eer deelgenomen te hebben aan de hierboven gemelde weerstandsgroep gedurende den tijd van de Duitse bezetting(*).

Handtekening :

Harrie Semler
Brigade Overste
Maarheeze Holl.

De overste hierboven gemelde groep bevestigt op eer dat de hierboven geïdentificeerde persoon lid der groep was, onder de Duitse bezetting(*).

Handtekening :

[Signature]

(*) Valsche verklaringen zullen gestraft worden.

Lidkaart van Harrie Semler als Brigade Overste te Maarheeze van het Belgische Geheim Leger in de graad van verbindingsagent.



Vader Arnold Victor Kirchyünger (1872-1945) met (vermoedelijk in deze volgorde afgebeeld) zijn twee zonen Karel Louis en Johannes Anthonius (Hannes). Deze laatste, actief in het verzet, werd aan het einde van de oorlog door de bezetter gefusilleerd.

Naast de al eerder genoemde Van Aken, Rijnders, de Leijer en Rutten, met wie Harrie en Trien al vóór hun komst naar Maarheeze goede contacten hadden, waren binnen of rond de groep in Maarheeze in de loop der tijd diverse personen actief. Een formeel lidmaatschap met eedaflegging en lidkaarten zoals het Belgische Geheime Leger kende, is er vermoedelijk bij de groep rond Semler niet geweest. Ook de samenstelling was soms van min of meer toevallige factoren afhankelijk: de komst van onderduikers, familieleden en toevallige ontmoetingen met betrouwbaar geachte personen. In de loop der tijd ontstond zo en min of meer vaste kerngroep van diverse pluimage die rond Semler in het verzet actief waren. Hiervan maakte een deel van het lokale 'politiekorps' (de Marechaussees M.J. Dierks, J. Luijendijk, F. van Riel, W. Vermazen en A. de Waal) en hun collega D. Osting, onderduiker uit Stramproy, deel uit.

Daarnaast werden familieleden van Trien Semler in de groep actief: haar tante, de weduwe Van den Heuvel-Kirchyünger uit Dordrecht (1942) en Triens broer Hannes Kirchyünger, schipper uit Rotterdam (1943)- Anderen die zich in 1943 bij de groep aansloten waren de bij Semler ondergedoken Dick Albers uit Cuijk en sergeant C. (Kees) Bouwmans uit Utrecht, die was ondergedoken bij Fried Meulendijkaan de Vogelsberg. Bouwmans had daarom in die oorlogsjaren de bijnaam 'Kees van Meulendriek'.

Vaste helpers waren verder dokter J. Raeven uit Soerendonk en verpleegster Zr. Eugene Knippenberg. P. Stokbroeks, sluiswachter van sluis 16 bij Weert leverde ten behoeve van de inlichtingendiensten spionagegegevens (lijsten met scheepsladingen). Verder was er samenwerking met lokale ambtenaren van de Crisis Controle Dienst (C.C.D.) J.J. Ariëns en Heukeshoven. Datzelfde gold voor de plaatselijke afdeling van de LO. (Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers), die aanvankelijk onder leiding stond van spoorwegbeambte J. Kempeneers en na zijn onderduiken van P. van Gils. J. Strick uit Maarheeze en B. te Boekhorst uit Sterksel collecteerden voor onderduikers en droegen gelden af aan Semler.

Volgens eigen notities van Semler en van Albers was een deel van de genoemden ook lid van het Belgische Geheim Leger. Dat betrof: G. van Aken, D. Albers, C. Bouwmans, M. Dierks, Wed. Van den Heuvel, P. Knippenberg (Zr. Eugene), W. de Leijer, D. Osting, F. van Riel, J. Rijnders en P. Stokbroeks. Van een aantal personen is de lidkaart bewaard gebleven. Die van Rijnders is voorzien van een kruisje. Deze medewerker van de Maarheezer groep zou namelijk op 18 november 1944 bij Aken sneuvelen. Hij was 24 jaar en op weg met het Britse bevrijdingsleger. Een andere betrokkene van de verzetsgroep was al eerder gefusilleerd. Het ging om J.H. (Hannes) Kirchyünger, de jongere broer van Trien Semler. Hij was schipper en actief in het verzet. Verdacht van spionage voor de geallieerden werd hij in de bevrijdingsperiode door de bezetter gearresteerd en op 25 september 1944 in Helenaveen gefusilleerd. Op 18 mei 1945 werd zijn stoffelijk overschot herbegraven op de R.K. Begraafplaats in Someren-Eind.

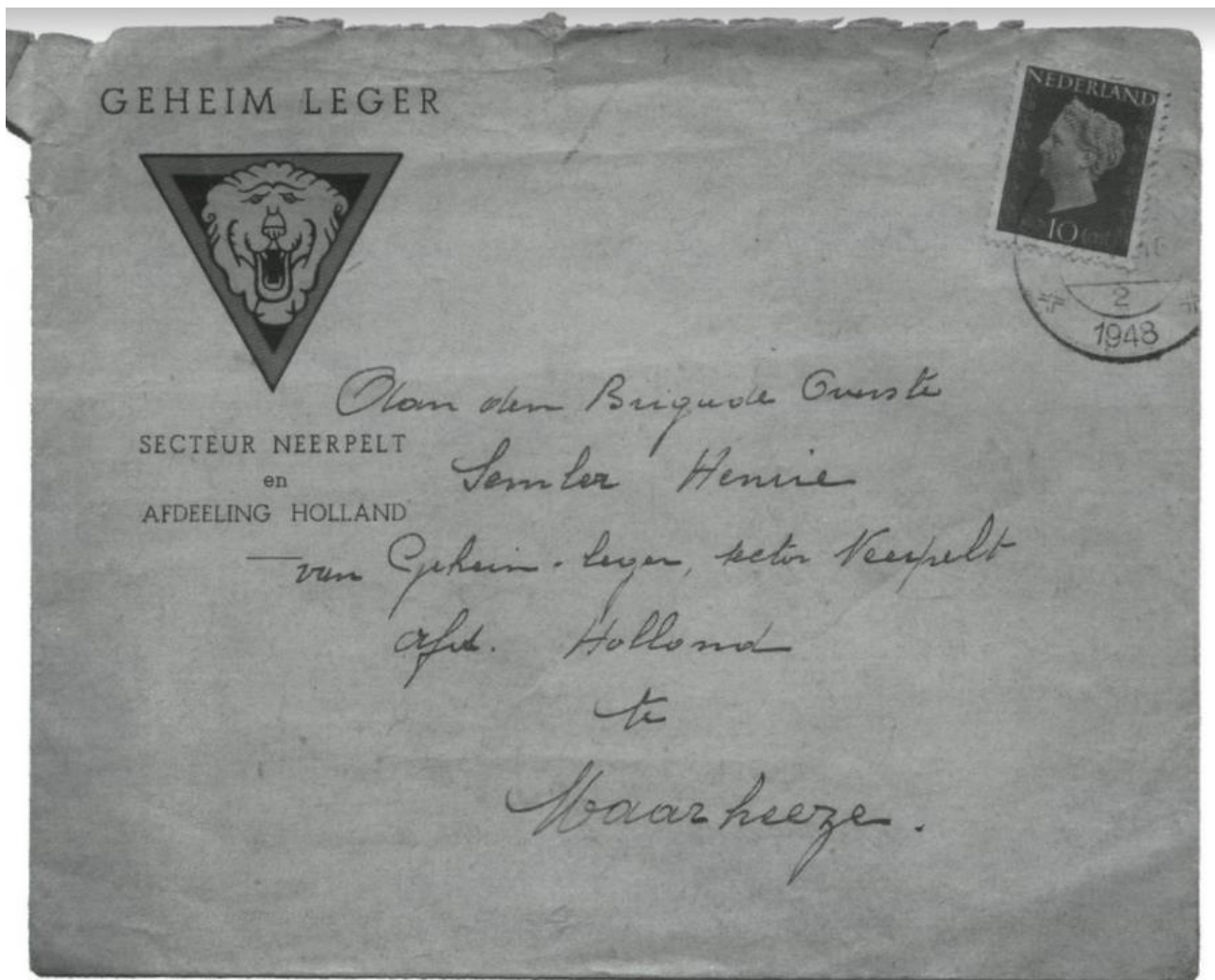
Harrie en Trien Semler noemden hun verzetsgroep 'Vrijbuiters' naar 'Vrijbouter', het pseudoniem van de radiospreker H.B. Fortuin (1911-1976), die elke woensdag in de Nederlandse uitzendingen van de B.B.C, op rijm satirisch commentaar leverde op de gebeurtenissen van de week. Het is niet duidelijk op welk moment zij deze naam gingen voeren. (5)

Activiteiten

Zoals boven geschetst begon het illegale werk van Harrie en Trien al voor hun komst naar Maarheeze met het opvangen, verbergen en over de grens brengen van uit Duitsland gevluchte krijgsgevangenen en van de eerste geallieerde piloten. Nadat in Maarheeze langzaam maar zeker een groep mensen actief was geworden in het verzet, namen de activiteiten alleen maar toe. En daarmee ook het gevaar, dat moeten we goed in ogenschouw blijven houden. De veelal eenvoudige maar strijdvaardige mensen handelden vanuit de innerlijke drang om iets voor het bezette vaderland te doen en tegen de bezettende macht te ondernemen. Ze werkten vaak ook op gevoel, zonder daarbij altijd de consequenties te overzien. Dick Albers verwoordt het treffend in de inleiding van zijn boekje: 'Onderduikers, geallieerd vliegend personeel, joden, Franse en Belgische krijgsgevangenen vonden in Maarheeze gastvrijheid die als vanzelfsprekend werd ervaren, zich niet realiserend dat deze menslievende daad met de dood zou worden bekocht wanneer ze gegrepen werden door een niets ontziende bezetter.'(6)

5. Idem en Collectie Semler, Geleen. Zie ook: D.H. Albers, Documentatie verzetsgroep "Vrijbuiters" 1942-1944 Maarheeze (Delfzijl 1982), 23 en E.A. Heringa-van Ruth en W.H. Posthumus-van der Goot, 'Oorlog en Vrede' in: W.H. Posthumus-van der Goot (red.). Van moeder op dochter. Het aandeel van de vrouw in een veranderende wereld (Leiden 1948), 548-554 en de websites www.archievenwo2.nl en www.oorlogsslachtoffers.nl

6. Albers, zie vorige noot, p. 1.



Een fraaie enveloppe van het Belgisch Geheim Leger, in 1948 vanuit Nederland verzonden aan 'Semler Henri'.

De 'Vrijbuiters' waren vooral betrokken bij de opvang van onderduikers (waaronder joden) en bij het over de grens brengen van piloten en krijgsgevangenen. Maar daarnaast was de groep enkele malen actief met spionage, sabotage en overvallen, waarvan die op het distributiekantoor te Valkenswaard de bekendste was. Aan de sabotageacties (voornamelijk aan spoorlijnen), overvallen en pilotenhulp heb ik in de vorige afleveringen al aandacht besteed. Hier wil ik kort nog ingaan op de hulp aan onderduikers en de spionageactiviteiten van de groep.

Onderduikers

Onderduikers waren er om verschillende redenen, de bekendste is wel het ontkomen aan de Arbeits-Einsatz, het verplicht tewerkgesteld worden in Duitsland. Dick Albers, die in de eerste aflevering centraal stond, was om die reden bij Semler ondergedoken. Maar er waren ook mensen die om andere redenen uit Duitsland gevlucht waren, militairen die zich onttrokken aan de meldingsplicht. Joden, of medische studenten die op de vlucht waren. De woonwagen van Semler was volgens Trien 'bestemd en ingericht voor drie personen en soms zaten wij er wel met tien of twaalf Dat bracht veel zorgen en ongemak met zich mee. Door toevallige omstandigheden hadden we aan de wagen een soort van onderbouw. Die stond weer in verbinding met een ondergrondse gang. Er was een arrangement met neervallend stro, dat alles nogal

mooi camouflleerde, zolang de wagen tenminste precies op zijn plaats kon blijven staan. Op zekere dag in 1942 kwam mijn tante uit Dordrecht in Maarheeze aan om haar twee zoons te bezoeken, die bij ons ondergedoken zaten. Op die dag had ik juist een Franse krijgsgevangene in huis. Ze zag dat en vroeg al meteen, of ook zij niet iets kon doen voor de organisatie. Ja, wat moesten we haar laten doen; een oude vrouw van 62 jaar! Toch hebben we haar maar genomen; we moesten helpers hebben. Het bleek, dat ze zelfs heel veel kon doen. Bij mijn afwezigheid zorgde zij voor de onderduikers, de gevangenen en zelfs voor de piloten, die bij ons waren. Ze verstelde, stopte en waste voor deze mensen'. Het was een komen en gaan van onderduikers, waarvoor Harrie en Trien plaats zochten bij boeren in en om het dorp. En als dat niet lukte, bleven ze voor korte of langere tijd bij de woonwagen van Semler. Daar zat eens een grote groep onderduikers aan tafel die de wagen als 'duikbootmoederschap' aanduidden. In de eerste tijd kwamen de onderduikers vooral uit de directe omgeving. Vanaf medio 1943 groeide het aantal door de enorme toeloop van werkweigeraars in Duitsland enorm en stroomden velen van heinde en verre toe. Volgens lijsten van Semler waren er in Maarheeze onderduikers ondergebracht uit Utrecht, Leiden, Delft, Den Haag en zelfs Lutjebroek. Albers vertelt: 'Er waren maar weinig Maarheezenaren die geen onderduiker hadden, ze waren allemaal kind aan huis; op 't Laar, in de Pan, de Ontginning; er moest zelfs worden uitgeweken naar Sterksel. [...] De meesten werden boer, maar ook zijn er geweest die borstels maakten, timmerman werden of bij de brouwer werkten. Ook de molenaar had een knecht gekregen. [...] Toen het eind 1943 gevaarlijk werd door de vele razzia's werden er schuilkelders gebouwd waarin men ook kon overnachten.' Zo nodig was er ook professionele hulp, zo stelt Albers: 'Geestelijke bijstand verleende pastoor Grips en een pater van de Achelse Kluis. Dokter J. Roeven verleende - geassisteerd door Zr. Eugène - medische bijstand en zag zijn praktijk bijna verdubbeld met fondspatiënten die geen premie noch consult betaalden'.

De molen van Maarheeze gold als signaalpost voor de vele onderduikers in het dorp: wanneer er gevaar dreigde zette molenaar Kunnen de wieken in een bepaalde stand. En zo was een groot deel van het dorp in touw voor de goede zaak. Hoeveel onderduikers er precies zijn geweest is bij gebrek aan nadere gegevens niet exact uit te maken.

Een van de lijsten van Semler telt al meer dan veertig individuele namen en een gezin, in haar verhaal heeft Trien het mogelijk met de nodige overdrijving over 150 onderduikers. Op tenminste een vijftal plaatsen in Maarheeze waren vaak meerdere Joden ondergebracht. Albers merkt op: 'Dit alles was niet mogelijk geweest zonder de spontane hulp van de gehele bevolking van Sterksel en Maarheeze.'

Uit de opgetekende verhalen van Trien Semler blijkt echter de voortdurende zorg om aan voldoende bonkaarten en gelden voor de onderduikers te komen. Dergelijke zaken leidden tot een slechte verhouding met andere personen en groeperingen, zoals de Landelijke Organisatie. Trien Semler had hier haar eigen kijk op: 'ik dacht: wij wonen in een woonwagen en zijn niet in tel, dan zullen wij maar alleen verder gaan en afwachten. Maar onze grootste zorg was, hoe krijgen wij bonnen voor onze jongens'. Trien moest volgens haar verhaal haar werkzaamheden zelfs staken doordat ze ziek werd. 'Wij hadden zelf bijna niets meer en de zorg voor de jongens nog en voortdurend in onrust zouden de moffen vandaag komen of morgen? Geen dag was zonder gevaar. Niet dat ik zo bang was, maar alles bij elkaar deed het aan mijn gezondheid geen goed.

Want als de mannen te laat thuis waren, had ik geen rust in mijn woonwagen. Bovendien verwachtte ik een baby en moest het piloten wegbrengen staken. Dat was voor mij heel erg, maar ik dacht het gaat toch niet goed. Dat was meer dan ik verdragen kon.'

Op 9 juni 1944, drie dagen na D-day, kwam Johanna (roepnaam Jeanny of Sjan), een gezonde dochter ter wereld.' Ondanks alle emoties en al het werk had ik een voorspoedige bevalling. Heel wat vreemde gezichten hebben aan de wieg van het wicht gestaan. Nu is het al weer een flinke meid', tekende Trien ruim twee jaar later op (7).



Trien Semler met Truïke (linksonder) voor de woonwagen samen met onbekende anderen, waaronder enkele geallieerde piloten, Maarheeze, 1943-1944 (collectie Van Riel/H. Jaspers, Budel-Schoot).



Achter café 't Haasje aan de rijksweg in de richting Leende-Eindhoven stond tijdens de oorlog Duits anti-tankgeschut. Foto uit 1958 van Kees Walravens, uitgebracht als prentbriefkaart (collectie J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

Spionage

In de jaren 1943 en 1944 waren leden van 'De Vrijbuiters' actief met diverse vormen van spionage. P. Stokbroeks, sluiswachter van sluis 16 in de Zuid-Willemsvaart tussen Budel en Weert, hield in die periode de ladingen bij van schepen, die zijn sluis passeerden. Deze gegevens werden in Maarheeze naar bestemming en lading gesorteerd en vervolgens doorspeeld. Via België (vermoedelijk via de 'Witte Brigade') bereikten ze de inlichtingendiensten in Engeland. Ten behoeve van de Militaire Inlichtingendienst werden door Harrie Semler en Kees Bouwmans de Maasbruggen van Maastricht en Venlo opgemeten. Daarbij werd ook de plaats van de door de bezetter aangebrachte springladingen in kaart gebracht.

Na D-Day, de landing in Normandië op 6 juni 1944, werd opdracht ontvangen om de Duitse stellingen in de omgeving Weert-Maarheeze-Leende, vooral het anti-tankgeschut, in beeld te brengen. Deze gegevens werden tussen Leende en Valkenswaard aan een Engelse tankcommandant overgedragen door Albers, Bouwmans en Semler. En het bleek niet voor niets: de Duitse anti-tankstellingen nabij café "t Haasje" aan de rijksweg naar Leende konden met deze gegevens van achteruit worden aangevallen en uitgeschakeld. De bevrijding was in zicht! (8).

Nasleep: arrestatie en vrij spraak

Twee eenvoudige mensen hadden met vallen en opstaan en tegen de verdrukking in een lokale verzetsorganisatie opgezet. Ondanks alle gevaren waaraan zij zichzelf blootstelden, overleefden zij de oorlog, maar zoals we al zagen, niet zonder gevolgen voor de lange termijn. Maar ook de eerste periode na de bevrijding werd een moeilijke tijd voor Harrie en Trien met hun jonge dochtertje

8. Naar: Albers, 41.



In november 1944 werd Harrie Semler drie dagen opgesloten in de gevangenis in de kelder van het Maarheezer gemeentehuis. Prentbriefkaart, jaren veertig.

Tijdens de 'Strijd om Hechtel' in september 1944, die het centrum van de plaats vrijwel volledig in puin legde, waren ook de daar voor de oorlog opgeslagen kermisspullen van Semler geheel verloren gegaan. Harrie en Trien waren daarmee van hun beoogde naoorlogse broodwinning beroofd. Met enige gemengde gevoelens zullen ze dan ook de bevrijding van Maarheeze op 21 september hebben meegemaakt. Hoe dan ook, Dick Albers, Sam de Beer, Kees Bouwmans en Harrie Semler voegden zich kort nadien uit eigen vrije wil bij het Britse bevrijdingsleger (2nd. Bat. The Royal Ulster Rifles) om met hen naar Duitsland te gaan. Vanwege de regelgeving was het niet langer mogelijk voor hen om bij het legeronderdeel te blijven en moesten ze het op 2 oktober verlaten. De commandant van het onderdeel schreef aan zijn collega van de Prinses Irene Brigade in Grave: 'Ik moet u zeggen dat gedurende de circa tien dagen dat ze bij ons waren, ze zeer behulpzaam zijn geweest, en het is met grote spijt dat we hen nu zullen zien gaan'. (9).

Harrie Semler meldde zich nu bij het Regiment Stoottroepen waar hij tot 14 september 1945 dienst deed als chef-kok bij de Staf. Hierna was hij werkzaam als bewaker bij een kamp in Weert, waar hij in maart 1946 om gezondheidsredenen werd ontslagen.

Mogelijk had dit te maken met de ingrijpende gebeurtenissen in het najaar van 1944, die nog tot in 1946 een zware last op Semler moeten hebben gelegd. In de dagen na de bevrijding van Maarheeze was de sfeer in het dorp er niet beter op geworden. Dorpsgenoten namen elkaar de maat en gevoeligheden uit de bezettingstijd werden uitgespeeld. En zo kon het gebeuren dat er op basis van een rapportage over de vermeende politieke onbetrouwbaarheid van Semler, een arrestatiebevel tegen hem werd uitgevaardigd.

9. Afgebeeld bij Albers, 4.

Op zondag 12 november 1944 werd Harrie door de het Engelse militair gezag aangehouden en tot de daaropvolgende dinsdag in de cel in het gemeentehuis van Maarheeze vastgezet. Daarna werd hij overgebracht naar Eindhoven voor verhoor door het Militair Gezag. Zaterdag 18 november werd Semler, na een tweede verhoor door Willem Olsthoorn, Wachtmeester der Koninklijke Marechaussee te Valkenswaard (die wij al eerder ontmoetten bij het onderzoek naar de overval op het distributiekantoor aldaar) in vrijheid gesteld.

Semler werd ervan beschuldigd lid te zijn geweest van de N.S.B., dat hij zijn werk niet altijd ten algemene nutte, maar voor eigen gewin deed en dat hij verkeerde uitlatingen en gedragingen ten opzichte van afzonderlijke personen zou hebben gedaan.

Bij huiszoeken in Semlers woonwagen werden lidmaatschapskaarten van de N.S.B. gevonden en werd, ondanks verzet van Trien, een verborgen stengun in beslag genomen. Harrie Semler erkende dat hij inderdaad sympathiserend lid van de beweging was geweest maar, zo verklaarde hij op 18 november 'dit deed ik uitsluitend omdat ik hierdoor gemakkelijk illegaal zou kunnen werken. [...] Omstreeks eind juli 1943 werd mij van de zijde der N.S. B. medegedeeld, dat ik niet langer sympathiserend lid kon blijven. Ik moest ofwel lid of begunstiger worden. Ik ben toen begunstiger geworden, waardoor ik geen foto's behoefde in te zenden en geen contributie behoefde te betalen, behoudens enkele keren dat ik toch een kleine bijdrage heb gegeven voor het oog. In het belang van de ondergrondse organisatie ging ik meermalen naar den groepsleider der N.S.B, te Maarheeze [...] om zodoende op de hoogte te blijven als er eventueel gevaar dreigde voor de organisatie en andere personen, zodat ik tijdig zou kunnen waarschuwen. Op deze wijze was het mij ook mogelijk de vrouw van Kempeneers te waarschuwen dat zij werd geschaduwed als zij met de autobus van 8.45 uur in de richting van Weert vertrok en vermoedelijk haar man (ondergedoken) ging bezoeken.'

Alle andere beschuldigingen werden door Harrie Semler ten stelligste ontkend. Die dagen werden nog 11 personen gehoord en ingediende rapporten gelezen. Wachtmeester Olsthoorn besloot zijn onderzoeksverslag met de opmerking dat het bewijs voor de tenlastelegging tegen Semler niet geleverd was en dat geen van de getuigen een doorslaggevende verklaring kon geven. Daarenboven waren allen het eenparig eens over het feit dat Semler voortreffelijk illegaal werk heeft verricht. Of hij zich daarbij in min of meerdere mate financieel had bevoorreed, zou moeilijk te bewijzen zijn. Hij besloot: 'Een feit is echter dat Semler over het algemeen niet erg is gezien bij de leden der voormalige ondergrondse organisatie, doch mijns inziens spelen daarbij zijn afkomst en ontwikkeling een belangrijke rol.

Ontegenzeggelijk zijn zowel hijzelf als zijn echtgenote vlot met de tong, alhoewel hun verklaringen een geloofwaardige indruk vestigen. Een bepaald streven van een of meer leden der voormalige ondergronde organisatie naar de leiding, zoals dat door enkele getuigen wordt verondersteld, acht ik evenzeer niet uitgesloten.' Een van de belastende rapporten over Semler was opgesteld door zijn oud-medewerker Van Riel. Het was duidelijk dat de twee elkaar niet (meer) lagen, maar gelukkig werd de soep niet zo heet gegeten als hij werd opgediend.

Na een procedure van twee jaar kwam op 16 oktober 1946 het verlossende woord van de Procureur-Fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof te 's-Hertogenbosch. Omdat de gerezen verdenkingen ongegrond bleken werd Semler onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld.

Een pijnlijke periode werd hiermee op een gelukkige manier afgesloten. (10).



De uitreiking van de Medal of Freedom aan Harrie Semler door de Amerikaanse militair attaché Johnson te Amsterdam, 21 november 1946.

Slot

En de erkenning voor het vele goede werk dat Harrie en Trien gedurende de bezettingsjaren verricht hadden werd alleen maar groter. Op 21 november 1946 werden beiden in Amsterdam door de Amerikaanse militaire attaché Frank M.S. Johnson onderscheiden met een hoge Amerikaanse onderscheiding, de Medal of Freedom with Bronze Palm. In de loop der jaren zouden er voor het echtpaar nog veel onderscheidingen en dankbetuigingen volgen. Trien Semler had inmiddels haar oorlogsbelevissen op papier gezet en gepubliceerd in het orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. De publiciste en feministe Dr. W.H. Posthumus-van der Goot, nodigde haar uit het verhaal voor de radio te vertellen. En zo zond de A.V.R.O. het verhaal over 'de Vrijbuiters' op 6 februari 1947 uit in het programma 'De vrouw binnen en buiten haar huis' (11).

10. Het uitgebreide dossier van Semler bevindt zich in het Nationaal Archief te Den Haag, Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), inv.nr. 50464. De gevoeligheden in het Maarheezer verzet maken het erg moeilijk een en ander juist te beschrijven. Net als in de vorige bijdragen in deze reeks tracht ik zo feitelijk mogelijk te blijven. Het ontbreken van bronnen, of de gekleurde ervan en het niet meer in leven zijn van betrokkenen, maakt dit soms tot een moeilijke onderneming.

11. Het typoscript van de uitgesproken tekst van deze uitzending bevindt zich in de collectie Semler te Geleen.

Harrie Semler werkte in de jaren 1945-1946 als bewaker in bewarings- en verblijfskampen in Weert en Heerlen. Een bronchitis maakte hem het werken onmogelijk en stelde hem zonder inkomstenbron. Het echtpaar zocht steun bij de Stichting '40-'45-Hun woonwagengeduld hadden ze inmiddels verplaatst naar een plek verderop aan de Vogelsberg, op het pleintje voor de boerderij van Cardinaal. In juni 1948 besloot het echtpaar Semler-Hendriks opnieuw naar Hechtel te gaan, waar het gedurende enige jaren het café 'België-Holland' runde. Het café was echter geen goede plek voor Harrie en in 1955 vestigde het echtpaar zich in een woning in Sittard. Harrie werkte toen bij de Staatsmijnen (Stikstofbindingsbedrijf). Vier jaar later bouwden ze de woning in Geleen waar ze uiteindelijk, samen met hun dochter Jeanny tot het einde van hun leven woonden. Harrie Semler overleed te Hom (Hornerheide) op 3 augustus 1973, Trien op 6 oktober 1979 in Geleen.



De straatnaam 'Trien Semlerstraat' te Leiden houdt de herinnering levendig aan de vanuit Maarheeze werkzame verzetsvrouw (foto: J. Biemans, 's-Hertogenbosch).

Hiermee was een einde gekomen aan het leven van twee rusteloze personen die een belangrijk stempel hebben gedrukt op de geschiedenis van het actief gewapend verzet in onze omgeving gedurende de Tweede Wereldoorlog. Namens hen beiden waren hun dochter Jeanny en haar man aanwezig bij de onthulling van het oorlogsmonument in Maarheeze in 1985, vlakbij de plaats waar de woonwagengeduld eens stond. Een bijzondere geste van de bij het verzet van toen betrokkenen, een verzoening ook van de ooit gescheiden geesten. In 1989 vond een tweede postuum eerbetoon voor het echtpaar Semler plaats. Toen werd in Leiden een straat 'Trien Semlerstraat' genoemd. Het zou niet hoeven hebben van Trien, al zou ze het geweldig hebben gevonden dat het een straat is met woonwagengeduld. Immers, in 1946 liet ze optekenen: 'Ik verlang geen eer of roem, mijn enige verlangen is dat onze Koningin Wilhelmina en Zijne K.H. Prins Bernhard met zijn gezin eens zouden vernemen dat er in een woonwagengeduld ook een Nederlands hart klopt.' (12).

12. Zie de noten 2 en 3 hierboven.



De Baronie van Cranendonck

DE DISTRIBUTIE IN VALKENSWAARD IN DE TWEDE WERELDOORLOG

Joke Peels-Mollen

Door de Duitsers was bepaald dat de burgemeester de leiding had over de distributiedienst. Hij kon zodoende personeel benoemen, schorsen en ontslaan. De nieuwe burgemeester Wouters, vanuit Dongen naar Valkenswaard gekomen, stelde in januari 1944 de heer A.P. van der Reijen, ook uit Dongen afkomstig, aan als nieuwe directeur. Hij werd door Van de Ven ingewerkt totdat deze laatste werd overgeplaatst. Van der Reijen is directeur gebleven tot de opheffing van het distributiekantoor in juni 1948. Met nog enkele andere medewerkers van het distributiekantoor heeft hij ook in het verzet gezeten. In 1948 is hij directie-secretaris geworden bij de sigarenfabriek Willem II. De heer G.A. Boers en mej. N. Neijnsens hebben als laatste werknemers tussen 1 en 15 juni 1948 de laatste financiën afgewerkt.¹⁾ Op een zeker moment waren er ruim 125 mensen werkzaam op het distributiekantoor.¹⁷⁾

Medewerkers van het distributiekantoor zaten wel niet echt in de "ondergrondse" maar verschillende onder hen wisten hiervoor toch vaak bonkaarten te ritselen. Zo wist Nol Driessen na zijn werktijd, als afleidingsmanoeuvre op de fiets vergezeld door zijn dochtertje Francien, de distributiebescheiden af te leveren op de verschillende onderduikadressen. Een fraaie vaas met inscriptie, gemaakt uit een koperen huls (uit 1942), door de familie gekregen na de bevrijding, is nog steeds het tastbare bewijs van de dankbaarheid van een familie Van Dijk uit Leende.¹⁾

De aanloop naar de overval

Begin 1944 had de heer P. Anemaat van de Koninklijke Marechaussee (in die tijd tijdelijk Wachtmeester der Staatspolitie) dienst.⁸⁾ Toen hij op zekere dag in die periode de telefoon aannam, meldde zich iemand van het Centraal Distributiekantoor uit Zwolle met de vraag of het distributiekantoor

was overvallen. Op de wedervraag of dat verwacht kon worden en de mededeling dat men met de bewaking sprak, werd het gesprek plotseling verbroken. Na melding van dit gesprek aan het hoofd, werd sindsdien het kantoor bij afwezigheid afgesloten.

Een distributiemedewerker, een zekere Van Beek, had een zeer nauwkeurige, gedetailleerde plattegrond van het distributiekantoor doorgespeeld naar een broer, die ondergedoken was in Zwolle en daar in het verzet zat.¹⁾ Het is niet helemaal duidelijk of er verband bestaat tussen dit gegeven en de latere overval op het distributiekantoor. Het lijkt nauwelijks toevallig dat zowel de man uit Zwolle, als ook degene die later de leider van de overval was, bij de politie werkzaam waren.

De overval

De aanleiding tot de overval was dat op het einde van 1943 de bij de aanvang van de distributietijd uitgereikte stamkaart zo goed als verlopen was en dat er van overheidswege een tweede distributie-stamkaart zou worden uitgereikt. Hiervoor zou een ontvangstbewijs moeten worden ingevuld en ondertekend. Als extra controle hoorde hierop nog een zegeltje te worden geplakt. Deze zegeltjes moesten worden afgehaald bij een Duitse instantie, die gevestigd was in de Hekellaan in 's-Hertogenbosch. Voor bijvoorbeeld onderduikers kon geen tweede stamkaart worden bemachtigd zonder daarvoor een volgens de regels ingevuld ontvangstbewijs bij de distributiedienst te hebben ingediend. Omdat in de gemeente Valkenswaard nogal wat onderduikers zaten, had men er op het distributiekantoor een flink aantal blanco ontvangstbewijzen tussen gestopt, zodat het aantal klopte. Deze ontvangstbewijzen moesten echter worden gezonden naar het Centraal Distributiekantoor in Den Haag. Hier zouden de gepleegde onregelmatigheden zeker boven water komen. Om dit te voorkomen werd door de illegaliteit besloten tot een overval. Het doel was om de reeds klaargemaakte pakketten met de ontvangstbewijzen te verdonkeremanen. Uiteraard moest de overval goed worden voorbereid.

Er waren nogal wat mensen bij betrokken. Van Valkenswaard waren dat onder andere Wout Evers, distributiekouier en verbindingsman, Jos van der Reijen, Jan Swinkels (betrokken bij de opvang van geallieerde piloten) en Jan Brom. Joke Bax zorgde voor inlichtingen, opslag bonkaarten, explosieven en wapens. Verder nog M. Henselmans, Harrie Moonen (werkzaam op de afdeling bevolking) en Frans van Engelen van de gemeente Valkenswaard. De eigenlijke overvallers waren Dick Albers, Kees

Bouwmans en Harrie L. Semler, onder leiding van Frans van Riel, met medewerking van de kassier van het Valkenswaardse distributiekantoor Leo Bogaerts. Besloten werd de overval uit te voeren vanuit Maarheeze.³⁾ De voorbereidingen vonden plaats in nauw overleg met de toenmalige gemeentesecretaris F. van Gastel van Maarheeze en met de hulp van dokter Raeven en zijn vrouw. Dokter Raeven leerde Van Riel hoe de kassier zo effectief mogelijk kon worden bedwelmd. Hij leverde daarvoor ook het benodigde materiaal (ether en chloroform)

Een zekere sergeant-majoor Appelman, die zat ondergedoken bij de familie Van den Bosch op het Laar, stond in verbinding met "Peter Zuid" (Borghouts)¹⁵⁾ die de opdrachten gaf voor Maarheeze. Deze Borghouts had weer contact met Jan Brom en die op zijn beurt weer met de chef KP (Knokploegen) te Zeist. H. Peeters, lid van het Belgische Geheime leger, regelde de piloten-transporten.³⁾ Deze zaten allen in de ondergrondse en hadden onderlinge contacten aan weerszijden van de grens. Ze worden door Van Riel genoemd als "Leiding Experts"

Overall werd aan gedacht. Voor de eerste opvang na afloop werden ingeschakeld de heren J. Luyendijk, Th. van Gelder, R. Winters en de gebroeders Snelders. Zelfs met nazorg had men rekening gehouden. Volgens Van Riel waren Peeters, Sj. Guns, dr. Van Ganzewinkel, Leereveld, Vermazen, Jan Brom en Joke Bax hiermede belast.³⁾ Er werd besloten dat de overvallers niet gezamenlijk dezelfde weg zouden volgen. Komende uit Maarheeze en Leende zouden er twee, lopende vanaf de Peperstraat door de tuinen van de bewoners van de Maastrichterstraat, naar de achterzijde van het kantoor gaan, terwijl de andere twee per fiets over de Maastrichterstraat naar de voorzijde zouden gaan. Tenslotte werd de dag van de overval bepaald op 3 april 1944, een normale werkdag. Uit ons onderzoek is komen vast te staan dat tijdens de overval geen van de op het distributiekantoor werkende personeelsleden aanwezig was, met uitzondering van Jan Phiferons. Het tijdstip van de overval was kennelijk zorgvuldig gekozen.¹⁾

Bijna was de boel nog in het honderd gelopen. Kassier Bogaerts was al een paar keer komen manen dat twee medewerksters, de dames R. Ketelaars en Neijnens, op moesten schieten want ze waren al aan de late kant. Tot overmaat van ramp was de uitreikploeg van Budel, die om 17.00 uur binnen had moeten zijn, veel te laat. Het gevolg was dat de reeds afgeloste wachtmeester moest wachten tot de kassier klaar was met de dagafrekening en de sluiting van de kluis. Daardoor waren er ten tijde van de

overval twee heren van de bewaking (Frans C. van Oers en Hendrik Kattestaart) samen boven in het kantoor.

Rond 18.20 uur bevond kassier Bogaerts zich in de kluis. Zodoende was de kluisdeur niet afgesloten, en was hij nog druk bezig met het klaarzetten van het waardemateriaal voor de volgende dag. Op dat moment werd hij overvallen door vier gemaskerde mannen en door een van hen met ether of chloroform bedwelmd. De andere drie, van vuurwapens voorzien, hadden zich verdekt opgesteld achter een dubbele toegangsdeur welke voor de kluisdeur was aangebracht en open stond. Door het lange wegblijven van de kassier gingen de wachtmeesters Kattestaart en Van Oers eens poolshoogte nemen en werden door de gewapende mannen verrast. Ze moesten met hun handen omhoog gaan staan waarna hun pistolen werden afgenomen. De niets vermoedende nog aanwezige distributieambtenaar Phiferons kwam de trap af waardoor de aandacht van de overvallers een ogenblik verslaptte. Van Oers wierp zich op een van de overvallers waarna ze samen de trap afrolden. Hij bezeerde zich dermate dat hij de overvaller moest loslaten. Kattestaart kwam hierop ook in beweging waarna een van de overvallers enkele schoten loste en hem daarbij verwondde. Met de inmiddels door de anderen bij elkaar gegraaide distributiebescheiden, waaronder de door de kassier reeds klaar gezette dozen met ontvangstbewijzen, vluchtten de overvallers, achtervolgd door Kattestaart. Van Riel wist te ontkomen op de fiets door de Maastrichterstraat en verder binnendoor naar de Drie Bruggen. Onder een van de bruggen heeft hij zich toen verkleed en uiteindelijk is hij bij de gebroeders Snelders in Soerendonk terecht gekomen en heeft daar de nacht doorgebracht, terwijl de broers de wacht hielden. Ze hadden hem wel eerst een borreltje gegeven.⁷⁾

Een van de andere overvallers, de eerder genoemde Semler, een gewezen kermisexploitant, afkomstig uit Nijmegen en wonende in Maarheeze, verstopte tijdens zijn vlucht de "geleende" leren jas waarin zijn revolver zat, in de tuin van brouwerij 'Het Zwaantje' van de familie Baken. Naar later bleek, zaten hierin ook nog de identiteitspapieren van Van Riel. Dankzij Wim Baken zijn al deze belastende bewijzen nog dezelfde avond bij Brom van de ondergrondse bezorgd. Baken had wel begrepen dat hij daarmee niet naar het politiebureau moest gaan. De afdelingscommandant was namelijk lid van de N.S.B. en de Germaanse SS.²⁾ In een verklaring, die Semler als leider van de Organisatie Vrijbuiters uit Maarheeze ondertekende op 14 december 1944, geeft hij te kennen "*dat Wilhelmus Antonius Baken zich als een zeer goede vaderlander heeft gedragen met het verstoppert van distributiebescheiden, stamkaarten enz. en ook mijn*

persoonsbewijs".¹⁰⁾ Hij schreef verder dat als een verkeerd persoon deze spullen in handen had gekregen, het er slecht zou hebben uitgezien voor de Vrijbuiters (de verzetsgroep). De fiets van Semler werd door de politie in beslag genomen als bewijsmateriaal.

Na een voorlopig geneeskundig onderzoek werden zowel kassier Bogaerts als wachtmeester Kattestaart per ziekenauto overgebracht naar het R.K. Binnenziekenhuis in Eindhoven en ter verpleging opgenomen. Volgens de behandelende geneesheer was beider toestand niet levensgevaarlijk, maar wel ernstig. Nadat wachtmeester Van Oers het voorgevallene op de kazerne had gemeld bij Brigadecommandant A.C. Vissers en zich onder doktersbehandeling had gesteld, werd hij vrijgesteld van dienst, waarvan hij trouwens geen gebruik maakte.

Onmiddellijk werd ter plaatse van het misdrijf het nodige onderzoek verricht. De Nederlandse en Duitse instanties werden op de hoogte gesteld. Met deze laatste had de Brigadecommandant een lang gesprek, in niet mis te verstane bewoordingen, heel duidelijk bedoeld om tijd te rekken. Rond 21.00 uur verscheen de Rijksspeurhondengeleider H. Rooijmans uit Hapert met zijn speurhond. Deze kon een voetspoor volgen tot aan de Peperstraat. Er werd ook een bruine vilten gleufhoed gevonden, vermoedelijk van een van de overvallers. Door de *Sicherheits-Polizei* uit Eindhoven werd het eerste onderzoek verricht en werd een nader onderzoek gelast, uit te voeren door de marechaussee van Valkenswaard. Nadat door de *Sicherheitspolizei* foto's waren genomen van de situatie in het bureau, hebben de hoofdwachtmeester Vissers en een opperwachtmeester de hele nacht nog aan het onderzoek gewerkt. Het resultaat van dat nachtelijk onderzoek was uiteindelijk dat alle dozen met ontvangstbewijzen (door de overvallers vergeten en dus gefotografeerd) waren omgewisseld door dozen met lege enveloppen. Ook had de leider van het distributiekantoor de kans waargenomen om alle tekorten, die in de loop der tijd waren ontstaan, op rekening van de overvallers te schrijven.²⁾

Uit het verslag van boven genoemde Hoofdwachtmeester Vissers blijkt dat 18.000 stuks volledig ingevulde oproepingskaarten van uitgereikte nieuwe stamkaarten werden vermist, bovendien grote aantallen coupures van allerlei rantsoenen, met name levensmiddelen-, textiel- en tabakskarten.¹³⁾ In het verslag van Vissers werd niet vermeld dat ook het bevolkingsregister was meegenomen. Een gedeelte van de buit is terecht gekomen bij Engelen en een ander gedeelte via Brom bij het Rode Kruis in Vught; later is ook een gedeelte overgedragen aan "Peter Zuid".

Naar bijzonderheden over de fiets van Semler werd ijverig gezocht. Het rijwiel bleek enige jaren tevoren door een fabrikant (SIMPLEX) geleverd te zijn aan een rijwielhandelaar in Leende. In zijn boekhouding was alles zeer punctueel bijgehouden, maar de betreffende bladzijde ontbrak, de kinderen hadden er in een onbewaakt ogenblik een bladzijde uitgescheurd. Hier liep het onderzoek vast.

Volgens de eerder genoemde wachtmeester Anemaat werd de bewaking door de *Beauftragte der Sicherheitsdienst* geprezen en op last van hem werden beide wachtmeesters bevorderd. Hiervoor zou een groot defilé gehouden worden. Of dat inderdaad heeft plaats gevonden, hebben we niet kunnen achterhalen.^{2/8)}

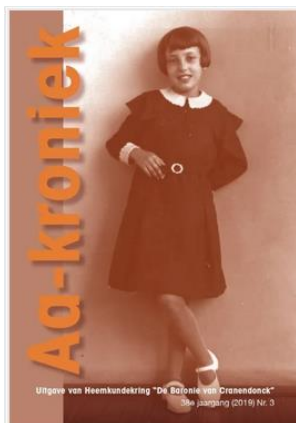
Slot

Uit verschillende interviews is gebleken dat dit hele gebeuren voor Valkenswaard nog goed is afgelopen. Voor de overval op het distributiekantoor is niemand gearresteerd en zijn er door de Duitsers geen represailles uitgevoerd. Tot aan de bevrijding op 17 september 1944 heeft het distributiekantoor gewoon gefunctioneerd. Enkele personen die na het bombardement van de sigarenfabrieken werkloos waren geworden, konden tijdelijk aan de slag op het distributiekantoor.¹⁸⁾ Dat we na de bevrijding nog tot 1948 te maken hebben gehad met de distributie, is nu in deze overvloedige consumptiemaatschappij nauwelijks nog voor te stellen.

Heemkundekring "De Baronie van Cranendonck"

Budel, Budel-Dorplein, Budel-Schoot, Gastel, Maarheeze, Soerendonk

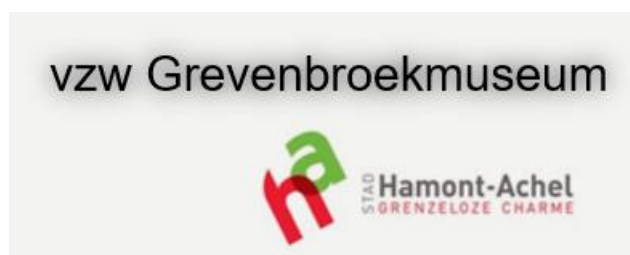
<https://heemkundekringcranendonck.nl/>



<https://heemkundekringcranendonck.nl/wp-content/uploads/2020/01/Inhoud-afleveringen-Aa-kroniek.pdf>



Heemkundekring Achel René Winters, 011 64 52 59 Rene.winters@virusfree.be
<http://www.heemkundekringachel.be>



Grevenbroekmuseum Achel Gen. Dempseylaan 1, 3930 Hamont-Achel, 011 64 99 85
<http://www.grevenbroekmuseum.be>

Het verborgen front

Cammaert, Alfred Paul Marie

https://www.rug.nl/research/portal/files/14543321/04_h4.pdf

De waarheid over verzetsstrijder Jan Jansen

<https://www.internetgazet.be/hamont-achel/de-waarheid-over-verzetsstrijder-jan-jansen.aspx>

Jacques Hulsbosch



https://www.grevenbroekmuseum.be/index.php/nl/?option=com_content&view=article&id=115:jacques-hulsboash&catid=38:herdenkingen

Lambert Hulsbosch, zoon van Jacques Hulsbosch

Erfgoedgids WO II

Een erfgoed- en bronnengids voor de geschiedenis van
de Tweede Wereldoorlog in Noord-Limburg

*Evelien D' Haese en
Karel Strobbe*

https://www.cegesoma.be/docs/media/ProjetsClotures/limbourgeois_ProjetErfgoedgids.pdf